

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΚΕ'

ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19

15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1948

ΑΡΙΘ. 27—28

ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΕΚ ΜΟΣΧΟΒΙΑΣ ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΗΚΟΥΣΑ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Μακαριώτατε Δέσποτα, περιπόθητε ἐν Χριστῷ Ἀδελφε καὶ Συλλειτουργεῖ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Δαμασκηνέ, Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν,

Ἀδελφικῶς προσαγορευῶν τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, διαβιβάζω τῇ τε Ὑμετέρα Ἀγιότητι καί, ἐν τῷ προσώπῳ Ὑμῶν, συμπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος τὸν ἄσπασμόν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης καὶ εἰρήνης. Κατὰ τὰς λαμπρὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐν τῷ ἀναστάντι Χριστῷ σύμπασα ἡ οἰκουμένη «θανάτου ἐορτάζει νέκρωσιν», ἡ χαρὰ ἡμῶν ἐπεσκοτίσθη ἐκ τῆς εἰδήσεως περὶ θλιβερῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γεγονότων. Εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτρέπωνται ἐν χώρᾳ χριστιανικῆ σκληρᾷ ἀμοιβαίᾳ ἐξοντώσεις χιλιάδων καὶ χιλιάδων ἀνθρώπων; Πῶς δύναται νὰ εἶναι ἀνεκταὶ ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως ἀναρίθμητοι ἐκτελέσεις κρατουμένων ὁμήρων; Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θεσμὸς τῶν ὁμήρων εἶναι ποτε δυνατόν νὰ δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ ἀδεκάστου προσώπου τοῦ Κριτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Ἡ καρδιά ἡμῶν καὶ ἡ συνείδησις τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας δὲν δύνανται νὰ σιγήσουν πρὸ τῶν φοβερῶν τούτων ἐγκλημάτων. Ἀποφασίζομεν νὰ ὑψώσωμεν τὴν φωνὴν τῆς ὀρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐν ὀνόματι τῆς φιλανθρωποῦ ἐκείνης συγγνωμικῆς καὶ πλήρους πάσης ἀγάπης εἰρήνης, ἣν ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ὑψοῦμεν φωνὴν ἐν ὀνόματι τῆς ἀπεριορίστου ἀγάπης, χάριν τῆς ὁποίας ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἀνῆλθε τὸν Σταυρόν, δπέμεινε πάθη καὶ ἀνάστη, πρὸς σωτηρίαν ἐκάστου ἐξ ἡμῶν.

Ἐπὶ τούτοις, ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι ἡ φωνὴ ἡμῶν δὲν θὰ παραμείνῃ «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ» καὶ

ὅτι ἡ τε Ὑμετέρα Ἀγιότης καὶ σύμπασα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος θὰ διακηρύξῃτε ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι καταδικάζετε τὰ ἀνύποιστα ἐφεξῆς γεγονότα.

Ἐνισχύοι ὁ Πανοικτίρμων Κύριος εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν τὴν διὰ τὴν εἰρήνην ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ τάσιν καὶ εἰς τὴν ἀγάπην Χριστοῦ. Ἐπακούσαι ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρῶν τῶν πρὸς τὸν Ἅγιον Αὐτοῦ Θρόνον ἀναφερομένων προσευχῶν.

Καὶ ἐπικαταπέμψαι ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὸ ἄπειρον Αὐτοῦ ἔλεος.

16 Ἰουνίου 1948, Μόσχα.

Τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος, περιποθήτου
Συναδελφοῦ, εὐχέτης καὶ Ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ

† ΑΛΕΞΙΟΣ, Πατριάρχης Μόσχας
καὶ πάσης Ρωσίας

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Μόσχας,
Πατριάρχῃ πάσης Ρωσίας, ἀγαπητῷ Ἀδελφῷ
καὶ Συλλειτουργῷ, Κυρίῳ Κυρίῳ Ἀλεξίῳ
ἀδελφικῶν ἄσπασμόν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν.

Μακαριώτατε ἐν Χριστῷ Ἀδελφέ,

Τὸ ἀπὸ ἕκτης καὶ δεκάτης λήγοντος μηνὸς γράμμα τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος μόλις λαβόντες καὶ μετὰ τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ προσοχῆς ἀναγνόντες, προαγόμεθα νὰ γνωρίσωμεν Αὐτῇ τὰ ἀκόλουθα εἰς ἀπάντησιν :

Ἐύλογος ἡ θλίψις τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ μακροῦ συνεχιζομένην αἱματοχυσίαν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ γράμματος Αὐτῆς κατάδηλον γίνεται, ὅτι ἡ ἔκτασις καὶ ἡ σημασία τῶν παρ' ἡμῖν συμβαινόντων οὐδαμῶς εἶναι γνωσταὶ τῇ Ὑμε-

τέρα Μακαριότητι. Ἡ πικρὰ ἀλήθεια δὲν εἶρε, φαίνεται, τρόπον τὰ θραύση τοὺς περιβάλλοντας Ὑμῶς ὑψηλοὺς φραγμούς, ὥστε νὰ φθάση μέχρι τῆς χριστιανικῆς Ὑμῶν ψυχῆς. Καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα μία μικρὰ, ἀλλὰ δυναμικῶς ὠργανωμένη μειοψηφία, ἐπαναστατήσασα κατὰ τοῦ νομίμου κράτους, ἐπιδιώκει, μὲ μόνον μέσον τὴν ὤμην καὶ ἀδυσώπητον βίαν, νὰ κυριαρχήσῃ τῆς χώρας· εἰς τὴν προσπάθειαν δ' αὐτὴν εὐρίσκει ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν τῶν κυβερνήσεων τῶν γειτονικῶν χωρῶν.

Ἡ μειοψηφία αὕτη, ἐν τῇ ἀξιώσει καὶ τῇ προσπαθείᾳ αὐτῆς ὅπως ἐπικρατήσῃ διὰ τῆς βίας, ἤρρισε πρώτῃ νὰ χύνη αἷμα ἀδελφικὸν καὶ νὰ διαπράττῃ ἀπειρογράφτως φρικαστικὰ ἐγκλήματα. Ἐγένοντο καὶ ἐξακολουθοῦν συστηματικαὶ ἐκτελέσεις ἀθῶνων πληθυσμῶν. Ἐσφάγησαν γυναῖκες, ἀποῦ ἀπεκόπτοντο ἐν πρὸς ἐν τὰ μέλη αὐτῶν. Νήπια κατεκρουροῦντο ἐνώπιον τῶν γονέων των. Παρθένοι ἀπήγοντο καὶ ἐβιάζοντο. Ἰερεῖς ἐσταυρώθησαν, ἄλλοι ἐξετελέσθησαν ἀποῦ ὑπέστησαν μαρτύρια. Ἀπήχθησαν ὄμοροι κατὰ χιλιάδας, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ οὔτε ἐπέστρεψαν ποτέ, καὶ τελευταῖον ἤρρισεν ἡ ἐπιρροὴ τοῦ παιδομαζώματος, τῆς βιαιᾶς ἀρπαγῆς ἀνηλίκων παιδίων ἀπὸ τῆς ἀγκάλῃς τῶν γονέων των, ἐνὸς ἐγκλήματος, ὅπερ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε νὰ δοκιμάσῃ ἀπὸ τῶν μαύρων αἰῶνων τῆς σουλιανικῆς κυριαρχίας. Οἰκήματα ἐνεπρήθησαν καθ' ὅλην τὴν χώραν, ναοὶ ἐπυροπολήθησαν ἢ ἐβεβηλώθησαν, καὶ εἰς ἡμῖς ἑκατομμύριον ἀνέρχονται οἱ δυστυχεῖς ποσόφυγες, οἵτινες ἔμειναν ἀνευ στέγης καὶ μέσων ζωῆς, λόγῳ τῆς ἐγκληματικῆς δροσέως τῆς συμμορακῆς αὐτῆς μειοψηφίας. Ταῦτα δὲ πάντα, μεμαρτυρημένα καὶ ἀνεπίδεκτα ἀμφισβητήσεως, ἀποτελοῦσιν ὄχραν μόνον σκιαγράφειν τῆς πραγματικότητος.

Ἀπέναντι αὐτῆς τῆς ἐξαπολυθείσης ἀγριότητος, ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνεσπειρώθη περὶ τὸ νόμιμον κράτος καὶ ἠμύνθη μὲ πίστιν ἀκράδαντον εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων.

Ἄλλ' ἡ ἱκανότης τοῦ προπαγανδιστικοῦ θορύβου, τὴν ὁποῖαν διαθέτει ἡ μειοψηφία αὐτῇ, ἀντιστρέφουσα τὰ πράγματα ἵνα συσκοιήσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐπέτρεψε νὰ δημιουργηθῇ εἰς μερικὸς ἀπληροφορήτους ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐντύπωσις, ὅτι διεξάγεται ἐνταῦθα ἐμφύλιος πόλεμος ἐκ τῶν συνήθων, καθ' ὅς ἐπὶ ὄροις ἴσοις συντελεῖται ἀμοιβαία ἐξόντωσις. Τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἀνακριβές. Ἐὰν ἡ ἐπιδρομὴ κατὰ χωρικῶν ἀόπλων καὶ φιλησύχων, ἀσχολουμένων εἰς τὰ εἰρηνικά των ἔργα, δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐμφύλιος πόλεμος, τότε μόνον ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πόλεμον ἐμφύλιον.

Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν οὐδέποτε μετεχειρίσθη τὸ γνωστὸν σύστημα τῆς ὀμῆρας ἀντιθέτως, ἢ κατ' αὐτοῦ ἐξεγειρομένη μειοψηφία ἐχρησιμοποίησε τὸ σύστημα τοῦτο ἀφειδῶς.

Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος οὐδέποτε ἐξετέλεσεν ὀμῆρους ἢ κρατουμένους, ἀλλὰ μόνον καταδικασθέντας εἰς θά-

νατον κατόπιν νομίμου καὶ δημοσίας διαδικασίας δι' ἀποδεδειγμένας βαρυτάτας παραβάσεις τοῦ κοινοῦ Ποινικοῦ νόμου, μετὰ παροχὴν εἰς τοὺς κατηγορουμένους πάντων τῶν ἐνδίκων μέσων ὑπερασπίσεως.

Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τρεῖς ἐκάλεσε τοὺς ἐπαναστατήσαντας νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ καὶ νὰ τύχῃσι πλήρους γενικῆς ἀμνηστίας, ἥτις ἀκόμη καὶ σήμερον παρέχεται εἰς τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐκουσίως παραδιδόμενους. Τρεῖς ἤνοιξε τὰς φυλακὰς τὸ Κράτος καὶ ἐχάρισε ποινὰς βαρυτάτας εἰς ἐγκληματίας ἐπαναστάτας. Οἱ ἐπαναστάται δὲν ἐδέχθησαν τὴν γενναιοφροσύνην τῆς ἀμνηστίας ἐκ μέρους τοῦ Κράτους οὔτε τὴν λήθην ἠθέλησαν, ἦν προέτεινε τὸ Κράτος, οὔτε τὴν κατάπανσιν τῆς αἵματοχυσίας. Δὲν τὸ ἐπραξαν εἴτε διότι ἠλιζον εἰς τὴν ἐπικρατήσιν των εἴτε διότι, καθοδηγούμενοι ἄλλοθεν, δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ τὸ πράξουν.

Αὕτη εἶναι ἡ δικαία, ἡ ἀντικειμενικὴ κρίσις περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς εἶχε χρέος, εἰργάσθη δι' ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων ὑπὲρ τῆς εἰρηνεύσεως καὶ τῆς συνδιαλλαγῆς, ἀλλὰ συνήντησεν οὐσιαστικὴν ἀρνησιν ἀπὸ τὴν πλευρᾶν τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ἐτι πλέον: Συνήντησε βαθεῖαν περιφρόνησιν τῆς Χριστιανικῆς Θεοσεύσεως, καθ' ὅσον οἱ ἡγῆται αὐτῶν ἀνῆκουσιν εἰς τοὺς φανατικὸς ὁπαδοὺς τοῦ ὕλισμοῦ, εἰς τοὺς διώκτας τῆς Χριστιανικῆς Θεοσεύσεως—ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ἀπὸ καιροῦ γνωρίζει, καὶ γνωρίζομεν μὲ τὴν σειρὰν μας τώρα καὶ ἡμεῖς.

Ἄλλ' ἡμεῖς, πιστεύοντες εὐλικρινῶς εἰς τὸ ἀκατάλυτον τῆς Χριστιανικῆς Θεοσεύσεως καὶ Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, οὐδαμῶς μὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι αὐτὸς θὰ συνιρίψῃ τὸν πονηρὸν ὑπὸ τοὺς πόδας Αὐτοῦ καὶ θὰ συνθλάσῃ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, θὰ δωρήσῃται δὲ τῷ εὐσεβεῖ καὶ μαρτυρικῷ ἡμῶν Ἐθνεῖ τὴν νίκην τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν ὑψηλῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ ὧν ἀμυνόμεθα, δεόμεθα δὲ Αὐτοῦ ἐκ βαθέων, ὅπως φωτίσῃ τοὺς πεπλανημένους, ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρὸδος.

Ταῦτα ἐν ἀκριβεῖ ἀνεπιδέκτῳ ἀμφισβητήσεως, ἀντεπιστέλλοντες τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι εἰς ἀπάντησιν τοῦ γράμματος Αὐτῆς, ἁσινῇ μὲν εὐχόμεθα παντὶ τῷ πληρώματι τῆς Ἀγιοπάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀσάλευτον διατηρηθῆναι τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἐδαγγελίου τοῦ Κυρίου, ὑγίειαν δὲ καὶ ἐνίσχυσιν ἐπικαλούμεθα παρὰ Κυρίου ἐν ταῖς ὑπὲρ τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους προσπαθείαις Αὐτῆς, Ἡν καὶ κατασπαζόμεθα ἀδελφικῶς ἐν φιλήματι ἀγίῳ

ἀγαπητὸς Αὐτῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἐν Ἀθήναις
μηνὸς Ἰουνίου κθ'
ἡμέρη ἔτους.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΓΚΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τῇ Δευτέρᾳ, 5ῃ μεσοῦντος καὶ ὥρα 9 π. μ. συνήλθεν εἰς ἑκτακτον συνέλευσιν ἐν τῷ Μεγάρῳ τῶν Συνεδριάσεων αὐτῆς ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνοῦ.

Παρήσαν ἑντήκοντα Ἱεράρχαι. Τὴν ἐναρκτήριον Συνέλευσιν τῆς Ἱεραρχίας ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ἐρησκειμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Δ. Βουρδουμπᾶς. Τὰς ἐργασίας αὐτῆς παρεκολούθησεν ὁ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Β. Ἐπίτροπος κ. Ἰ. Καρμίρης.

Προεξάρχοντας τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου ἐγένετο ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δέησις. Μεθ' ἧς ὁ Μακ. Πρόεδρος λαβὼν τὸν λόγον ἐμνήσθη ἐν ἀρχῇ τοῦ ἱεροῦ Ἀγώνος, τὸν ὅποιον διεξάγει σήμερον τὸ Ἔθνος ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος καὶ ἐτόνισεν, ὅτι ἐπομένη ταῖς ἱεραῖς αὐτῆς παραδόσεσιν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἔχει νὰ διακηρύξῃ μεθ' ὑπερφανείας ὅτι καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ὑπὲρ τῶν δόξων καὶ ἱερῶν προσέφερε καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν σπλάγγων αὐτῆς τὰς ἐκατόμβας τῆς. Τὸ δὲ αἶμα τῶν λειτουργῶν τῆς συνανέμιξε καὶ αὐθις ἐπὶ τοῦ Βωμοῦ τοῦ ὑπερτάτου καθήκοντος μὲ τὸ τίμιον αἶμα τῶν πνευματικῶν τῆς τέκνων.

Ἐν τούτῳ παρεκάλεσεν ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας ὅπως ἀπευθῆν ἐν Σώματι τὸν χαιρετισμὸν καὶ τὰς εὐλογίας αὐτῆς πρὸς τὰς ἐνόπλους Δυνάμεις τοῦ Ἐθνους.

Μεθ' ἧς ὁ Μακ. Πρόεδρος ἐπελήφθη τῆς Εἰσηγήσεως αὐτοῦ δηλώσας ἐν ἀρχῇ ὅτι ἡ ἑκτακτος σύγκλησις τῆς Ἱεραρχίας ἐπεβλήθη ἐκ λόγων ἐπείγουσας ἀνάγκης. Τὴν ἀνάγκην δὲ ταύτην προῦκάλεσαν : πρῶτον ἡ καταβαλλομένη ὑπὸ τῆς Πολιτείας προσπάθεια πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς ἀπ' αἰῶνων ὑφισταμένης τάξεως καὶ ἐξουσίας ἐν ταῖς σχέσεσιν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὡς αὐτὰ ὀρίζονται ἐν τοῖς ἄρθροις 1 καὶ 2 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος. Δεύτερον, ἡ προσπάθεια τῆς Πολιτείας πρὸς τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου 143 τοῦ Συντάγματος, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ πλήρης ἀπεμπόλησις τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων.

Μετὰ τὸν εἰσηγητικὸν λόγον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐρησκειμάτων κ. Δ. Βουρδουμπᾶς ἔχειρέτησε τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἠυχήθη πλήρη εὐδωσῆν τῶν σκοπῶν, δι' οὓς αὕτη συνήλθεν.

Μὲ προφανῆ δ' ἔθνικὴν συγκίνησιν ἀνεμνήσθη ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς μακρᾶς σειρᾶς αἰῶνων δόξης, κοινῶν ἀγῶνων καὶ δεινῶν, δι' ὧν, ὡς εἶπεν, ἐσφυρηλατήθησαν αἱ ἱστορικαὶ σχέσεις τοῦ Ἐθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτόνισεν δ' ἐν τούτῳ τὴν βαθυτάτην ἐγνωμοσύνην τοῦ Ἐθνους πρὸς τὴν Ἐθνικὴν τοῦ Ἐκκλησίαν.

Εἶτα, ὁ πρῶτος τῇ τάξει, Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος, ἀναφερόμενος ἐκ μέρους τῆς Ἱεραρχίας εἰς ὅσα ὁ Μακ. Πρόεδρος ἀνεκοίνωσε καὶ ὅσα ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐβεβαίωσεν, ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἱεραρχία ἐλπίζει εἰς τὴν ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας συσταγματικὴν κατοχύρωσιν τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας.

Μεθ' ἧς ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν δύο Ἐπιτροπῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου. Διὰ μὲν τὴν πρώτην Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τοῦ Συντάγματος ὑπεδείχθησαν οἱ Σεβ. Μητροπολίται : Φθιώτιδος Ἀμβρόσιος,

Σερρῶν Κωνσταντῖνος, Λαρίσης Δωρόθεος, Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Ἰάκωβος, Ἐθῶν καὶ Λεβαδείας Πολύκαρπος. Διὰ δὲ τὴν δευτέραν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 143 τοῦ Συντάγματος, οἱ Σεβ. Μητροπολίται : Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Προκόπιος, Πατρῶν Θεόκλητος, Κεφαλληνίας Γερμανός, Ἡλείας Γερμανός, Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας Ἀγαθόνικος, Μεσσηνίας Χρυσόστομος.

Λυθείσης μετὰ τοῦτο τῆς συνεδρίας ὑπὸ τοῦ Μακ. Προέδρου, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας ἐν Σώματι κατήλθεν εἰς τὸν παρακείμενον Ἱερόν Ναόν τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου καὶ ἀνέπεμψεν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ὑπὲρ τῶν πεσόντων ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ Ἀγῶνι πιστῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡρώϊκων προμάχων τῆς Πατρίδος.

Τῇ Τετάρτῃ (7ῃ) συνήλθεν ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας εἰς τὴν πρώτην τακτικὴν αὐτῆς συνεδρίαν. Κατ' αὐτὴν ἀνεγνώσθη τὸ ἀπὸ 16ης Ἰουνίου ἐ. ἔ. γράμμα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας κ. Ἀλεξίου πρὸς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ. Δαμασκηνόν.

Ἐν αὐτῷ ὁ Πατριάρχης Μόσχας, ποιούμενος χρῆσιν ἐξαιρετικῶς ἐντόνου ὕφους, διαμαρτύρεται διὰ «θλιβερά ἐν Ἑλλάδι γεγονότα», ἀξιοὶ δὲ ὅπως σπεύσῃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ καταδικάσῃ ταῦτα.

Ἐν συνεχείᾳ ἀνεγνώσθη καὶ ἡ ἀπὸ 29ης ἰδίου μηνὸς ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Ρωσίας. Ἡ δὲ Ἱεραρχία, δι' ἀποφασέας τῆς ἐξέφρασε τὴν λύπην αὐτῆς, διὰ τε τὸ ὕψος καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Ρωσίας. Οὗτος, ἀπληροφόρητος ὢν, ἀποκαλύπτει ἀγνοῶν πλήρως τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Οὕτω ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας υἰοθετήσασα παμψηφεί, καὶ εἰς τὸ ἀκέραιον, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου, παρεκάλεσε τοῦτον, ὅπως διαβίβασῃ τὴν ἀπόφασίν τῆς ταύτην πρὸς τὸν Πατριάρχην Ρωσίας.

Τῇ Τετάρτῃ (7ῃ) καὶ κατὰ τὰς δύο ἐπομένας συνεδρίας, Πέμπτῃ (8ῃ) καὶ Παρασκευῇ (9ῃ) ὁ Εἰσηγητὴς τῆς πρώτης Ἐπιτροπῆς Σεβ. Μητροπολίτης Λαρίσης κ. Δωρόθεος ἀνέγνω μακρὰν καὶ ἐμπεριστατωμένην Εἰσηγησίαν τοῦ ἐπὶ τῶν ἄρθρ. 1 καὶ 2 τοῦ Συντάγματος. Δι' ἀδροτάτων-κανονικῶν καὶ νομικῶν ἀποδείξεων καὶ ἀδιασείστων ἱστορικῶν ἐπιχειρημάτων ἀπετύπωσεν ὁ Σεβ. Εἰσηγητὴς τὴν πραγματικὴν καὶ νομικὴν μορφήν τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἀνετέθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας εἰς τὸν Σεβ. Μητρ. Λαρίσης νὰ συντάξῃ βάσει τῶν ἐπὶ τῆς εἰσηγήσεως γενομένων συζητήσεων, τὸ τελικὸν Ὑπόμνημα ἐπὶ τῶν ὑπ' ὄψιν ἄρθρων 1 καὶ 2.

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ τῆς Παρασκευῆς (9ῃ), τοῦ Σαββάτου (10ῃ) καὶ τῆς Δευτέρας (12ῃ) ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Εἰσηγητοῦ τῆς δευτέρας Ἐπιτροπῆς Σεβ. Μητροπολίτου Μαντινείας κ. Προκοπίου, αἱ ἐπὶ τοῦ ἄρθρ. 143 τοῦ Συντάγματος ἐμπεριστατωμένα ὁικονομικὰ ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ δὲ τὰς διεξαχθείσας σχετικὰς συζητήσεις ἀνετέθη εἰς τὸν Σεβ. Μητρ. Σάμου καὶ Ἰκαρίας κ. Εἰρηναῖον νὰ συντάξῃ τὸ τελικὸν Ὑπόμνημα τῆς Ἱεραρχίας.

Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς Δευτέρας ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἀνέγνωσεν τὸν χαιρετισμὸν πρὸς τὰς ἐνόπλους Δυνάμεις τοῦ Ἐθνους. Τοῦτον ὁμοφώνως υἰοθετήσασα ἡ Ἱεραρχία, ἀπεφάσισεν ὅπως διαβιβασθῇ πάραυτα μετὰ τῶν εὐλογιῶν τῆς, ὡς στοργικὸς παλμὸς τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὰ ἀγωνιζόμενα πνευματικὰ τῆς τέκνα.

Διασκεφθείσα ἡ 'Ιερά Σύνοδος τῆς 'Ιεραρχίας τῆς Τρίτης (13ῃ), καὶ Τετάρτης (14ῃ) ἐνέκρινε, μετὰ μακρὰν καὶ ἐπισταμένην μελέτην, τὴν διατύπωσιν τῶν δύο 'Υπομνημάτων αὐτῆς πρὸς τὴν Δ' 'Αναθεωρητικὴν Βουλὴν.

Συμπληροῦσα τὸ ὅλον ἔργον αὐτῆς ἡ 'Ιερά Σύνοδος τῆς 'Ιεραρχίας κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Πέμπτης (15ῃ) ἐζήτησε καὶ ἔλαβε γνῶσιν παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. κ. Κοτσερώνη τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς 'Εκκλησίας. Ἐκάλεσεν ὡσαύτως τὸν Γεν. Διευθυντὴν τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας κ. Β. Βέλλαν, Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ γνῶσιν τοῦ συντελουμένου ἔργου ἀπὸ τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ 'Οργανισμοῦ, κατ' 'Απρίλιον 1947.

Μετὰ σύντομον εἰσήγησιν τοῦ Μακαριωτάτου 'Αρχιεπισκόπου πρὸς τὴν 'Ιεραρχίαν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ εὐρυτάτων σκοπῶν τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας, ὁ λόγος ἐδόθη πρὸς τὸν κ. Βέλλαν. Οὗτος, ἀφοῦ ἀνέπτυξε τὸ συντελεσθὲν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἔργον τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας, ἀνέλυσε εἰς γενικὰς γραμμάς τοὺς συγκεκριμένους αὐτῆς σκοποὺς.

'Αναφερόμενος ὁ κ. Βέλλας εἰς τοὺς διαφόρους τομείς τῆς δράσεως τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας, ἀνέ-

φερε τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς, διὰ τὸν καταρτισμὸν 'Ιεροκηρῶν, 'Εξομολόγων καὶ Κατηχητῶν, τὴν ὀργάνωσιν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, τὴν μελετωμένην ἴδρυσιν Σχολείων μετ' οἰκοτρόφων μαθητῶν, τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ λαϊκὰς ἐκδόσεις, ὡς καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ ὁμιλίας, πρὸς καλλιέργειαν καὶ κραταίωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν νέων.

Ἡ 'Ιερά Σύνοδος τῆς 'Ιεραρχίας διεπίστωσε τὴν μεγάλην οἰκοδομικὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας, ἠὺχαρίστησε καὶ συνεχάρη τὸν κ. Βέλλαν διὰ τὸ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις του συντελουμένον ἀξιόλογον ἔργον, ἠλόγησε τοῦτο, καὶ ἀπεφάσισε τὴν διὰ παντός τρόπον ἐνίσχυσιν τῶν διὰ τὸ πολυτίμου τούτου 'Οργανισμοῦ καταβαλλομένων ἀναμορφωτικῶν προσπαθειῶν τῆς 'Εκκλησίας.

Τοιοῦτο ἐν χρονικῇ σειρᾷ καὶ γενικαῖς γραμμαῖς διαγράφεται τὸ ἐπιτελεσθὲν ὑπὸ τῆς 'Ιεραρχίας ἔργον κατὰ τὴν ἑκτακτον ταύτην συνέλευσιν αὐτῆς (5—15 'Ιουλίου).

Ἐν δὲ τῷ παρόντι Δελτίῳ παρατίθενται τὰ σχετικὰ 'Υπομνήματα τῆς 'Ιεράς Συνόδου τῆς 'Ιεραρχίας πρὸς τὴν Δ' 'Αναθεωρητικὴν Βουλὴν.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ κ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΣΥΝΟΔΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Α) Διατυπῶνται οὕτω ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ σχεδίου τοῦ νέου Συντάγματος οἱ «Ἡ 'Εκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀναποσπάτως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας, τηροῦσα, μόνον ὡς πρὸς τὸ δόγμα, ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκείνη, τοὺς ἱεροὺς κλπ. κανόνας. Διὰ πρῶτην ἡδὴ φορὰν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐπιχειρεῖται παρὰ τῆς Συντακτικῆς ἐξουσίας ἡ κατάργησις τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν τάξιν καὶ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν τῆς 'Εκκλησίας κανόνων καὶ ἡ παραφυλακὴ μόνον τῶν δογματικῶν τοιούτων. Ἡ διάκρισις αὐτὴ μεταξὺ κανόνων δογματικοῦ περιεχομένου καὶ τοιούτων διοικητικῆς φύσεως, ἥτις τελευταίως ἐν τῇ νομολογίᾳ τῶν παρ' ἡμῖν δικαστηρίων καθιερώθη, δὲν εὐρίσκει ἔρεισμα οὔτε εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἰσχυσάντων Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων, ἅτινα οὐδεμίαν τοιαύτην διάκρισιν διέλαβον, οὔτε καὶ εἰς τὴν μακροαίωνα συνείδησιν, τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν διδασχὴν τῆς Μεγάλης 'Εκκλησίας, ἥτις τοὺς κανόνας καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου 'Εκκλησίας, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτῆς, θεωρεῖ ὡς ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον σύνολον, ρυθμίζον τὸν βίον τῆς 'Εκκλησίας ἐν πάσῃ αὐτῆς ἐκδηλώσει, ἥτοι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, τῇ θρησκευτικῇ διδασκαλίᾳ, τῇ θείᾳ λατρείᾳ καὶ τῇ διοικήσει καὶ τῇ τάξει τῆς 'Εκκλησίας, δοθέντος, οἱ πάντα ταῦτα ἔχουσι στενὸν πρὸς ἄλληλα σύνδεσμον καὶ ἐξάρτησιν τόσην, ὥστε νὰ μὴ ὑφίσταται οὐδὲν ἀντικειμε-

νικὸν κριτήριον τῆς ἐπιχειρουμένης διακρίσεως, ἀλλὰ μόνον τὸ ποικίλον ὑποκειμενικὸν τοιοῦτο τῶν κακοῦν ἐρημνευτῶν. Ἡ 'Εκκλησία εἶναι ἡ ἰδίᾳ εἰς θεῶν διὰ τῶν ὀργάνων αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων προβλεπομένην διαδικασίαν νὰ ρυθμίσῃ ἐκάστοτε τὰ ἐαυτῆς, συμφώνως πρὸς τὸ ἀνώτερον συμφέρον ταύτης καὶ τὰς ἐκ τῆς διαδρομῆς τοῦ χρόνου προκύπτουσας ἀνάγκαις. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐπιχειρουμένη ἡδὴ, τὸ πρῶτον, διὰ τοῦ Συντάγματος διάκρισις μεταξὺ κανόνων δογματικῶν καὶ διοικητικῶν τοιούτων, ἀποκρούεται ἀπολύτως παρὰ τῆς 'Εκκλησίας, τῆς σχετικῆς ἀντιθέτου ἐνεργείας τῆς Πολιτείας θεωρουμένης ἀπαραδέκτου καὶ ἀντικειμένης πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς 'Εκκλησίας.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θεωρῶ ἀναγκαῖον, ὅπως τονίσω, ὅπως ἔπραξα καὶ κατὰ τὴν παρελθούσαν σύγκλησιν τῆς 'Ιεραρχίας, ὅτι ἐνδείκνυται, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολλάκις παρατηρηθέντος γεγονότος τῆς παρὰ τῆς Πολιτείας ἀσκήσεως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μερίμνης καὶ τῆς προστασίας τῆς 'Εκκλησίας, ἀρμοδιότητων ἀνηκουσῶν μόνον Αὐτῇ, ἡ θέσπισις διατάξεως, ὀριζούσης, ὅτι πᾶσα πρότασις νόμου ὑποβάλλεται καὶ πᾶσα ἐκδοσις Διατάγματος, τὸσον κανονιστικοῦ (κατὰ νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν) ὅσον καὶ ἐκτελεστικοῦ, προκαλεῖται μετὰ προηγουμένην σύμφωνον γνωμοδότησιν τῆς 'Εκκλησίας, λαμβανομένην ἁρμοδίως παρὰ τοῦ διοικοῦντος αὐτὴν Σώματος. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ λήψις νομοθετικῶν ἐν γένει μέτρων, ἀφορώντων τὴν 'Εκκλησίαν, θὰ προκαλεῖται τῇ συναινέσει αὐτῆς, χωρὶς νὰ ὑφίσταται ἀντίστοι-

χος υποχρέωσις τῆς Πολιτείας πρὸς ρύθμισιν τοῦ θέματος, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω ἐξυπηρετοῦνται τὰ ἀνώτερα συμφέροντα τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας καὶ διασφαλίζεται ἡ ἀρμονικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις καὶ διαβίωσις, ἕως ὅτου ἡ ἀδήριτος τῶν πραγμάτων ἀνάγκη ἐπιφέρει εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον τὸν πλήρη χωρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Πολιτείας. Ταῦτα ἄλλως τε ἀνεπτύχθησαν εἰς τὸ σχετικὸν ὑπόμνημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, πρὸς τὴν Συνταγματικὴν Ἐπιτροπὴν.

Β) Ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ Σχεδίου τοῦ νέου Συντάγματος καὶ ὑπὸ τύπον ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως ὁρίζεται ὅτι «ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἐπικρατούσης, ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πολιτείᾳ». Ἡ ἐρμηνευτικὴ αὕτη δήλωσις, συμφωνοῦσα πρὸς τὰ ἐν τῇ θεωρίᾳ διδασκόμενα καὶ τῇ πράξει κρατοῦντα, καθ' ἃ ἡ ἔννοια τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας εἶναι οὐχὶ ἡ τῆς ἐπιβαλλομένης θρησκείας, ἀλλὰ τῆς ἐπισήμου ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῆς ἐκείνης (θρησκεία τοῦ Κράτους), οὐδεμίαν παρατήρησιν δύναται νὰ ἐπισύρῃ, ὁρθῶς ἔχουσα, ἐφ' ὅσον ἄλλως τε, ὡς εἴρηται, δὲν καινοτομεῖ.

Γ) Τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Σχεδίου, πραγματευόμενον περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς πίστεως, ἐφ' ἑνὸς μὲν μεταχειρίζεται νέαν διατύπωσιν τῆς προϋφισταμένης ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ ἀναθεωρουμένου Συντάγματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιλαμβάνει ἐρμηνευτικὴν δήλωσιν, αὐτόχρημα καταπληκτικὴν καὶ ἐγκληματικὴν.

Οὕτω τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911 διαλαμβάνει ὅτι «πᾶσα ἄλλη (πλὴν τῆς ἐπικρατούσης) γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἀνεκτὴ καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελοῦνται ἀκώλυτος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων». Τὸ ἄρθρον 2 τοῦ σχεδίου ὁρίζει, ὅτι «ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος». Ἐρμηνευτικὴ δὲ δήλωσις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου διαλαμβάνει ὅτι «εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «θρησκευτικῆς συνειδήσεως» περιλαμβάνεται «καὶ τὸ θρησκευέσθαι κατὰ τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον».

Ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας διατάξεων τῶν δύο Συνταγμάτων (τοῦ ἰσχύοντος καὶ τοῦ ὑπὸ ψήφισιν), διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ σχεδίου ἐπιχειρεῖται ριζικὴ, κατηγορηματικὴ καὶ ἀνευ διακρίσεως (ὡς πρὸς τὸ γνωστὸν ἢ μὴ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἀκοκρῦφου ἢ μὴ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς λατρείας) κατοχύρωσις τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Τὰ ἰσχύοντα Συντάγματα τοῦ 1844, 1863 καὶ 1911 (ὅπερ καὶ ἤδη ἰσχύει) δὲν περιεῖχον τοιαύτην διάταξιν, περιορισθέντα νὰ θεωρήσουν ἀπλῶς ἀνεκτὴν πᾶσαν ἄλλην γνωστὴν (οὐχὶ δὲ κρυφίαν ἢ ἄγνωστον) θρησκείαν.

Ἐξαιρέσιν ἀπετέλεσε τὸ ἰσχύον μὲχρι τοῦ 1935 Σύνταγμα τοῦ 1927, ὅπερ ἐν ἄρθρῳ 1 εἶχε περιλάβει τὴν διάταξιν ταύτην καὶ εἶχεν ὁρίσει ὅτι «ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβία-

στος». Ἐν συνεχείᾳ ὅμως τὸ Σύνταγμα τοῦτο εἶχεν ὁρίσει ὅτι «τὰ τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας τελοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων», ὥστε ἡ προηγουμένη περὶ ἀπαραβίαστου διατάξις νὰ ἀμβλύνεται καὶ νὰ περιορίζεται εἰς μόνην τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν.

Φρονοῦμεν ἐπικίνδυνον τὴν καθιερουμένην ἀρχὴν «τοῦ ἀπαραβίαστου τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως» χωρὶς οὐδένα περιορισμὸν ὡς πρὸς τὸ γνωστὸν ἢ μὴ τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν κατ' ἀρχὴν ὑπαρξίν θρησκείας (περὶ ἧς προέβλεπον τὰ προηγουμένα Συντάγματα) καὶ οὐχὶ μίᾳ ἀπλῆς παρασυγωγῆς ἢ θρησκευτικῆς Κοινότητος, στερουμένης ἰδιαιτέρας δογματικῆς ἀντιλήψεως καὶ ὠργανωμένης ὡς τοιαύτης ἐκ λόγων προσωπικῶν ἢ ἀπλῆς ἀντιδράσεως. Οὕτω διὰ τοῦ νέου Συντάγματος θὰ δύναται νὰ προστατευθῆται πᾶσα θρησκεία ἔστω καὶ ἂν ἔχη ἀπόκρυφον διδασκαλίαν καὶ ἐπιβίβλη μυστικὴν λατρείαν. Ἡ ἀποφῆς αὕτη δύναται μετὰ λόγου νὰ υποστηριχθῆ, ἐφ' ὅσον οὐδαμοῦ ἐν τῷ νέῳ Συντάγματι γίνεται μνεῖα περὶ προστασίας τῶν «γνωστῶν θρησκευτῶν», ἀλλ' ἀντιθέτως ἠθελμένως καὶ σκοπίμως κατηγορήθη ἡ σχετικὴ περὶ προστασίας τῶν θρησκευτῶν τούτων διάταξις. Ἐτέρωθεν ἡ ἀόριστος διατύπωσις τῆς διατάξεως περὶ «ἀπαραβίαστου τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως», θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς περιλαμβανούσα πᾶσαν ἐφ' οἷουδήποτε θρησκευτικοῦ θέματος ἀντίληψιν, ἥτις οὕτω θὰ κατοχυροῦτο συνταγματικῶς. Οἱ ὑποστηρίζοντες π. χ. διάφορον ἀμφίεσιν τῶν κληρικῶν ἢ διάφορον διάρθρωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ δύνανται, οὐδενὸς ὑφισταμένου κωλύματος, νὰ ἀποτελέσωσιν ἰδίᾳς θρησκευτικῆς κοινότητος καὶ νὰ ταχθῶσιν ἀντιμέτωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπικαλούμενοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ κατάργησιν καὶ ἐπιβουλήν κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (καὶ πάσῃ Ἐκκλησίᾳ), οὐχὶ δὲ ἐλευθερίαν συνειδήσεως, ἡ ὁποία εἶναι νοητὴ μόνον ἐφ' ὅσον συνδέεται πρὸς ὠρισμένην πίστιν, ἐφ' ὅσον δηλονότι ὑπόκειται εἰς θρησκείαν τινά, ἔχουσιν ὠρισμένα διδάγματα καὶ ὠρισμένην λατρείαν. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀπέβλεψαν νὰ διασφαλίσωσι τὰ προγενέστερα Συντάγματα καὶ τοῦτο μόνον περιλαμβάνεται ἐν τῇ ὀρθῇ ἀντιλήψει τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, δηλαδή τὸ νὰ ἀνήκη τις εἰς οἰανδήποτε προκρίνει κατὰ τὰς πεποιθήσεις του θρησκείαν, καὶ οὐχὶ νὰ δύναται νὰ δημιουργῆ ἐλευθέρως παρακοινωνίας καὶ ὁμάδας ἐν τῇ αὐτῇ θρησίᾳ, ὡσάκως δὲν δύναται διὰ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀντιλήψεων του. Περὶ τοῦ δ' ὅτι ἡ ἐσφαλμένη αὕτη ἀντίληψις ἐπικρατεῖ παρὰ τῇ Ἐπιτροπῇ Συντάξεως τοῦ νέου Συντάγματος οὐδεμίᾳ γεννᾶται πλέον ἀμφιβολία μετὰ τὴν καταπληκτικὴν ἐρμηνευτικὴν δήλωσιν εἰς τὴν περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως διάταξιν, καθ' ἣν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως περιλαμβάνεται «καὶ τὸ θρησκευέσθαι κατὰ τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον».

Ἄς παρατηρήσωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἐρ-

μηνευτική αυτή δήλωση δὲν ὑπηγορεύθη ἐκ λόγων ἀνάγκης καὶ πρὸς ρύθμισιν σοβούντος ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Τὰ τοῦ παλαιοῦ εορτολογίου ὑπολείμματα, ἀνήκοντα εἰς τὴν προκεχωρημένην τῆς ζωῆς ἡλικίαν, θὰ παρασύρουν μετὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ θὰ τεματίσουν τὸ ὅλον ζήτημα. Τὰ τέκνα μας μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως θὰ πληροφοροῦνται περὶ τῆς παραδόξου αὐτῆς ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπικρατήσει εἰς τινὰς τῶν γεννητόρων αὐτῶν. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἄλλοι κυρίως λόγοι ὑπηγόρευσαν τὴν θέσπισιν τῆς ἐρμηνευτικῆς ταύτης διατάξεως. Δι' αὐτῆς δημιουργεῖται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος διαίρεσις εἰς τὰς τάξεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις διαίρεσις ἀποτελεῖ αὐτόχρημα ἐθνικὸν κίνδυνον καὶ ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς Πατρίδος.

Τὸ ζήτημα τοῦ εορτολογίου, σχετιζόμενον πρὸς τὸν μαθηματικὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, στερεῖται οἰασθῆποτε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀξίας, ἀποτελοῦν ἀπλῶς ζήτημα ἐφαρμογῆς τοῦ ἐπιστημονικῶς ὀρθοῦ ἡμερολογίου. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὴν θεολογικὴν διδασκαλίαν, τὴν θείαν λατρείαν, ἀναγόμενον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως ἡ παρεχομένη εἰς τοὺς παλαιοημερολογίτας προστασία δὲν ἀποτελεῖ ἄλλο τι εἰ μὴ προστασίαν παρεχομένην εἰς ἀπειθαρχοῦντας κληρικούς τινας καὶ λαϊκοὺς, στρεφομένους κατὰ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιδιώκοντας δι' ἄλλους λόγους νὰ ἐπιβάλλωσι τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν.

Θεωρῶ περὶ τὸν νὰ ἐπιμείνω περισσότερον ἐπὶ τὸσον αὐτονοήτου θέματος. Ἐν συμπέρασματι παρατηρῶ, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ εορτολογίου ἀνάγεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι οἱ εἰς τὸ παλαιὸν εορτολόγιον πιστεύοντες δὲν ἀνήκουσιν εἰς θεοσκείαν τινα, διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου, ὥστε νὰ δύναται νὰ τύχωσι τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος προστασίας, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς ὁμάδα, τείνουσαν εἰς τὴν διασάλευσιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ τῆς ἐνότητος τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῶν παλαιοημερολογιτῶν εἰς ἰδίαν Κοινότητα, μεῖ ἰδίαν Διοίκησιν, Ναοὺς καὶ θεολογικὴν δόξαν, θὰ ἀπετέλει πράξιν ἀνθεθνικὴν, αὐτόχρημα ἐγκληματικὴν, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα οὐδεὶς δύναται νὰ προῖδῃ. Μόνον ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνθεθνικὰς δρώσας εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας μειονότητας, ἂν σκεφθῆ, ὅτι αὐταί, ἐπιφελοῦμεναι τῆς καταπληκτικῆς αὐτῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως, θὰ δημιουργήσουν θεολογικῶς μειονότητας, ἀνυπάρχτους σήμερον, αἵτινες κατὰ τὸν μανδύαν τοῦ παλαιοημερολογισμοῦ θὰ ἀναπτύσσουν παντὸς εἶδους ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ Κράτους, μόνον τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὑπαγορεύσῃ τὴν ἀπόσβεσιν ὄχι μόνον τῆς σχετικῆς ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως ἀλλὰ καὶ ἀναμνήσεως ἀκόμη αὐτῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ χάριν τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν, ἂν δὲν θὰ ἦτο ἐπιβεβλημένον, ὅπως οἴκοθεν ἡ Ἐκκλησία

ἐπαναφέρῃ τὸ παλαιὸν εορτολόγιον.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως διατυποῦμεν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἀπολύτως ἡ διαγραφή τῆς ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως περὶ παλαιοῦ εορτολογίου, ὑπὸ τὴν σαφῆ ὅμως ἔννοιαν, ὅτι δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἀόριστον διάταξιν περὶ ἀπαραβίαστου τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν γενικῶς καὶ ὡς ἀρχὴν ἡμεῖς δὲν ἀποκρούομεν.

Τέλος σημειοῦμεν, ὅτι δύναται ἡ ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911 λέξις «ἀνεκτὴ» νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς λέξεως «ἐλευθέρ», ὥστε ἡ σχετικὴ διάταξις νὰ ἔχῃ ὡς ἐξῆς: «πᾶσα ἄλλη γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἐλευθέρ, καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελούνται ἀκολούτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων».

Δ) Ἄλλη διάταξις κεφαλαϊκῶδους σημασίας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι ἡ τοῦ 143 ἄρθρου τοῦ Σχεδίου Συντάγματος. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐπιτρέπει, ἐπαναλαμβάνον διάταξιν τοῦ ἄρθρου 119 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ἥτις ἴσχυσεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν, τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν ἀνηκόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ταῖς Μοναῖς κτημάτων, κατὰ παρέκκλισιν τῶν περὶ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως καὶ προηγουμένης καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως διατάξεων τοῦ ἰδίου Συντάγματος.

Ὡς γίνεται ἀντιληπτὸν ἐξ ἀπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου, δὲν πρόκειται περὶ «ἀπαλλοτριώσεως» κτημάτων, ἀλλὰ περὶ «ἀφαιρέσεως» κτημάτων, δι' ἀμέσου καταλήψεως καὶ ἄνευ καταβολῆς ἀποζημιώσεως, ἡ ὁποία συνήθως ὀρίζεται (δυνάμει ἐπίσης ἐδικῆς διατάξεως) ἐλαχίστη, ἀφοῦ λέγεται, ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶναι μικροτέρα τοῦ 1/3 τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος, καὶ ἔτι πλέον καταβάλλεται καὶ εἰς χρεώγραφα, ὧν ἡ ἐλευθέρ, τιμὴ ὑστερεῖ θλιβερῶς τῆς ὀνομαστικῆς».

Συνεχίζων τὴν εἰσήγησίν του ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐνδιέτριψεν εἰς λεπτομερείας τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων ἐνεργειῶν ἐπὶ τῶν ὑπ' ὄψιν ζωτικῶν θεμάτων, καὶ κατέληξε:

«Καὶ ἤδη, κηρύσσων τὴν ἐναρξίν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱεραρχίας καὶ ἐπικαλούμενος ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτῆς τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου, παρακαλῶ, ὅπως ἀπευθυνθῆ ἐκ μέρους τοῦ Σώματος ἐγκάρδιος χαιρετισμὸς πρὸς τὰς ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας, τὰς μαχομένας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ διερμηνευθῆ ἡ ὑπερηφάνεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰ ἄξια τέκνα αὐτῆς, τὰ ὁποία συνεχίζουν διὰ τοῦ αἵματός των τὴν συμπλήρωσιν τῶν σελίδων τῆς περιλάμπρου ἑλληνικῆς ἱστορίας».

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
κ. Δ. ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑ

Μακαριώτατε, Σεβασμιώτατοι,

Πρὸ παντὸς εὐχαριστῶ ἐκ βάθους καρδίας τὸν Ὑψιστον διὰ τὴν ὑψηλὴν χάριν, ἣν παρέσχεν εἰς ἐμὲ παριστάμενον, σήμερον εἰς τὴν ἔκτα-

κτον ταύτην Σύνοδον τῆς Σεπτιῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως χαιρετίζω τὴν Σύνοδον Ὑμῶν καὶ εὐχομαι, ὅπως εὐδωθοῦν οἱ σκοποὶ διὰ τοὺς ὁποίους συνεκλήθη.

Μακρὰ σειρά αἰώνων δόξης, κοινῶν ἀγώνων καὶ δεινῶν ἔχουσι σφυρηλατήσει, Μακαριώτατε Πρόεδρε καὶ Σεβασμιώτατοι Σύεδροι, τοὺς ἀρρήκτους δεσμούς, οἱ ὅποιοι τόσον στενῶς συνδέουν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ Ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν βαθεῖαν αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία πάντοτε ἐθέρμανε τὴν καρδίαν του κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς Ἱστορίας του, πάντοτε τοῦ παρέσχε τὴν χειραγωγίαν της, τὸν φωτισμὸν της, τὴν εὐλογίαν της, ἐπὶ πλέον δὲ οὐχὶ ἅπαξ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ καὶ ὅσα ὑλικά μέσα διέθετε, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ κειμηλίων της, ὅπως ὑπερνικήσῃ τοῦτο τὰς ἀντιξοότητας, τὰς ὁποίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων συνήνητησε, διότι κοινοὶ ἦσαν οἱ ἀγῶνες, κοινὰ τὰ ἰδανικά καὶ κοινὰ τὰ πολυάριθμα μαρτυρικά θύματα ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Πίστewος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Παραλλήλως ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία, ἀφ' ἧς διὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διεδόθη ἀνά τὴν Ἑλλάδα, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ διανοήσει εὗρε τὰ πνευματικά ἐκεῖνα ἐρείσματα, ἅτινα τῇ ἀναγκαιοῦσι διὰ τὴν ἀνά τὸν κόσμον ὀλόκληρον ἐξάπλωσιν της, τὴν βάσιν ἐξ ἧς ὠρμήθη διὰ τὴν κατακτησὶν τῶν ψυχῶν τῶν λαῶν, τὴν ὑποστήριξιν, ἧς εἶχεν ἀνάγκην πρὸς ἐπιβολὴν της.

Σήμερον, ὁπότε καὶ πάλιν δοκιμάζεται ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ συγχρόνως δοκιμάζονται καὶ τὰ ἀνωτέρω ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἑλλάς ἐκπροσωποῦν, αἰσθανόμεθα πάντες ἐπιτακτικωτέραν τὴν ἀξίαν τῶν δεσμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῶν ἀρρήκτων.

Εἶμαι εὐτυχῆς διότι εἰς ἐμὲ ἔλαχεν ἡ ὑψίστη τιμὴ νὰ ἀποτελῶ κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν ἐποχὴν, ὡς Ὑπουργὸς Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὸν συνδετικὸν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας κρίκον.

Καὶ ἔχω πλήρη τὴν συναίσθησιν τοῦ βάρους τοῦ ἔργου μου καὶ τῶν εὐθυνῶν μου ἐναντι τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ὑποσχεμένη δι' ἐμοῦ τὸ βαθύτατον ἐνδιαφέρον της μετὰ τῆς πλήρους κατανοήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διαβεβαίωσι Ὑμᾶς, Σεβασμιώτατοι, ὅτι καὶ γνωρίζει καὶ ἀναγνωρίζει τὰς δυσχερείας, κατὰ τῶν ὁποίων παλαίετε.

Γνωρίζει τὰ θέματα, ἅτινα ἀναμένουν τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας λύσιν τῶν καὶ ὅσα ἐπιχει-

ροῦνται κατ' αὐτῆς, σκοπὸν δ' ἔχει, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν λύσιν τούτων, ὥστε νὰ διευκολυνθῇ τὸ ἔργον τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Παραλλήλως δὲ πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία εἰς τὸν τραχὺν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ της καὶ πνευματικὰ Ὑμῶν τέκνα διεξάγουσιν κατὰ τῶν συγχρόνων ἀρνητῶν, οἱ ὅποιοι μὲ ἀχαρακτήριστον ἀσέβειαν, βέβηλοι, κατεπάτησαν ὅτι ἡ Ἑλληνοχριστιανικὴ ψυχὴ ἐθεώρησε πάντοτε ὡς ὁσίον καὶ ἱερόν, καὶ μὲ πάντα τρόπον καὶ μέσον προσεπάθησεν νὰ μολύνουν τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς ἐθνικῆς μας ψυχῆς, δημιουργήσαντες μίαν βαθεῖαν καὶ ἐπικίνδυνον κρίσιν διὰ τὸ ἐθνικὸν μας μέλλον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ μας, εἰς τὸν ἀγῶνα, λέγω, τοῦτον ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ζητεῖ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὴν συμπαράστασιν της, τὴν ἐνίσχυσιν της, τὴν πλήρη καὶ πάνοπλον διὰ τῶν τεραστίως σημασίας ἠθικῶν της ὅπλων συμμετοχὴν της.

Διότι δὲν κινδυνεύει μόνον ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίς, κινδυνεύει καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Διότι ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίς καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένα.

Γνωρίζομεν, βέβαια, τὰς δυσχερείας, ὅπως γνωρίζομεν καὶ τοὺς ἠθικοὺς δισταγμούς, οἵτινες δυνατόν νὰ γεννηθοῦν εἰς τὰς ἐν ἀγάπῃ καὶ λατρείᾳ θερμανθείσας καρδίας Ὑμῶν, τῶν σεβασμιῶν ποιμαντῶν, καλουμένων ὅπως συνεχίσῃτε καὶ ἐντείνῃτε, ἐντείνῃτε ὅσον αἱ περιστάσεις καὶ οἱ ἐπαπειλοῦντες ἡμᾶς κίνδυνοι ἀπαιτοῦν, καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων, ἕνα ἀγῶνα κατὰ συνανθρώπων, κατὰ χριστιανῶν, κατὰ Ἑλλήνων.

Δὲν ζητοῦμεν ὅμως εἰμὴ τὴν χρῆσιν τῶν μέσων ἐκείνων, ἅτινα ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπιτρέπει, καὶ ὅταν κινδυνεύῃ, ἐπιβάλλει.

Μὴ λησμονῶμεν ὅτι οὔτε χριστιανοί, οὔτε Ἕλληνες ἀπέδειχθησαν, οὔτε κἀν ἄνθρωπινα αἰσθήματα κέκτηνται οἱ μὲ τόσον βάρβαρον καὶ ἀπάνθρωπον τρόπον κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας κινήθεντες.

Τελευτῶν, Μακαριώτατε Πρόεδρε, εὐχαριστῶ Ὑμᾶς θερμῶς διὰ τοὺς ὑπὲρ ἐμοῦ λόγους σας, καὶ Ὑμᾶς, Σεβασμιώτατοι Σύεδροι, διὰ τὴν προσοχὴν, μεθ' ἧς μὲ ἠκούσατε, καὶ εὐχομαι πλήρη εὐδωσὶν τῶν σκοπῶν, δι' οὓς συνήλθατε.

Θὰ ἀναμαίνομεν μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τὰς ἀποφάσεις τῆς Σεπτιῆς Ἱεραρχίας, ἰδίως ἐπὶ τῶν διατάξεων τοῦ Σχεδίου Συντάγματος, ἐφ' ὧν ἀνεφέρθη ὁ Μακαριώτατος, θὰ τὰς ἐξετάσωμεν δὲ μετὰ πλήρους κατανοήσεως καὶ θὰ πράξωμεν ὅ,τι δυνάμεθα, ὅπως ὑποβοηθήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς μετέρας προσπάθειας, πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀπασχολούντων τὴν Ἐκκλησίαν ζητημάτων, ἐπικαλούμενοι ἐν τούτῳ τὴν βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου.

ΕΥΧΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

Ὁ πρῶτος τῆ τάξει Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἐκπροσωπῶν τὸ Σῶμα τῆς Ἱεραρχίας εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἱεραρχία ἤκουσε μετὰ τῆς προσηκούσης προσοχῆς τὴν εἰσήγησιν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος. Ἐχουσα δὲ ἡ Ἱεραρχία πλήρην συναίσθησιν τῆς ἱεράς αὐτῆς ἀποστολῆς καὶ ἐκτιμῶσα τὰς χαλεπὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας κινεῖται καὶ ἀγωνίζεται σήμερον τὸ ἠύλογημένον ἡμῶν Ἔθνος, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ λάβῃ ἀποφάσεις περιθριγγούσας τὰ ἀπαράγραπτα τῆς Ἐκκλησίας δικαιώματα, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἡ σεβαστὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ ἀποφάσεις θιγούσας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς καὶ δυναμένας νὰ ἐπιφέρουν διαιρέσιν Ἐθνους καὶ Ἐκκλησίας. Παρακαλῶ δὲ τὸν παριστάμενον κ. Ὑπουργὸν τῶν Ἐργασμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας νὰ γίνῃ διερμηνεὺς πρὸς τὴν σεβαστὴν Κυβέρνησιν τῶν ἀπόψεων τούτων τῆς Ἱεραρχίας καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῶν ζητημάτων αὐτῆς.

Κύριος ὁ Θεὸς σκέποι καὶ φρουροὶ τὴν φιλάτην ἡμῶν Πατρίδα καὶ ἐνισχύοι τὸν ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῶν ὄλων ἡρωϊκῶν ἡμῶν στρατῶν καὶ μᾶς ἀξίωσιν συντόμως νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν τοῦ Ἐθνους».

Ἐν Ἀθήναις τῆ 12 Ἰουλίου 1948

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Π ρ ὀ ς

τὰς Ἐνόπλους δυνάμεις τοῦ Ἐθνους.

Χάριν καὶ εὐλογίαν παρὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Οἱ Ἱεράρχαι, οἱ συγκροτοῦντες τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνελθόντες ἐν Ἀθήναις εἰς ἕκτατον Σύνοδον πρὸς συζήτησιν ἐπείγοντων καὶ σοβαρῶν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ζητημάτων, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδρίας μίαν ἔσχομεν ὄλοι κοινήν σκέψιν καὶ ἐν κοινὸν συνησθάνθημεν ὄλοι χρέος, νὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς ὑμᾶς, τὰς Ἐνόπλους Δυνάμεις τοῦ Ἐθνους, τοὺς ἡρωϊκοὺς προμάχους τῆς Πίστεως καὶ Πατρίδος, τὸν πλέον ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἱερὸν ὑμῶν ἀγῶνα τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου.

Ὑπερασπισταὶ τῆς Πατρίδος!

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία σύμπασα, ἄνευ διακρίσεως βαθμοῦ καὶ ἀξιώματος τῶν μελῶν αὐτῆς, εὐρίσκειται κατὰ τὰς δυσκόλους ἀλλὰ καὶ μεγάλας αὐτὰς στιγμὰς τοῦ ἀγῶνος ἀνεπιφυλάκτως παρὰ τὸ πλευρὸν ὑμῶν. Διότι ὁ ἀγὼν ὑμῶν εἶναι ἀγὼν ἱερός, καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι ἀγὼν ὄλων ἡμῶν, εἶναι κοινὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐθνους ὁλοκλήρου ἀγὼν.

Ἐπὶ δέκα ὀκτῶ καὶ πλέον αἰῶνας τὰ χριστιανικὰ ἰδεώδη ἐφώτισαν καὶ ὠδήγησαν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐφαίνετο, ὅτι ἀνέτελλεν νέος αἰὼν ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης, αἰὼν πολιτισμοῦ ἐμπνευσμένου βαθύτερον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, μία σκοτία δύναμις, ὁ Κομμουνισμὸς, προελαύνουσα ἀπὸ τὰ παμπάλαια ὀρμητήρια τῆς βαρβαρότητος, εἰσῆλασεν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τῆς Εὐρώπης, κατέκλυσεν αὐτὸν καὶ ἐκήρυξεν ἀνοικτίρμονα πόλεμον καὶ κατὰ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κατὰ τῶν ὑψηλῶν διδασμάτων τῆς Χριστιανωσύνης. Ἠρνήθη τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἀθανασία αὐτῆς, ἠρνήθη τῆς ἀρετῆς τὴν δύναμιν, ἠρνήθη τὴν ἐνσυνείδητον ὑπαρξιν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, ἠρνήθη πᾶσαν ἠθικὴν ἀξίαν. Ἐκμεταλλευομένη τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἀτελείας τοῦ παρόντος, ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς αἰωνίους ἀξίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ζωὴ τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος.

Ἐναντίον αὐτῆς τῆς βαρβαρότητος μάχεσθε. Αὐτῆς τὴν ἐπιβουλὴν ἔχετε τὴν κλῆσιν καὶ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν ν' ἀποκρούσητε. Τὴν ἐπιβουλὴν οὐχὶ μόνον κατὰ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ καθόλου πολιτισμοῦ. Συνεχίζετε τὴν ἔνδοξον παράδοσιν τῶν προγόνων, οἵτινες ἀνὰ τοὺς αἰῶνας τοσάκις ἀνεχαίτισαν ἄλλας βαρβαρικὰς ὀρδὰς, ἔφραξαν τὰ σύνορα τῆς Εὐρώπης καὶ ἔσωσαν τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς. Καὶ σήμερον, ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς Κομμουνιστικῆς ὑποδουλώσεως, δὲν εἴσθε παρὰ προκεχωρημένα κλιμάκια τῶν ἐλευθέρων ἔθνῶν καὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπὶ δέκα ὀκτῶ αἰῶνας ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξία ἴσταται φύλαξ ἀγρυπνος τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν. Εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ Μεσόγειος καὶ πέραν αὐτῶν, αὐτὴ ἐνέπνευσε τὴν πίστιν, ἐπεξέτεινε, διετήρησε, προεφύλαξεν ἀπὸ θυέλλας καὶ διεκόσμησεν αὐτὴν μὲ τὸν ἀφθιτον πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν τῆς πλοῦτον. Βάρβαροι, ὅμως σήμερον, καλυπτόμενοι ὑπὸ τὰ δολιώτερα προσχήματα, ἐπιχειροῦν νὰ καταλύσουν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ, ὅπερ ἔτι χειρὸν, νὰ καταστήσουν αὐτὴν ὄργανον τῶν κακοβούλων προθέσεών των. Καὶ ἐνῶ εἰς ἄλλας περιοχὰς ὑπάρχει κίνδυνος τοῦτο

νά ἐπιτευχθῆ, ἔστω πρὸς καιρόν, ὑμεῖς, ἄξια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῶν μεγάλων παραδόσεων αὐτοῦ τέκνα, μάχεσθε ὑπὲρ τῆς διασώσεως αὐτῶν, μάχεσθε ἐναντίον τῆς ὀμοτέρας βαρβαρότητος, τὴν ὁποῖαν ἐγνώρισέ ποτε ὁ κόσμος.

Ἐπὶ δέκα ὀκτῶ αἰῶνας τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἡ ἑλληνικὴ ἀρετὴ, τὸ ἑλληνικὸν Γένος, συνέδεσαν ἀρρήκτως τὴν ἱστορικὴν τῶν ἀποστολῶν μετὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς αὐτὴν ἔκτοτε ἐναπέθεσαν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν πίστιν του καὶ οὐδέποτε εἰς οὐδεμίαν περιστάσιν διεσπάρθη ἀπὸ αὐτῆν. Οὐτε ὑποσχέσεις δελεαστικά, οὐτε ποικίλαι προπαγάνδαι ἐστάθησαν ἵκαναὶ νὰ χωρίσουν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἡ νὰ μειώσουν τὴν ἀφοσιωμένην στοργὴν αὐτῆς ἀπ' αὐτῶν. Ἐπορεύθησαν μαζί καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντινῆς λαμπρότητος καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Μαζὶ ὕψωσαν πρὸ ἑκατὸν τριάκοντα ἔτων τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Ἐκκλησία καὶ Ἑλληνικὸν Ἔθνος συνανέμιξαν τὸ αἶμα αὐτῶν εἰς κοινούς, καὶ ἔκπαλαι καὶ προσφάτως, ἀγῶνας. Καὶ καθ' ἡν ὥραν, μετὰ τόσους ἀγῶνας, ἤλπισε τὸ Ἔθνος, ὅτι διηνοίγετο δι' αὐτὸ περίοδος μακρὰ εἰρήνης καὶ εὐτυχίας, ἐξεκίνησαν καὶ ἐπέπεσαν ἐπ' αὐτοῦ οἱ φανατικοὶ καὶ τυφλοὶ ὑπηρέται τῆς εἰδεχθεστέρας μορφῆς τῆς βαρβαρότητος, διὰ νὰ καταλύσουν ταυτοχρόνως καὶ Ἑλλάδα καὶ Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ φύγουν οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιέργησαν μετὰ τὸ πνευμά των καὶ ἐπότισαν αὐτὰ μετὰ θυσίας μακρῶν ἀγῶνων. Ἦλθον μετὰ ψευδεῖς ἐλπίδας νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν ἐλπίδα τὴν ἀληθινὴν, τὴν ὑπερτάτην ἐλπίδα, ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν ἔδωκεν ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἦλθον διὰ νὰ ἐξαφανίσουν τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδέας ἡμῶν, διότι λάμπουν περισσότερο ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των. Ἦλθον διὰ τῆς δυστυχίας καὶ διὰ τῆς βίας νὰ ἀναγκάσωσιν ἡμᾶς νὰ λησμονήσωμεν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐλησμονήσαμεν ἐπὶ δέκα ὀκτῶ αἰῶνας, ὅτι εἴμεθα Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες.

Ἐπερασπισταὶ τῆς Πατρίδος!

Ἐναντίον αὐτῆς τῆς βαρβαρῶς ἐπιδρομῆς μάχεσθε σήμερον. Ὁ ἀγὼν σας εἶναι ἀγὼν ἰδικός σας, ὅπως ὅλοι οἱ ἀγῶνες τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶναι ἀπὸ αἰῶνων καὶ ἀγῶνες ἰδικοί μας, ἀγῶνες τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ὅπως εἰς ὄλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας τὸ Ἔθνος ἐνίκησε, διότι εἶχε πίστιν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν συμπαράστασιν, οὕτω καὶ σήμερον οὐδεμίαν πρέπει νὰ ἔχητε ἀμφιβολίαν, ὅτι καὶ ὑμεῖς καὶ πάλιν θὰ νικήσητε. Καὶ μεθ' ὑμῶν θὰ νικήσῃ τὸ Ἔθνος καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ

ὀλόκληρος ὁ Χριστιανικὸς κόσμος. Θὰ νικήσητε, διότι ἡ ὑπόθεσις, διὰ τὴν ὁποῖαν μάχεσθε, δὲν ἔμπορεῖ ποτε νὰ νικηθῆ. Διότι εἶναι ὑπόθεσις ἀπαρασαλεύτων νόμων, τοὺς ὁποίους οἱ βάρβαροι πολεμοῦν, διότι δὲν γνωρίζουν αὐτούς. Ἀλλὰ ἡμεῖς γνωρίζομεν καὶ ἐδοκιμάσαμεν αὐτοὺς ἐπὶ χιλιετηρίδας. Δὲν πρόκειται σήμερον, οὔτε ποτέ, νὰ χαθοῦν. Θὰ νικήσητε καὶ εὐχόμεθα ὅλοι εἰς τὸν Θεὸν ἡ νίκη νὰ ἔλθῃ σύντομος διὰ νὰ ἐπανέλθητε εἰς τὰς οἰκογενεῖας ὑμῶν ὑπερήφανοι, διότι ἐσώσατε αὐτὰς ἀπὸ τὸ ὄνειδος καὶ ἀπὸ τὴν ἀτίμωσιν, διὰ νὰ ἐπανέλθητε εἰς τὰ εἰρηνικὰ σας ἔργα, ὅπου αἱ εὐχαὶ τῶν Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας πιστῶς θὰ παρακολουθοῦν τὴν ζωὴν ὑμῶν. Νὰ ἔχητε ὑπομονὴν δι' ὀλίγον χρόνον ἀκόμη, ὑπομονὴν καὶ ἐμπιστοσύνην. Δὲν θὰ ἀπηυθύνωμεν αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἂν δὲν ἐπιστεύωμεν ἀδιστακτικῶς εἰς ὅσα λέγομεν. Ἦδη ἀτενίζομεν τὴν νίκην. Ἦδη ροδίζει ἡ χαραυγὴ τῆς ἀνατολῆς τῆς. Ἐγγίζει ἡ μεγάλη ἡμέρα—μία ἡμέρα εἰρήνης καὶ ἐθνικῆς εὐτυχίας—μία ἡμέρα ὅπου θὰ διορθωθοῦν τὰ λανθασμένα, θὰ ἀμειφθοῦν οἱ ἄξιοι καὶ θὰ συγχωρηθοῦν ὅσοι, παραπλανηθέντες, ἀπέκοψαν ἑαυτοὺς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους, ἐὰν εἰλικρινῶς μετανοήσουν καὶ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μία ἡμέρα προκοπῆς καὶ δικαιοσύνης θὰ φωτίσῃ τὸ Ἔθνος. Καὶ θὰ ἔχητε τὴν μεγάλην τιμὴν καὶ εὐτυχίαν καὶ τὸν ὕψιστον τίτλον, ὅτι ὑμεῖς θὰ εἴσθε οἱ δημιουργοὶ αὐτῆς τῆς ὥρας καὶ μεγάλης ἡμέρας, Καὶ θὰ ἔχητε διὰ τοῦτο ὅλον τὸ ἱερὸν δικαίωμα νὰ χαρῆτε πρῶτοι τὴν μεγάλην χαρὰν τῆς μετὰ τὴν δικαίαν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν ἀξίων Χριστιανῶν καὶ ἀξίων Ἑλλήνων.

Ἐπὶ τούτοις, ἐπευλογοῦντες ὑμᾶς πατρικῶς, διατελοῦμεν

Πρὸς Θεὸν εὐχέται διάπυροι πάντων ὑμῶν

† Ὁ Ἀθηνῶν ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Πρόεδρος

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΠΥΡΙΔΩΝ

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

† Ὁ Κίτρους ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

† Ὁ Φθιώτιδος ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

† Ὁ Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

† Ὁ Σάμου καὶ Ἰκαρίας ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

† Ὁ Σερρών ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

† Ὁ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ΙΕΡΟΘΕΟΣ

† Ὁ Ἐλασσῶνος ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

† Ὁ Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος ΔΩΡΟΘΕΟΣ

† Ὁ Χαλκίδος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

† Ὁ Χίου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

† Ὁ Σύρου, Τήνου καὶ Ἄνδρου ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

† Ὁ Δημητριάδος ΙΩΑΚΕΙΜ

† Ὁ Πατρῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

† Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ΑΝΘΙΜΟΣ

† Ὁ Φλωρίνης ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

† Ὁ Σιδηροκάστρου ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

† 'Ο Δρυϊνούπολεως, Παγωνιανῆς
καὶ Κονίτης ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	† 'Ο Ζιχνῶν ΚΥΡΙΑΛΟΣ
† 'Ο Κεφαλληνίας ΓΕΡΜΑΝΟΣ	† 'Ο Παρναξίας ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ
† 'Ο Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ	† 'Ο Θήρας ΣΠΥΡΙΔΩΝ
† 'Ο Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος ΙΑΚΩΒΟΣ	† 'Ο Κερκύρας καὶ Παξῶν ΜΕΘΟΔΙΟΣ
† 'Ο Τρίκκης καὶ Σταγῶν ΧΕΡΟΥΒΕΙΜ	† 'Ο Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου ΙΩΑΚΕΙΜ
† 'Ο Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ΑΝΔΡΕΑΣ	† 'Ο Παραμυθίας, Φιλιππῶν καὶ Γηρομερείου
ΔΩΡΟΘΕΟΣ
† 'Ο Καστορίας ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	† 'Ο Γρεβενῶν ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ
† 'Ο Ἡλείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ	† 'Ο Καρυστίας ΑΝΑΝΙΑΣ
† 'Ο Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ΓΕΡΜΑΝΟΣ	† 'Ο Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ
† 'Ο Ἐδέσσης καὶ Πέλλης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ	† 'Ο Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὄρους ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
† 'Ο Κασσανδρείας ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ	† 'Ο Σερβίων καὶ Κοζάνης ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
† 'Ο Κορινθίας ΜΙΧΑΗΛ	† 'Ο Ἀργολίδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
† 'Ο Λευκάδος καὶ Ἰθάκης ΔΩΡΟΘΕΟΣ	† 'Ο Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ
† 'Ο Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ	† 'Ο Γυθείου καὶ Οἰτύλου ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
† 'Ο Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	† 'Ο Σισανίου καὶ Σιατίστης ΙΑΚΩΒΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΡΘ. 1 ΚΑΙ 2

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Π Ρ Ο Σ

ΤΗΝ Δ' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗΝ ΒΟΥΛΗΝ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δι' ὑπομνήματος αὐτῆς πρὸς τὴν Συνταγματικὴν Ἐπιτροπὴν, διευτύπων ἐν καιρῷ τὰς ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα τοῦ Συντάγματος, τὰ ὁποῖα καθορίζουν τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καθορίζει τὴν διαφορὰν τῶν ἀντιλήψεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν αὐτῶν, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τοῦ προχριστιανικοῦ καὶ τοῦ μεταχριστιανικοῦ κόσμου, ἀναδεικνύει τὴν ἀποψιν, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ ὑπὸ τῆς Πολιτείας καθορισμοῦ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως τῶν πολιτῶν πᾶν εἶναι νὰ ἀποτελῇ ἀντικείμενον τῆς ἐξουσίας τοῦ Κράτους. Ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου καὶ παρὰ τὴν ἀναφανείσαν ἀντίδρασιν, ἀνέκυψεν ἡ ἀναγνώρισις τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐξουσίας παραλλήλου πρὸς τὸ Κράτος, μὴ ταυτιζομένης καὶ μὴ συγχωνευομένης μετ' αὐτοῦ, οὔτε δὲ καὶ ὑποτασσομένης ἢ ἀπορροφωμένης ὑπὸ τούτου, οὔτε δὲ πάλιν ὡς ὑπερτέρας καὶ συγχωνευούσης εἰς ἑαυτὴν τὴν Πολιτείαν, ἀλλ' οὔτε καὶ κεραιωμένης ἀπὸ ταύτης. Διεκρίθη ἡ τοιαύτη ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς ζητημάτων ἀπὸ τῆς τοιαύτης τῆς Πολιτείας, ἣτις προστατεύει τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἰσχύος αὐτῆς ἐν τῇ τοιαύτῃ αὐτῆς λειτουργίᾳ ἀπὸ πάσης ἄλλοθεν ἐναντιώσεως ἢ προσβολῆς, καθιστῶσα αὐτὴν σεβαστὴν. Εἶναι σειρὰ ὁλόκληρος ἐν ἀδιακόπῳ συνεχείᾳ ἐκδοθεῖσων διατάξεων τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων, ἀποδεχομένων καὶ κυρῶν τὴν ἔννοιαν καὶ κατάστασιν ταύτην, καὶ κατοχυρῶν τὴν συγχρόνως αὐτὴν εἴτε ἐκ προοιμίου εἴτε καὶ ἐξ ἀφορμῆς παραβάσεως ἢ παραβιάσεως τῆς ἐξουσίας ταύτης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἷτινες νομοθετοῦσι μὲ συγκινῶντα σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν. Ἐξαίρεται ἡ Ἰουστινιάνειος νομοθεσία ἐν

προκειμένῳ, ἢ διακηρύξασα διὰ τῆς Νεαρᾶς 131 «Θεσπίζομεν τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικούς Κανόνας». Ἡδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διεκρίθησαν αἱ ἐκατέρωθεν ἀρμοδιότητες, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἐσωτερικῶν ἀποφασίζει αὐτονόμως ἡ Ἐκκλησία, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν παρέχει ἡ Πολιτεία τὴν συνδρομὴν αὐτῆς καὶ προστασίαν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Θὰ ἐπέλειπεν ἡμᾶς ὁ χρόνος, ἀναφέροντας ἀμύπολλα παραδείγματα, δείγματα τῆς τηρήσεως τῆς τοιαύτης γραμμῆς εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Τὰ δόγματα καὶ ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ἐμφανίζονται ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτῃ καὶ ἐξετάσει ὡς δύο μεγάλα θέματα. Τὰ δόγματα, αἱ ἀλήθειαι αὐτὰ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς πίστεως, ὑπάρχοντα δυνάμει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοξιν, ἐξηγήθησαν, ἡρμηνεύθησαν καὶ διευτυπώθησαν αὐθεντικῶς διὰ τῶν «Ὁρῶν» τῶν ἱερῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἡ διοίκησις ἀπετέλεσεν ὠρισμένον δικαίον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τυπούμενον ἐκάστοτε διὰ διατάξεων ἰδίων, τῶν Ἱερῶν Κανόνων, Ἀποστολικῶν, Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων. Ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως λοιπὸν καὶ τοῦ σκοποῦ προκύπτει ἡ διάρκεισις τῶν Ὁρῶν ἀπὸ τῶν Κανόνων. Ἐκ τῶν Κανόνων τούτων ἐλάχιστοι ἀναφέρονται εἰς διατυπωθεῖσαν ἤδη δογματικὴν διδασκαλίαν, χωρὶς νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ διατυπῶσιν δόγμα, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἠθικὴν καὶ ἐν γένει πνευματικὴν ζωὴν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, τὴν τάξιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Γενικῶς ἀναφερόμεν ὅτι ἐκ τῶν 863 Ἱερῶν Κανόνων μόνον 53, κατὰ τὴν σημειωθεῖσαν διάρκεισιν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δογματικοὶ ὑπὸ τὴν ἀναφερθεῖσαν ἀνωτέρω διαστολήν, οἱ δὲ

λοιποὶ 810 εἶναι διοικητικῆς φύσεως. Ἄλλα καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἠτόνησαν, καθόσον εἴτε ἐρρῦθμιζον ὠρισμένον ζήτημα, τότε ἀναφανέν, καὶ ἐκ τούτου ἦσαν «περιστατικοί», ἀπρακτῆσαντες μετὰ τὴν ρύθμισιν, εἴτε ἀφεώρων ὠρισμένην τοπικὴν περιφέρειαν, καὶ ἦσαν «εἰδικοί» διὰ ταύτην καὶ μόνον, μὴ ἐπεκτεινόμενης τῆς ἰσχύος αὐτῶν πέραν τῆς περιφερείας ταύτης, εἰς ἣν ἀνεφέροντο.

Ἐν τῇ θέσει τῶν τοιούτων Κανόνων ἡ Ἐκκλησία ἐνήργει ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ τὸ κῦρος ὑπῆρχεν εἰς τούτους, ἡ δὲ τυχὸν περιβολὴ αὐτῶν διὰ τοῦ imperium τῆς Πολιτείας δὲν εἶχε τὴν ἔννοιαν ὅτι διὰ τούτου ἐδίδετο ζωὴ εἰς αὐτούς, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ πρὸς τὴν Δ'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον «Βεβαιότητα τοῖς πραττομένοις προστιθέμενοι, οὐ δυνάμεως ἐπίδειξιν ποιούμενοι παρῆναι τῇ Συνόδῳ ἐδοκιμάσαμεν, ὑπόδειγμα ποιησάμενοι τὸν τῆς μακαρίας λήξεως Κωνσταντίνου». Τούτου δὲ εἶνε ἔτι ἐνδεικτικοὶ οἱ λόγοι τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὴν αὐτὴν Σύνοδον. «Καταλιμπάνομεν τὸ πᾶν τῇ Ἁγίᾳ Συνόδῳ τὰ δοκοῦντα ψηφίσασθαι κατὰ τὸ ἄξιον καὶ πρέπον καὶ συμφέρον τῇ Ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ».

Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία, εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον, ὅπερ ἔθετε ἢ, ὑπάρχον, ἐτροποποιεῖ, ἢ καθήγει κατὰ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζόμενας ἀνάγκας, ἡ Ἐκκλησία ἡ ἴδια. Εἰς ἄλλας τὰς συλλογὰς τοῦ πολιτικοῦ δικαίου ἀριθμοῦνται τὰ ὑπαγόμενα ὑπὸ τὴν τοιαύτην δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀποφάσεις αὐτῆς ἦσαν ἐκτελεσταί, μὴ ἔχουσαι ἀνάγκην τῆς πολιτικῆς ἐγκρίσεως, ἥτις ἐζητεῖτο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἃς περιπτώσεις αὕτη προέβλεπεν ἢ ἀντιμετώπιζεν ἀρνησιν ἢ ἀντίδρασιν. Ἄλλα καὶ τότε ἡ τοιαύτη συνδρομὴ τῆς Πολιτείας δὲν εἶχε τὴν σημασίαν ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως ἔχρηζε πολιτικοῦ κῦρους, ἢ ἐνέργεια αὕτη εἶχε τὸν χαρακτῆρα τῆς βοήθειας ἐν τῇ ἐκτελέσει. Δὲν ὑπέκειντο ἐπομένως αὐταὶ εἰς τὴν διακριτικὴν ἐξουσίαν τῆς Πολιτείας, ἀρνούμεναι ἐξ αὐτῆς τὴν ἰσχύν, ἀλλ' ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ ἀφ' ἑαυτῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ πράξις τῆς μὴ νομοθετήσεως ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας. Τοῦτο ἀπετέλει νομολογίαν, πλείστον παραδειγμάτων ὑπαρχόντων, καθ' ἃ, ἂν ποτε ἐξεδίδετο διάταξις ἀντικειμένη πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, αὕτη ἐθεωρεῖτο νομικῶς ἀνίσχυρος. Ὁ χαρακτηρισμὸς δὲ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὁ ἐπικρατῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶναι ὁ ἐξῆς, 1) Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἐθεωροῦντο ἰσοδύναμοι πρὸς τοὺς νόμους, ἐπικρατοῦντες τούτων ἐν περιπτώσει διαφωνίας. Ἀναφέρονται τὸν Ἰουστινιανὸν ὁρίζοντα «Τοὺς δὲ Θείους καὶ Ἱεροὺς Κανόνας οὐκ ἔλαττον τῶν νόμων ἰσχύειν καὶ οἱ ἡμέτεροι βούλονται νόμοι. Θεσπίζομεν κρατεῖν μὲν ἐπ' αὐτοῖς τὰ τοῖς Ἱεροῖς δοκοῦντα Κανόνων ὡς ἂν εἰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἀναγερῶντο νόμοις... Ὅπερ γὰρ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες κωλύουσι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν ἡμετέρων εἰργόμεν». Καὶ ὁ σοφὸς Καθηγητῆς κ. Μαριδάκης εἰς τὸ βιβλίον «Ἀ-

στικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς», ὑπογραμμίζει ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἐξισοῦνται πρὸς τοὺς νόμους ἀπὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ αὐτὸς Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν Νεαράν 6 ὁρίζει «... Τοῦτο δὲ ἔσσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν Ἱερῶν Κανόνων παρατήρησις φυλάττειτο, ἦν οἱ τε ὑπῆρξαι τοῦ Θεοῦ Λόγου παραδεδώκασιν Ἀπόστολοι καὶ οἱ Ἁγιοὶ Πατέρες ἐφύλαξαν τε καὶ ὑψηγγήσαντο. Καὶ ἐπάγεται «... διότι καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκόσιν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὁρθῶς εἴρηται, δεῖν τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας ἀντὶ νόμου κρατεῖν». Ὁμοίως ὁ αὐτὸς διὰ τῆς Νεαρᾶς 133 ὁρίζει «... τῶν Ἱερῶν μεμνημένοι Κανόνων τῶν τε ἡμετέρων νόμων καὶ διατάξεων, τῶν περὶ τούτου γεγραμμένων, οὓς καὶ κρατεῖν καὶ κυρίους εἶναι καὶ διὰ τοῦ παρόντος θεσπίζομεν νόμου». 2) Τὸ ἀνίσχυρον τῶν πολιτικῶν νόμων ἐφ' ὅσον ἀντέκειντο εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας. Ὁ Φώτιος εἰς τὸ Νομοκάνονα ὁρίζει «Οἱ τοῖς Κανόνων ἐναντιούμενοι τύποι, ἄκυροι εἰσίν». Ὁ Βαλαμὸν σχολιάζων τὸ κεφάλαιον Β' τοῦ Γ' τίτλου τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Φωτίου, ἀναφέρει διαφωνίαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ γράφει «Λέγε τοὺς Κανόνας ἰσχύειν πλεον τῶν νόμων, οἱ μὲν γὰρ, ἦγον οἱ Κανόνες, παρὰ Βασιλέων καὶ Ἁγίων Πατέρων ἐκτεθέντες καὶ στηριχθέντες ὡς αἱ Θεῖαι Γραφαὶ δέχονται, οἱ δὲ νόμοι παρὰ Βασιλέων μόνον ἐδέχθησαν ἢ συνετέθησαν καὶ διὰ τοῦτο οὐ κατισχύουσι τῶν Θείων Γραφῶν οὐδὲ τῶν Κανόνων». Εἰς τὴν Μικρὰν λεγομένην Σύνοδον καὶ εἰς τὸ στοιχεῖον Κ παρατίθεται ἡ διάταξις τῶν Βασιλικῶν, ὅτι «Οἱ Κανόνες οἱ ἐκκλησιαστικοὶ οἱ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἐπτὰ συνόδων συνταχθέντες ἢ βεβαιωθέντες, ἦγον παρ' ἄλλων μὲν μερικῶν γεγονότες συνόδων, παρ' αὐτῶν δὲ ἐπικυρωθέντες, τάξιν νόμων ἐπέχουσι. Ἐν τισὶ δὲ καὶ ἐπικρατέστεροι τῶν νόμων εἰσίν». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἰς τὸ σύνταγμα Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως. Καὶ ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ διὰ τοῦ Η' αὐτῆς Κανόνος ὁρίζει «... Εἰ δὲ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὠρισμένοις προσκομίσει ἄκυρον τοῦτον εἶναι ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ πάσῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ». Ἄλλα καὶ ἡ ἐν Τρουλλῶν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ διὰ τοῦ Β' Κανόνος αὐτῆς ὁρίζει, «Εἰ δὲ τις ἄλλῳ Κανόνα τινὰ τῶν εἰρημένων καινοτόμων, ἢ ἀνατρέπειν ἐπιχειρῶν, ὑπέυθυνος ἔσται κατὰ τὸν τοιοῦτον Κανόνα ὡς αὐτὸς διαγορεύει, τὴν ἐπιτιμίαν δεχόμενος, καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ὄπρῳ πταίει θεραπευόμενος». Ὁμοίως οἱ Αὐτοκράτορες Μαρκιανὸς καὶ Οὐαλεντιανὸς ὁ Γ' ὥρισαν διὰ διατάξεως «Προστάττομεν ἵνα πάντες οἱ πραγματικοὶ τύποι, οἵτινες ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, παρεμβάσει χάριτος καὶ φιλοτιμίας ἐξεδόθησαν, ἀργῶσι τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ τοῦ κῦρους στεροῦμενοι». 3) Ἡ ἰσχύς τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ὅπου δὲν ὑπάρχει κανονικὴ διάταξις, καὶ ἐφόσον τοῦτο συνεβιάζετο πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Βαλαμὸν εἰς Κανόνα ΚΗ' τοῦ Νομοκάνονος ἐρμηνεύει, «Ἐνθεν μὲν γὰρ οὐδὲν τι οἱ Κανόνες διορίζονται ὀφείλομεν τοῖς νόμοις ἀκολουθεῖν». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Βλάσταρις εἰς τὸ στοιχεῖον Κ τοῦ συντάγματος αὐτοῦ.

*Υπάρχουσιν ὅμως και παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς γραμμῆς ταύτης, αἱ ὁποῖαι οὔτε ὀλίγαι εἶναι οὔτε και ἀσήμαντοι, και τὰς ὁποίας πολλοὶ ἐρμηνεύουσι και ἀποδέχονται ἄλλως ἢ ὡς κατὰ βάσιν ἔχουσιν, ἀναβιβάζοντες αὐτὰς εἰς τάξιν κανόνος ἰσχύοντος, μετατρέποντος πλέον και ἁλλοιούντος τὴν διοίκουσαν ἔννοιαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, ὡς αὕτη διεγράφη και ἐτηρήθη. Τοιαῦται παρεκκλίσεις, πανταχοῦ και πάντοτε παρατηρούμεναι, και ἂν ἀκόμη ἐπὶ χρόνον ἐτηρήθησαν και ἐφηρηθῶσιν και ἐπήγαγον ἀποτελέσματα δὲν ναύουσι νὰ ἀποτελῶσιν ἐκτροπὰς, οὔτε και σημαίνουσιν ὅτι ἔπαυσαν, ἀτονήσαντα, τὰ ἰσχύοντα. Καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ζωῇ πλείσται ὅσαι τοιαῦται ὑπάρχουσιν, καθ' ὅς ἡ Πολιτεία ἐνομοθέτησεν ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ταῦτα ὅμως ἀπετέλεσαν ἔκνομον ἐξαιρέσειν, ἐκτροπὴν πάντοτε ἀπὸ τοῦ κανόνος και οὐχὶ φυσικὴν ὁδὸν εἰς τὴν ῥοὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀπότοκον τῆς τεθείσης και ἰσχυοῦσης ἀρχῆς. Εἰς τὴν τοιαύτην ὅμως ἐνέργειαν ἔννοιαν τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων εἶναι ἀνάγκη νὰ παρατηρήσῃ τις, ἔὰν ἐμβαθύνῃ, και παρατηρήσας θὰ συνομολογήσῃ, ὅτι τοιαῦται διατάξεις πολιτικοῦ μόνον δικαίου ὑπάρχουσιν ἢ 1) περὶ ζητημάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποφανθῆ ἡ Ἐκκλησία, καθορίσασα κανονικῶς και βασιμῶς τὴν ἐπ' αὐτῶν γνώμην αὐτῆς και ῥυθμίσασα τὰς περιπτώσεις αὐτὰς, και αἵτινες ἐξεδόθησαν κατὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἀρχὴν τῆς συμπράξεως Ἐκκλησίας και Πολιτείας, και μόνον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθορισθέντων, ἢ 2) μετὰ συναίνεσιν τῆς Ἐκκλησίας ἢ Πολιτείας προέβαινε εἰς τοῦτο, χωρὶς τὸ περιεχόμενον τῶν διατάξεων τούτων νὰ ἀντέκειτο πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διδασκόμενα.

Προσθετέα βεβαίως και τρίτη περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ Πολιτεία, παρὰ τὰς δύο ἐκτεθείσας περιπτώσεις, ἐκανόνιζεν ἀφ' ἑαυτῆς χωρὶς τῆς προηγουμένης γνώμης τῆς Ἐκκλησίας, τοιαῦτα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, πρὸς διευθέτησιν τῶν ὁποίων οἱ Αὐτοκράτορες ἐλάμβανον τὴν πρωτοβουλίαν. Δὲν καταλείπεται ὅμως οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ταῦτα ἀπετέλουν ἐκτροπὰς, ὅτι ταῦτα ἐγίνοντο κατὰ παράβασιν προφανῶς τῆς ὑφισταμένης ἀρχῆς τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας και Πολιτείας. Οἱ Αὐτοκράτορες ἐπὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν στηριζόμενοι, ἐκπροσωποῦντες τὸ ἀπολυταρχικὸν πνεῦμα, κολακεύόμενοι ὑπὸ κύκλων ἐπιτηδεῶν εἰς οὓς ἐχαρίζοντο, ἢ ἐκ χαρακτῆρος βίαιοι και αὐταρχικοὶ, ἐνομοθέτουσαν ἐπεμβαίνοντες ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Πλὴν ὅμως τοῦτο δὲν σημαίνει οὔτε ἐξυπακούει και ἀρμοδιότητα τῆς Πολιτείας πρὸς τοιαύτην ἐνέργειαν, διότι ἐκ τῆς κειμένης καταστάσεως και ἀρχῆς οὐδόπως ἀπέκειτο εἰς αὐτοὺς νὰ νομοθετήσωσι ἢ, νομοθετοῦντες, νὰ ἀπεμακρύνοντο τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, παραβιάζοντες ταύτην και καταχρῶμενοι τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Εἶναι βέβαια γεγονός ὅτι ἡ ὕλικὴ βία κρατεῖ πολλάκις και δημιουργεῖ ἐνίοτε δίκαιον, τὸ λεγόμενον ἐπαναστατικόν, ὅπερ ἀνατρέπει τὴν κρατούσαν κατάστασιν, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἢ ἐπανάστασις. Αἱ καταχρήσεις και αἱ παραβάσεις, τὰς ὁποίας πολλάκις

συναναντῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας και Πολιτείας, οὐδέποτε δύνανται νὰ λογισθῶσιν ὅτι εἰσάγουσι δίκαιον νέον, πάντοτε δὲ ὑπῆρξαν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοιοῦτοι ἄνθρωποι, οἵτινες κατεχράσθησαν τῆς θέσεως και τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει και κατάργησιν ὑφισταμένης ἀρχῆς και καταστάσεως, ὅρων ζωῆς και τάξεως, και εἰσαγωγὴν νέων ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν κρατούντων, τῶν ὁποίων τὴν ὑπόστασιν και τὴν δύναμιν δὲν καταστρέφουσιν αἱ τυχὸν παρουσιαζόμεναι ἐκτροπαὶ και παραβάσεις. Ἐφόσον δὲ εἶναι γεγονός, ἀποδεικνυόμενον ἐκ τῆς μακροαίωνος ἱστορίας και χρήσεως ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἴσχυον ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας, οἵτινες δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντίκεινται πρὸς αὐτοὺς, και οἵτινες ἐπὶ πλέον ἐθεωροῦντο ἐπικρατέστεροι ἐν περιπτώσει διαφωνίας, πρέπει νὰ χαρακτηρίσωμεν ἀναμφιβόλως ὡς κατάχρησιν ἐξουσίας και παραβίασιν τοῦτ' αὐτὸ πᾶσαν παρουσιαζομένην ἐκτροπὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ἀποδείξεις τούτου, ἐξ ἄλλου, εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῆς οὐδέποτε ἐδέξατο τὰς τοιαύτας καταχρήσεις ἢ ἀνεγνώρισεν αὐτὰς ὡς κανονικὰς και συμφῶνους πρὸς τὴν διέπουσαν τὰς σχέσεις ἀρχὴν, και ὡς προερχομένης ἐξ ἀρμοδιότητος, ἀλλὰ πάντοτε ἀντιμετώπιζεν αὐτὰς ὡς ἀντικειμένης πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες και πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐν προκειμένῳ αὐτοτελείας αὐτῆς. Ἡνείχετο τὰς καταχρήσεις αὐτὰς διαμαρτυρομένη ἄμα, ποτὲ ὅμως δὲν ἀνεγνώριζεν αὐτὰς ὡς κανονικῶς ἰσχυράς. Ἄλλως τε, ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ παραδοχῆς και ἐφαρμογῆς, ἥτις ἐσημαίνει μόνον συμμόρφωσιν λόγῳ και ἔναντι τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων. Ὅτι δὲ ἡ Ἐκκλησία ἀντετάχθη πάντοτε ζωηρῶς, φαίνεται και ἐκ τῆς σειρᾶς ἀγῶνων αὐτῆς εἰς τὸ παρελθόν, και τὸ πρόσφατον ἀκόμη, ἐναντίον τοιούτων καταστάσεων και ἐνεργειῶν, ὡς τὸ ζήτημα τοῦ διορισμοῦ ψαλτῶν και νεοκώρων, και τὸ ἥδη ἀντιμετωπιζόμενον τῆς διαφυλάξεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ὡς και τὸ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας και Πολιτείας, ὅπερ εἶναι και ἡ ἀφορμὴ ἢ προκάλεσσα τὴν σύγκλησιν τῆς Ἱεραρχίας, ἅτινα εἶναι ἐκ τῶν βασικῶν τῆς Ἐκκλησίας ζητημάτων και τὰ ὁποία ἀντιμετωπίζει σθεναρῶς ἡ Ἐκκλησία.

Δὲν συμφωνοῦμεν λοιπὸν ἐκ τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς φρονούντας ὅτι ἐδημιουργήθη τελευταίως κανὼν και ἀρχὴ τῆς νομοθετήσεως ὑπὸ τῆς Πολιτείας, παρὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, και ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησεν ὡς συνείδησις πλέον ὅτι ἡ Πολιτεία ἐξ ἀρμοδιότητος αὐτῆς δικαιοῦται νὰ νομοθετῇ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀπόρροια τῆς καινοφανοῦς ταύτης θεωρίας εἶναι ἡ σήμερον διαδεδομένη γνώμη ὅτι μόνον τοὺς δογματικούς Κανόνες—οἵτινες σημειωτέον δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀκριβολογίᾳ ἐκτὸς ὀλίγων, και τούτων δευτερευούσης σημασίας—δὲν δύνανται νὰ τροποποιήσῃ ἡ Πολιτεία διὰ νόμου, ἐνῶ ἀντιθέτως τροποποιεῖ ἢ και καταργεῖ τοὺς λοιποὺς τοιούτους, τοὺς ὀνομαζομένους διοικητικούς.

Πρέπει νὰ προστεθῇ ὅμως εἰς ταῦτα και τέταρτος λόγος, ὅτι και ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς προγενεστέρους

χρόνους ἀφῆκε νὰ πιστευθῆ ὡς κανὼν ἢ ἀνωτέρω κατάχρησις καὶ παραβίασις. Ἄς μὴ τὸ ἀποκρύπτωμεν. Ἡ Πολιτεία, ὅταν εὗρισκεν Ἐκκλησίαν σθεναρῶς ὑποστηρίζουσαν τὰ δικαιώματα αὐτῆς, ὑπεχώρει, ὅπου ὅμως συνήντα ἀδυναμίαν ἢ ἀμέλειαν, ἐγίνετο θρασυτέρα. Καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπῆρξαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν χαρακτηρῆς ρευστοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐστερημένοι ὄχι θελήσεως ἀλλὰ δυνάμεως, οἵτινες ὑπεχώρουν πρὸ τῆς βίας. Κλασσικὸν δὲ παραδειγμα μετὰ ταῦτα, ἢ κατὰ τὴν μετεπαναστατικὴν ἐποχὴν ἐν Ἑλλάδι σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἣτις δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀρνησις τῆς ἰδίας ὑποστάσεως. Τὸ «Καὶ ταῦτα κατ' ἔγκρισιν», τιθέμενον ὡς ἀξίωσις ἐξ ἀρμοδιότητος τάχα, εἰς πάσας τὰς οἰασδήποτε πράξεις καὶ ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν περίοδον τῆς Μοναρχίας, ἦτο ἀποτέλεσμα καταχρήσεως καὶ παραβιάσεως τῆς ὑπαρχούσης ἀρχῆς τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἀδυναμίας τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως προασπίσῃ τὰ δίκαια αὐτῆς, ἅτινα ἐγνώριζε καὶ ἐπίστευε καὶ τὰ ὁποῖα ἐξῆτει νὰ προστατεύσῃ, πλὴν ἀνισχύρως, ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Μάουρερ, ἐφ' ὅσον ὁ προτεστάντης οὗτος, οὕτως ἐνόμιζε, κατὰ τὰς ἰδικὰς του ἀντιλήψεις, τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ὡς διαχειριζομένην αὐτοβούλως καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀλλὰ διότι ἦτο τοιαύτη ἡ κατάστασις τότε, καὶ τοιαῦτα ἐκράτουν ἀντιλήψεις εἰς τοὺς κυβερνῶντας, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς σύστημα τῶν σχέσεων μετετρέπη εἰς σύστημα τελείας ὑποδουλώσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν. Καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ τοκοὶ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως εἶναι οἱ νόμοι Σ' καὶ ΣΑ', τοὺς ὁποίους πάντοτε ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρησεν ὡς ἀντικανονικοὺς καὶ ἀντισυνταγματικοὺς, καθόσον αἱ διατάξεις αὐτῶν καὶ τὸ ὅλον πνεῦμα, ἀντέκειντο εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, οἵτινες κατὰ τὴν καθιερωμένην ἀρχὴν, ἴσχυον καὶ ἰσχύουσι πλέον τῶν νόμων, ὅταν ἐναντιοῦνται πρὸς αὐτούς. Τὰ κατασκευάσματα αὐτὰ καὶ ὅλαι αἱ ἐπεμβάσεις εἰς ζητήματα ἐκκλησιαστικά, καὶ τὰ νομοθετήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐμειοῦτο ἢ κατεστρέφετο ἡ ἀρμοδιότης τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως ὅτι ἐκ τῶν καταχρήσεων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς συνανταμένων παραβάσεων τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἐδημιουργήθη νεώτερον δίκαιον, καθ' ὃ ἐπικρατεῖ ἡ Πολιτεία ρυθμίζουσα διὰ νόμων αὐτῆς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας. Καὶ ὁ αἰοίδιμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων τοὺς δύο τούτους νόμους εὗρισκει ὡς ἀπολύτως πολιτειοκρατικούς καὶ ὑποδουλοῦντας τὴν Ἐκκλησίαν, γράφων μετὰ τῶν ἄλλων «Τὸ ἔτος 1852 οὐδεμίαν ἔχει οἰκτροτέραν ἱστορίαν παρὰ τὴν διὰ τῶν νόμων τούτων βαρύτεραν ἢ πρὶν καταδούλωσιν καὶ ἐξευτέλισιν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας».

* *

Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὸ πνεῦμα τοῦτο παροουσιάζεται εὐθύς μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας Μάουρερ, παρατηρῶν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς προτεσταντικῆς

ἀντιλήψεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας παρετήρει τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπεζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ὑποδουλωσιν αὐτῆς. Πάσας τὰς ἐνεργείας του καὶ τὰς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σκέψεις του διακρίνει ὁ πολιτειοκρατισμὸς. Ὁ καταστατικὸς χάρτης τοῦ ἔτους 1833, ὅλα τὰ διατάγματα, ὅλα τὰ ἐν τῷ μεταξὺ σχέδια, καθὼς καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐπακόλουθα, δὲν ἀποτελοῦσιν παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν, εἶνε ἀντιγραφὴ τοῦ βαυαρικοῦ κοινοστορίου. Ἐν τούτοις καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη, εἰς τὰς βιαίας αὐτὰς ἐπεμβάσεις καὶ ἐκτροπὰς, ὁ μετὰ προσοχῆς μελετῶν, θὰ ἀνεύρῃ ὅτι, ἐνῶ εἰς τὴν θεωρίαν οὕτω πως πιστεύει ὁ τοιοῦτος νομοθέτης, ἐν τῇ πράξει δὲν δύναται νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν φυσικὴν τάξιν. Δὲν εἶχεν ἀποσβεσθῆ οὔτε εἶχε καταστροφῆ εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαὸν ἢ συνειδήσις περὶ τοῦ χαρακτηρῆς τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ὡς συμπραττουσῶν, διετηρεῖτο ζωηρὰ, καὶ διὰ τοῦτο, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σκοπέλου αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ ἀθελήτως, ὁ ἴδιος αὐτὸς προτεστάντης νομοθέτης, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὸ κατασκευάσμα τοῦτο, ἐκάλεσε τοὺς Ἱεράρχας διὰ νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν, ἣτις ἦτο ὅλως τυπικὴ, ἀλλ' ἢ ὁποία ἦτο ἐπιβεβλημένη καὶ εἰς τὴν προτεσταντικὴν καὶ αὐταρχικὴν συνείδησιν αὐτοῦ ἀκόμη, ἀποδείξας διὰ τῆς ὅλως τυπικῆς πράξεως αὐτοῦ ὅτι καὶ ἐν τῇ συνειδήσει του δὲν ἀπέμενε ἀμφιβολία, ὅτι τὸν πρῶτον λόγον εἶχεν ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὅτι διὰ τὴν παρανομίαν του αὐτῆν καὶ τὴν ὑπέρβασιν, διὰ νὰ τὰς καλύψῃ, εἶχεν ἀνάγκην τοῦ κύρους κατὰ πρῶτον λόγον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι τὸ κατασκευάσμα αὐτὸ διὰ νὰ τύχῃ ὑποδοχῆς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν τοῦ Ἑλληνος Ὁρθοδόξου, ἀπητεῖτο νὰ ἔχῃ ἐκ προοιμίου, ἔστω καὶ κατὰ τύπους, ἔστω καὶ ὡς ἀποτέλεσμα βίας, τὴν σφραγίδα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐγκρίσεως.

* *

Ἡ ἐκδοσις τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου ἦτο καὶ ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὁ ὁδηγὸς πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν κανονικὴν ὁδόν. Ἀλλ' ἢ πεπατημένη ὄχι μόνον εἶχε στερεοποιηθῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπετέλει διὰ τὴν Πολιτείαν τὴν μόνην γραμμὴν σκέψεως. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Τόμου ψηφισθέντων νόμων Σ' καὶ ΣΑ', ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι οὐδαμῶς ἐτηρηθῆ οὐσιώδης διάταξις τοῦ Τόμου περὶ ἐλευθέρως ἀσκήσεως τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνευ παρεμβάσεως τῆς Πολιτείας. Πανταχοῦ παρεισδύει τὸ κρατικὸν πνεῦμα. Εἶναι, εὐτυχῶς, πολλοὶ οἱ ἀποδεχόμενοι καὶ διδάσκοντες ὅτι, ἐφ' ὅσον κατοχυροῦνται οἱ Ἱεροὶ Κανόνες διὰ τοῦ Συντάγματος καὶ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, οἱ νόμοι Σ' καὶ ΣΑ' εἶναι ἀντικανονικοὶ ἅμα δὲ ἀντισυνταγματικοί, ὡς στεροῦντες τὴν Ἐκκλησίαν πάσης ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων παρεχομένης καὶ ὑπὸ τοῦ συντάγματος κατοχυρουμένης ἐλευθερίας, καὶ ὑποβιβάζοντες τὴν Ἐκκλησίαν εἰς πολιτικὸν ἴδρυμα. Ἄλλοι δὲ ἐξ ἐναντίου δέχονται ὅτι προστατεύονται μόνον οἱ δογματικοὶ περιεχομένου Κανόνες, καὶ ὅτι συνεπῶς οἱ νόμοι Σ' καὶ ΣΑ' δὲν εἶναι ἀντισυνταγματικοί, καὶ ὅτι τὸ

Κράτος, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον, δὲν ἀπεδέχθη τοῦτον πλήρως, ἐπιφυλάξαν εἰς ἑαυτὸ τὸ δικαίωμα τῆς διατηρήσεως τῶν ἀντιθέτων πρὸς αὐτὸ πολιτικῶν νόμων, καὶ ἀποδεξάμενον ὅσας ἐκ τούτου ἠθέλε διατάξεις, οὐδεμιᾶς συμβατικῆς ὑποχρεώσεως ὑφισταμένης, καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, δι' ὃν λόγον δέχονται τοὺς νόμους τούτους ὡς ἀντικανονικοὺς, ὄχι ὅμως καὶ ἀντισυνταγματικοὺς.

Ἐκ τῶν ἐκάστοτε ἀνακυπτόντων ζητημάτων δείκνυται ὅτι ἡ νομολογιακὴ διαμόρφωσις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ἀπέστη τῆς ἀρχικῆς γραμμῆς, ὅτι, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην καὶ ἐρμηνείαν, τὸ σύνταγμα κατοχυρώνει τὸ ἀπαρασάλευτον τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, παρ' ὅλον ὅτι τὸ Νομικὸν Συμβούλιον ἐν ἔτει 1908 ἐγνωμάτευσεν περὶ τῆς διακρίσεως εἰς δογματικούς καὶ διοικητικούς Κανόνας. Ἐν ἔτει 1930 ἐξεδόθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 139 ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἣτις ἐδέξατο ὁμοίως ὅτι «Δὲν δύναται ἡ συνταγματικὴ περιφρούρησις νὰ θεωρηθῆ ἐπεκτεινομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἀναφερομένων εἰς ζητήματα διοικητικῆς ἀποκλειστικῆς φύσεως, ἅτινα δὲν δύναται νὰ ἔχῃσιν τὴν ἐσωτερικὴν σημασίαν τῶν δογματικῶν Κανόνων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ρυθμίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ περιστάσεις τῆς κοινωνίας, ὑφιστάμενα καὶ τὴν ἐκ τῆς διαδρομῆς τοῦ χρόνου καὶ τῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων ἐπίδρασιν, ὥστε οἱ τοιοῦτοι Κανόνες νὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην μεταβλητοὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, δὲν θὰ ἦτο δὲ ὀρθὸν οὐδὲ σκόπιμον νὰ κατοχυρωθῆ τὸ ἀναλλοίωτον αὐτῶν συνταγματικῶς, οὐδὲ προκύπτει τοιαύτη ἔννοια τοῦ ἀρθρου 1 τοῦ Συντάγματος».

Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις, τῆς διακρίσεως δηλονότι, τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἰς δογματικούς καὶ διοικητικούς, κατοχυρουμένων συνταγματικῶς μόνον τῶν πρώτων, ἠλλοίωσε τὸ σύστημα τῆς οἰονεὶ συναλλαγίας εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ μετέτρεψεν αὐτὸ εἰς σύστημα ὑποτελείας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ Κράτος εἰς πᾶν ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς. Ἡ διάκρισις αὕτη, ἡ ἄρνησις τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων, δὲν στηρίζεται ἐπὶ ἀσφαλοῦς βάσεως, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουσιν ἀντίθετοι ἔγκυροι γνώμαι καὶ διδασκαλῆαι, στηριζόμεναι εἰς τὰς πηγὰς τοῦ δικαίου, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἀειμνήστου συνταγματολόγου Νικολάου Ν. Σαριπόλου, διδάσκοντος ὅτι «οὔτε δι' ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος δύναται νὰ παραβιασθῶσιν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, καθόσον τὸ 2ον ἀρθρον τοῦ Συντάγματος περιέχει θεμελιώδη διάταξιν». «Ἄλλως τε ἡ διατύπωσις, τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ Συντάγματα, τοῦ σχετικοῦ ἀρθρου, οὐδὲν ἄλλο κηρύσσει ὡς ἐσωτερικὸν λόγον ἢ τὴν βούλησιν τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτου περὶ ἀπαρασαλεύτου τηρήσεως ὅλων ἐκείνων δι' ὃν ἡ Ἐκκλησία γνωρίζεται ὡς ἀναποσπάστως συνδεδεμένη πρὸς τὰς λοιπὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, ταῦτα δὲ εἶναι καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ἐκτὸς τῶν δογμάτων.

Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐν ἐναντία περιπτώσει διασπᾶται, εἴαν ἢ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία, ἢ ἄλλη τις, δεχθῆ μεταβολὴν τινὰ τῶν γνωρισμάτων τούτων. Ἡ πιστὴ καὶ ἀμετάβλητος τήρησις αὐτῶν εἶναι τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς ἐνότητος τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἣτις δὲν ὑπάρχει ὅταν μία ἐπὶ μέρους τοιαύτη ἠθέλε κινήσῃ καὶ ἐλάχιστόν τι ἐκ τῆς παρακαταθήκης ταύτης. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν ἢ Ἐκκλησία νὰ δεχθῆ μεταβολὴν τῶν Κανόνων καὶ τῆς Παραδόσεως διὰ νόμων τῆς Πολιτείας, λόγῳ ἀρμοδιότητος αὐτῆς, χωρὶς ταυτοχρόνως νὰ διασπᾶσθ τὸν θεμελιώδη σύνδεσμον τῆς ἐνότητος αὐτῆς μετὰ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν; Εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῆ ὅτι τὸ Κράτος δύναται αὐτοβούλως νὰ καταργήσῃ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, καὶ αὐτοὺς τοὺς λεγομένους διοικητικούς, ἢ νὰ ρυθμίξῃ ἐκάστοτε τούτους διὰ νόμου, προσαρμόζον αὐτοὺς εἰς τὰς σχέσεις τὰς κοινωνικὰς, ὡς φρονεῖ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, χωρὶς ἀπολύτου βλάβης αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος; Εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὅτι τὸ σύνταγμα δὲν ἐμποδίζει τὴν Πολιτείαν ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβάλλῃ παραδόσεις καὶ διατάξεις σχετιζομένης ἀμέσως πρὸς τὴν ἀδιάκοπον ἀπ' αἰῶνων νομοθετημένην καὶ κρατοῦσαν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ; Ἡ Ἐκκλησία, ἀποδεχομένη τοῦτο, ἀποκόπτει ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς μιᾶς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἀποβάλλει τὸν τοιοῦτον χαρακτήρα, παύει νὰ ἀποτελῆ συνέξειαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, διότι ἀλλάσσοις διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς καταστάσεως ταύτης, ζῶν καὶ τάξιν, ἀποτελεῖ νέαν ὅλως Ἐκκλησίαν, μὴ συνεχίζουσαν τὴν Παράδοσιν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὴν ἐνότητα δηλαδὴ οὐ μόνον εἰς τὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν, εἰς τὴν τάξιν, εἰς τὴν πειθαρχίαν, χωριζομένη οὕτω τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Τὸ σύστημα αὐτὸ, τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Μάουρερ καὶ προσιδιάζον εἰς θρησκευτικὰς προτεσταντικὰς κοινότητας δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἣτις ἀποτελεῖ θεῖον καθήκον, κεκτημένον ἴδιον ἐσωτερικὸν δίκαιον, διοικουμένον ὑπὸ ἰδίων διατάξεων, φερουσῶν τὸ κύρος τῆς ἄνωθεν καθοδηγήσεως, καὶ ἣτις δὲν δύναται νὰ παρίδῃ τὴν ἀπ' αἰῶνων σύμφωνον πρὸς ταῦτα ζωὴν τῆς, οὔτε νὰ ἀρνηθῆ ἢ νὰ ἀποσβέσῃ τὴν θεῖαν αὐτῆς καταγωγὴν καὶ τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς παρελθόν. Ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐμφανίζεται καὶ δὲν κατασφαλίζεται μόνον εἰς τὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος παρατηρεῖ «Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἀπεσχίσθη οὐχὶ διὰ παράβασιν δόγματος ἀλλὰ Κανόνων καὶ Παραδόσεων. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ πάθῃ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ὀρθόδοξος, παραβιάζουσα τὴν κανονικὴν ἐνότητα»

* *

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου ἐξετάσωμεν τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, τοὺς λεγομένους διοικητι-

κούς, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν εἶναι δεκτικοὶ τροποποιήσεως ἢ καταργήσεως. Δύναται π. χ. νὰ τροποποιηθῆ ἢ νὰ καταργηθῆ ὁ 1ος Ἀποστολικὸς Κανὼν, ὁ ὀρίζων «Ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθω ὑπὸ Ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν»; Ὁ Κανὼν οὗτος δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς δογματικούς. Εἶναι δυνατὴ ἢ διὰ νόμου τροποποίησις, ὥστε νὰ μὴ χειροτονῆται ὑπὸ δύο ἢ τριῶν, ἀλλ' ὑπὸ ἐνὸς μόνον; Ὁ 12ος Κανὼν τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ εἰσαγαγὼν τὴν ἀγαμίαν τῶν Ἐπισκόπων εἶναι δυνατὸν νὰ τροποποιηθῆ ἢ καταργηθῆ διὰ νόμου παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Ἐκκλησίας; Ἀλλὰ καὶ 2ος Ἀποστολικὸς περὶ τῆς χειροτονίας Πρεσβυτέρου, καὶ ὁ 17ος ὁ ἀπαγορεύων εἰς τὸν δίγαμον νὰ ἱερωθῆ, καὶ ὁ 22ος ὁ ἀπαγορεύων τοῦτο εἰς τὸν ἀκρωτηριάσαντα ἑαυτόν, καὶ ὁ 28ος ὁ ἀπαγορεύων εἰς τὸν καθηρημένον τὸ ἱεροουργεῖν, καὶ ὁ 30ος ὁ ἀπαγορεύων τὴν ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν καὶ οὕτω καθεξῆς, δύναται διὰ νόμου νὰ καταργηθῶσι ἢ τροποποιηθῶσι; Δὲν πρόκειται περὶ δογματικῶν Κανόνων ἀλλὰ περὶ διοικητικῶν, ὡς τοὺς ὀνομάζουσι. Εἶναι ἀσφαλῶς ἀδύνατον. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῶσι ἢ μεταβληθῶσι, ἀλλὰ παρὰ τὸν νόμον εἰσὶν ἀδίκτοι καὶ ἀναλλοίωτοι, καὶ μόνον τὸ ἀρμόδιον ὄργανον, ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, δύναται νὰ ἐπιληφθῆ τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν καὶ προσαρμογῆς εἰς νέας τυχόν ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς καθόλου κοινωνικῆς ζωῆς. Ταῦτα ἀποτελοῦσι συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας βαθυτάτην, ζήσανσαν μαζὺ μὲ τοὺς αἰῶνας, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἀποστῆ. Τοιοῦτοι εἶναι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες οἱ ὀνομαζόμενοι διοικητικῶν, ἐκτὸς τῶν περιστατικῶν ἢ τῶν δι' εἰδικὰς περιοχὰς ἐκδοθέντων.

Ἐξ ἐπόψεως λοιπὸν περιεχομένου οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον ἐρεύνης καὶ μεταβολῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις αὐτῶν δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ἡ Πολιτεία δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, ὅπως ρυθμίξῃ τοὺς ἐκαστοτε διὰ νόμων αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ, ἐπαναλαμβάνομεν, εἶναι ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας, θεῖον δικαίω ὑφιστάμενον. Τοῦτο ὅμως ἐξ ἄλλου δὲν δημιουργεῖ τὸ πλάκας ἐπαναλαμβανόμενον, ὅτι τότε ἡ Ἐκκλησία οὕτω πως θὰ ἀπέβαινε Κράτος ἐν Κράτει. Τοιοῦτο θὰ ἐδημιουργεῖτο, ἂν οἱ Κανόνες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ρύθμισιν ζητημάτων πολιτειακοῦ χαρακτῆρος τοῦ δημοσίου ἢ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὅμως ἀποβλέπουσιν εἰς ἄλλα θέματα, εἰς τὴν ἠθικὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν, καὶ διατυποῦσιν ὅρους τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ περιεχόμενον τῶν Ἱερῶν κανόνων οὐδαμῶς ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ σύνταγμα, οὔτε παρέχει δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ τῆς Πολιτείας, ὥστε νὰ γεννᾶται ἐκ τούτου Κράτος ἐν Κράτει. Ὁρθῶς περὶ τούτου διδάσκει ὁ ἀειμνηστὸς Νικόλαος Ν. Σαρίπολος, «Πάντες, λέγει, οἱ Κανόνες καὶ πάσαι αἱ Ἱεραὶ Παραδόσεις, ἐφόσον δὲν ἀντιβαίνουν εἰς τὸ Σύνταγμα, δεόν νὰ τηρῶνται κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Συντάγματος ἀπαρασάλευτως, εἴτε εἰς τὸ δόγμα ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὴν διοίκησιν τῆς

Ἐκκλησίας, καθόσον τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Συντάγματος ἀσφαλίζει τὴν τήρησιν πάντων τῶν Κανόνων καὶ τῶν Παραδόσεων, ἀνευ διακρίσεως δηλαδὴ τῶν δογματικῶν ἀπὸ τῶν διοικητικῶν. Οὕτως ἡ Πολιτεία δὲν δύναται νὰ νομοθετῆ παραβιάζουσα τοὺς Κανόνες».

* *

Τὸ ἀληθὲς τοῦτο πνεῦμα διήκει δι' ὅλης τῆς περιουσίας τοῦ ἐκθέσεως τὴν ὁποῖαν ὁ ἐν τῇ συνταγματικῇ ἐπιτροπῇ Εἰσηγητῆς τῆς μειοψηφίας κ. Θεμιστοκλῆς Τσάτσος ὑπέβαλεν. Ἐχων ὡς δεδομένην τὴν ὑποχρῶσιν τῆς μετ' ἀκριβείας τηρήσεως τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διδασκομένων, ἀποφαίνεται σαφέστατα. «Εἶναι, λέγει, πρόδηλον ὅτι ἡ κρατήσασα τοῦ ἐπιμάχου τούτου ζητήματος λύσις ἐρεῖδεται κυρίως ἐπὶ πολιτικῆς ἀντιλήψεως, καὶ δὴ τοῦ φόβου μήπως ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τῶν Κανόνων ἀποβῆ Κράτος ἐν Κράτει. Ὁ φόβος οὗτος εἶναι ἀστήρικτος. Οἱ Κανόνες εἶναι σήμερον γνωστοί, καὶ ἀποκλειστικῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡ ἀχρηστία καθήρησε, καὶ ἐκείνων τοὺς ὁποίους τὸ στοιχεῖον τῆς καιρικότητος ἀποστρεφεί πάσης ἰσχύος σήμερον, δὲν ὑπάρχουν Κανόνες τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑπόστασιν Κράτους ἐν Κράτει». Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ τονίζων καὶ ἀποδεχόμενος τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἐκκλησίας, «Ἀντιθέτως, γράφει, ἡ ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους ἄγνοια τῶν Κανόνων ὑποτάσσει τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ παρεσιάγει κριτήρια ἕνεα πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Προσέτι δὲ ἡ τοιαύτη ἀπὸ τῆς Πολιτείας ἐξάρτησις ἀποστρεφεί τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ μέγα μέρος τοῦ ἀπαραιτήτου κύρους, ἵνα δύναται αὕτη νὰ ἐκπληροῖ τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ἀποστολήν. Ἀλλ' ὄχι μόνον τοῦτο. Ἡ αὐτονομία τῆς Ἐκκλησίας ὅσον ἀφορᾷ ὄχι μόνον τὸ δόγμα ἀλλὰ καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς, εἶναι ἀρχή, τῆς ὁποίας τὸν σεβασμὸν ἔχει κάθε λόγον ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία νὰ δικαιουται νὰ ἐπικαλεσθῆ, διὰ νὰ προστατέσῃ τὰ ἑλληνικὰ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων. Καὶ πρόδηλον ἀποβαίνει ὅτι ἠθέλεν εἶναι δυσχερὲς νὰ ἐπικαλεσθῆ ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς τὸν τοιοῦτον σεβασμὸν, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία θὰ ἀπεδείκνυεν πρῶτῃ ὅτι δὲν σέβεται τὴν τοιαύτην αὐτονομίαν». Ἄλλως τε καὶ ἡ ἀγχι τοῦδε ζωῆ τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας ἀπέδειξε τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ συμπιπτοῦσα ἢ γνώμη τοῦ Εἰσηγητοῦ τῆς πλειοψηφίας ἐν τῇ συνταγματικῇ ἐπιτροπῇ κ. Χρήστου Θεβαίου, ὅσις, ἀφοῦ, ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ ἐκθέσει τοῦ προέταξεν τὰ ἑξῆς: «... Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπερβαίνει τὴν δύναμιν οἰασθήποτε ἐθνικῆς συνελεύσεως, διότι ἀποτελεῖ ἢ ὀρθόδοξος πίστις συστατικὸν στοιχεῖον τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ Ἑλλήνου καὶ ἱστορικὸν δεδομένον ἀπαρασάλευτον. Τόσον δὲ τοῦτο ἐθεωρήθη ἀναμφισβήτητον, ὥστε τὰ ἑλληνικὰ ἐπαναστατικὰ Συν-

τάγματα ως γνώρισμα τοῦ Ἑλληνος ἔθεσαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν», ἀφοῦ, λέγομεν, προέταξε τὰ ἀναμφισβήτητα ταῦτα, χειριζόμενος τὸ ζήτημα τῆς διακρίσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἰς δογματικούς καὶ διοικητικούς καὶ τασσόμενος ὑπὲρ αὐτῆς, γράφει: «Καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀπόψεως κειμένου δικαίου συντασσόμεθα ἀδιστακτικῶς πρὸς τὴν δευτέραν ἀποφιν, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθ. 1 τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23 Ἰουλίου 1833, ὡς καὶ ἡ γνώμη τοῦ Μεγάλου Πατριάρχου Φωτίου, καθ' ἣν τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ μάλιστα τὰ περὶ ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείας τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε». Ἐν τούτοις, καίτοι διατυποῖ ὀριστικῶς καὶ ἀδιστακτικῶς, ὡς λέγει, τὴν ἐναντίαν ταύτην γνώμην του, εὐθύς ἀμέσως προστίθῃσι, «Δισταγγὸν ὅμως ἔχομεν ἐξ ἀπόψεως νομοθετικῆς νὰ δεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν καὶ καθιερωμένην παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τῆς κρατούσης νόμῳ Πολιτείας, καθ' ἣν ἡ Πολιτεία ἐποπτεύουσα τὴν Ἐκκλησίαν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ νομοθετῇ κυριαρχικῶς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν (μὴ δογματικῶν) ζητημάτων. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς καθιερωθησομένης ἀρχῆς ἐπὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἐὰν ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι αὐτόνομος, τότε δέον νὰ ἀποκλείσωμεν τὸ δικαίωμα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἀντίθετον ἀρχήν».

Ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ ἀρχικὸν σύστημα ζητεῖ σήμερον ἡ Ἐκκλησία, ὡς αὐτόνομος καὶ θείῳ δικαίῳ ὑφισταμένη, τὴν ὅποιαν ἀνεκαθεν ἐζήτει, τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ σύστημα τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας, τὸ σύστημα, τῆς οἰονεὶ συναλληλίας τοῦλάχιστον καὶ οὐχὶ τῆς τελείας ὑποδουλώσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν, τὴν ἐπάνοδον τοῦ πρώτου πολιτεύματος καὶ οὐχὶ τὴν συνέχειαν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ νεωτέρου πνεύματος. Δὲν ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία διαμόρφωσιν νέου δικαίου ὑπὲρ αὐτῆς, δὲν ζητεῖ ἐπὶ πλέον νὰ προχωρήσῃ πέραν τῶν τεθειμένων ὁρίων εἰς τὰ δικαιώματά της, ζητεῖ ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ ὅποια εἶχε, τὰ ὅποια ἐξ ἀρχῆς ἔθεσπίσθησαν, καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐφηρμοσθησαν. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ συντάγματα αἱ τοιαῦται ἀντιλήψεις, αἱ ἀπ' ἀρχῆς κρατήσασαι ἐτέθησαν καὶ περιοφουρήθησαν, παρὰ ταῦτα ὅμως εἰς τὰ πράγματα ἡ Πολιτεία δὲν ἀπεμακρύνθη τοῦ πνεύματος τοῦ Μάουρερ. Ἐνεφανίσθησαν ἐπικρατοῦσαι τάσεις διάφοροι ἐκείνων. Καὶ ὁ κ. Θ. Τσάτσος, ἀφοῦ ἐν τῇ ἐκθέσει του ἀναφέρει τὴν διὰ τῶν ἐποχῶν διαδρομὴν τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἐπάγεται, «Διμορφώθη οὕτω σύστημα ἰδιότυπον, ὅπερ εἶναι διάμεσον μεταξὺ τῶν ἀκραίων μορφῶν, τὰς ὁποίας δύναται, κατὰ τὰ ἐν ἀρχῇ ἐκτεθέντα, νὰ προσλάβουν αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Τὸ σύστημα τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς σύστημα συναλληλίας οὐτινος ἢ πρώτης μορφῆς ἀνευρίσκειται εἰς τὸ Βυζάντιον. Κατ' ἀκριβολογίαν δὲν πρόκειται παρ' ἡμῖν περὶ συναλληλίας, ἀλλ' οἰονεὶ συναλληλίας. Κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀληθοῦς συν-

αλληλίας, ἀναγνωρίζεται ἀπολύτως ὁ αὐτοτελής καὶ κυρίαρχος χαρακτὴρ τῆς τε πολιτειακῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ παρ' ἡμῖν ὁ αὐτοτελής καὶ κυρίαρχος χαρακτὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας δὲν εἶνε ἀπόλυτος, ἀλλ' ἐκπηγάξει ἀπὸ τὸ σύνταγμα».

Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς πλειοψηφίας Εἰσηγητῆς κ. Χ. Θηβαῖος γράφων ἐπὶ τούτου ἐν τῇ ἐκθέσει του ἀναφέρει, «Ζήτημα σπουδαῖον χωρίσαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πολιτείαν ἀπετέλεσεν ὁ καθορισμὸς τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1833 Β. Διατάγματος κατὰ τοὺς Κληρικούς, ὅπερ συνταγὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ βαναρικοῦ κοινοστορίου καθυπέταξε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Πολιτείαν.... Ὡς ἔχουν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐξελιχθῆ ταῖς πράγματα νομίζομεν ὅτι δέον ἢ τελειότερα ρύθμισις τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν». Ἀμφιταλαντευόμενος ὅμως, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν τοιαύτην τὴν γνώμην, τὴν ἐντελῶς διισταμένην πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας, προστίθῃσιν εὐθύς ἀμέσως «Πάντως πρὸ τῆς τελικῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρου εἶναι συμφέρον νὰ ἀκουσθῇ ἡ γνώμη τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας πρὸς πληρεστέραν καὶ ὀρθοτέραν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος».

*
**

Ἡ Ἐκκλησία ἀπ' ἀρχαιοτάτων οὕτως ἠγνόησε καὶ οὕτως ἐφήρμοξε διὰ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἐπιδικωμένους σκοποὺς τὸ κανονικὸν αὐτῆς δίκαιον. Τὸ δίκαιον τοῦτο, ὡς διμορφώθη καὶ διευτυπώθη εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας οὐδέποτε ἠγνόησε διαχωριζόμενον κατ' ἔννοιαν ἢ κατ' ἀξίαν, τὸ εἶδε καὶ τὸ βλέπει ὡς ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον σύνολον, ὡς ἐν ὅλῳ, ἐξ οὗ πᾶσα ἀφαιρέσεις, καὶ τοῦ ἐλαχίστου, δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν, ἄνευ βλάβης οὐχὶ μόνον τοῦ ἐνιαίου τούτου συνόλου, ἀλλ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν διέκρινε τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας οὐδέποτε εἰς δογματικούς καὶ διοικητικούς, καὶ τοὺς μὲν πρώτους ἀναλλοιώτους, τοὺς δ' ἄλλους μεταβλητοὺς διὰ νόμων τῆς Πολιτείας. Εἰς πάντας γνωρίζει καὶ ἀναγνωρίζει καὶ ἀποδίδει θεῖαν τὴν ἐμπνευσιν καὶ καταγωγὴν, συνταχθέντας τῇ ἐπιστάσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθείσῃ Ἐκκλησίᾳ διαμένοντος καὶ ὀδηγοῦντος αὐτὴν εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλως τε ἐκ τῶν λεγομένων διοικητικῶν Κανόνων δέον νὰ ἀφαιρεθῶσι τόσον οἱ ἔνεκεν ἀχρηστίας μὴ ἔχοντες σήμερον ἐφαρμογὴν, ὅσον καὶ οἱ περιστατικοὶ καὶ οἱ λόγῳ τοπικῆς περιφερείας εἰδικοὶ δι' ἐκάστην ὁμοίῳ. Πρόκειται ἐπομένως οὐχὶ περὶ μεγάλου τινὸς ἀριθμοῦ Ἱερῶν Κανόνων, αἱ διατάξεις τῶν ὁποίων ἀφορῶσιν εἰς ἀπολύτως ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα, καθορίζουσαι, ὡς διὰ παραδειγμάτων προλαβόντας ἐσημειώσαμεν, τὰ τῆς τάξεως καὶ ὁργανώσεως αὐτῆς καὶ τὰ τῆς ζωῆς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος. Ἐὰν δὲ κατ' ἐποχὰς ἢ περιστάσεις ἠτένιζε καὶ ὑπερθεοῦτο νὰ ἀποδέχεται παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς τοῦτο, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπετέλει προφανῆ ἐκτροπὴν καὶ οὐδαμῶς ἐδημιούργει δίκαιον νέον, ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀνεγνώρισε, ἐμμείνασα εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων παραδοθέντα. Ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἀδιάσει-

στον αὐτῆς πίστιν καὶ πεποίθησιν. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἤδη ζητεῖ τὴν διατήρησιν τῆς ἀρχῆς ταύτης ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία ἔχει ἐπιθυμίαν νὰ εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὄν τρόπον καὶ τὸ βυζαντινὸν κράτος, ἀποδίδουσα τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς αὐτήν, φυλάττουσα τὰς ἀρμοδιότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ παρέχουσα τὴν σύμπραξιν αὐτῆς διὰ τὸ ἐπιτελεστὸν καὶ πολιτειακῶς τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, δεχομένη ἐξ ἄλλου τὴν ἀρωγὴν καὶ συνεργασίαν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῶν πολιτῶν. Ἡ Ὁρθόδοξος ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία, ἡ λόγῳ τῆς σχέσεως ταύτης ὀνομασθεῖσα «Ἐθνικὴ Ἐκκλησία», διατηρεῖ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, ἀγρυπνεῖ πρὸς διάσωσιν αὐτῶν καὶ συγκρατεῖ τὴν ἠθικὴν τάξιν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους, ἐπὶ τοῦ βωμοῦ δ' αὐτῶν ἐθυσίασε ἐκ τῶν Λειτουργῶν αὐτῆς, στερεώσασα τὴν ὑπόστασιν τοῦ Ἐθνους ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἐκ τῆς τοιαύτης σχέσεως ἐγεννήθη συνείδησις τοῦ Ἐθνους εἰς τὸ τοιοῦτο σύστημα σχέσεων, τῆς συμπράξεως δηλαδή, καὶ κατὰ τὸ ὅποιον ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι, ὡς θεωροῦσι τινές, θρησκευτικὴ κοινότης, ἀλλ' εἶναι ἐξουσία πνευματικὴ, καὶ δὲν ἀρνεῖται ἐκ τοῦ δικαίου τῆς Πολιτείας τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς κατὰ ἐτερόφυτον τρόπον, ἀλλ' εἶναι αὐτόνομος, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ὁμοίαζε πρὸς τὴν προτεσταντικὴν ὁμολογίαν περὶ Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν μετεπαναστατικὴν ὅμως ἐποχὴν ἡ δοθεῖσα εἰς τὸ πολίτευμα μορφή εἰσάγεται καὶ εἰς τὰς σχέσεις τῆς Πολιτείας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ προτεσταντικὸς οὐθμιστὴς Μάουρερ, πιστεύων εἰς τὴν μορφήν καὶ ἰδεολογίαν ταύτην, ἐπιδιώκει τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀντικανονικότητα ταύτην οὐδεὶς τῶν ἐνδιατριψάντων εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀρνεῖται. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἡ εἰσαγωγή τῶν τοιούτων θεωριῶν. αἵτινες ἐτροφοδότησαν καὶ προήγαγον εἰς τοὺς πολιτικούς παράγοντας τὴν ἰδέαν τοῦ συστήματος τοῦ πολιτικοκρατισμοῦ, δι' ὃν λόγον ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος δὲν ἔσχε τὴν δύναμιν νὰ συγκρατήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν κατήφορον ἐκεῖνον, ὥστε ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ κανονικῆς πλευρᾶς νὰ ἐπανέλθῃ, καὶ ἡ μορφή τοῦ συστήματος τῶν μετὰ τῆς Πολιτείας σχέσεων αὐτῆς νὰ λάβῃ τὴν ἀρχικὴν καὶ πραγματικὴν αὐτῆς κατάστασιν. Εἶχε σὺν τῷ χρόνῳ δημιουργηθῆ καὶ ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐκ στενῶν ἀντιλήψεων, εὐνοουσῶν τὸν πολιτικοκρατισμὸν, γνώμη τοιαύτη, λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς ἀνωμάλου ἐθνικῆς τότε καταστάσεως, ἣτις κατίσχυε, παρὰ τὰς ἀντιρροήσεις τῆς Ἐκκλησίας ἢ ὅποια, καίτοι ἐξεπροσωπεῖτο οὐχὶ ἰσχυρῶς, προσέβαλλεν ἐν τούτοις τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν θέλησιν αὐτῆς καὶ ὅλα τὰ θεῖα προνόμια, ὅπως θέσῃ τέρατα εἰς τὰς ἐπιβάσεις τῆς Πολιτείας καὶ προλάβῃ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν.

Οὕτω ἐνῶ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 ἀναγνωρίζει τὰς ἀπόψεις ταύτας τῆς Ἐκκλησίας καὶ διασώζει τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα, ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν πο-

λιτικοκρατικὴν ἀντίληψιν πάλιν διαφαίνεται ἀκεραία ἐκ τῶν μετὰ τοῦτο ψηφισθέντων νόμων Σ' καὶ ΣΑ', καίτοι, τυπικῶς ὅλως, ἐζητήθη ἡ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κατίσχυσις τῆς τοιαύτης γνώμης φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τοῦ ἰστορουμένου ἐπὶ τοῦ Κωνσταντινίου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, καθ' ὃ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐπέφερε κανονικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀποσταλέντων αὐτῇ νομοσχεδίων, τὰς ὁποίας ὅμως οὐδόλως ἐδέχθη ἡ Κυβέρνησις, ἐπιστρέψασα μετὰ δριμυτάτας παρατηρήσεις, τὸ ἔγγραφον πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἵνα ἐκφέρῃ ἄνευ τοιούτων τὴν γνώμην αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον ἔγγραφον ἐπέστρεψεν ἡ Κυβέρνησις πρὸς τὴν Σύνοδον, διότι αὐτὴ, χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ παρατηρήσεις, συνίστα ὅπως τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ληφθῆ μέριμνα καὶ οὐθμισθῶσι κατὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, καὶ ὅτι, ὡς ἔγραφε «αἱ νομικαὶ διατάξεις ἐλπίζει ὅτι θέλουσιν ἀποβλέπει εἰς τὴν εὐστάθειαν καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἣτις ταυτίζεται μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Πολιτείας», ἐξηνάγκασε δὲ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον νὰ ἐγκρίνῃ τὰ δύο ἐκεῖνα νομοσχέδια χωρὶς τινὰ παρατήρησιν.

Καὶ ὅμως ὁ Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος, ἀποτελὼν σύμβασιν μετὰ τῆς χειραφετούσης Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὁρίζει ρητῶς ὅτι «Ἀναγνωρίζει τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ Σύνοδον διαρκῆ ἐξ Ἀρχιερέων προσκαλουμένων κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας καὶ διοικοῦσαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς Θεῖους καὶ Ἱεροὺς Κανόνας ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως». Πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους γράφουσα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθοῦσα Σύνοδος, ὑπενημιχίζει ὅτι «Οἱ αἰδίδμοι Αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐσεβάσθησαν τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ νομοθετικῶς ἐκράττησαν, ἵνα πᾶς πολιτικὸς νόμος τοῖς θεῖοις Κανόνοις ἐναντιούμενος, ἄκυρος ἢ καὶ μηδὲν κατισχύῃ». Ἀναφερομένη δὲ εἰς τὸ ψηφισθὲν σύνταγμα τοῦ 1844 γράφει, «Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ οἱ παρ' ἡμῖν θεμελιώδεις νόμοι συμφώνως καὶ ἀξίως τῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους εὐσεβείας ἀνωμολόγησαν, ὡς οὐδὲν κύρος ἔχει εἴ τι τυχόν διατέτακται ἀντικειμένως πρὸς ἐκεῖνο τὸ τῆς θεσμοθεσίας κεφάλαιον, τὸ τὴν πατρίαν εὐσέβειαν καὶ τοὺς Κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα ἀμετασάλευτως ὑποστηρίζον».

Ἄλλ ὅταν καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εὐγνωμόνως ἀποδεξαμένη τὴν χειραφέτησιν τῆς Ἐκκλησίας ἔγραψε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην μετὰ τινὰ ὑπεκφυγίην, «Ἡ δὲ ἐλπίς ἦν ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης ἐκφράζει, ὅτι δηλαδή ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις καταστήσει τοῦ λοιποῦ τὴν Σύνοδον ἀνεξάρτητον ἐν τοῖς πνευματικοῖς, ὑπάρχει ἤδη πράγματι καὶ ἔργῳ... καὶ οὐδέποτε ἐκωλύθη ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐλευθέρᾳ αὐτῆς ἐπιέργεια», ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἀπαντῶν καθορίζει σαφέστατα τὰ ἀπαράγραπτα κανονικὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας ζητῶν τὴν ἀναλλοίωτον τήρησιν αὐτῶν καὶ γράφον «Διὰ ταῦτα, καίτοι χαίροντες ἐγκαρδίως δι' ἅπερ ἔχομεν τεκμήρια τῆς ἀ-

κραιφνοῦς διατηρήσεως τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης, ἣν ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐνεπιστεύθη τῆ παρ' ὑμῖν ἐλέω Θεοῦ ἐγκατασταθεῖση Ἱερᾷ διοικούσῃ Συνόδῳ... ἀλλ' ὅμως δέον ἐκρίναμεν, εὐκαιρίαν ἀπαντήσεως ποιούμενοι ταύτην ἡμῶν τὴν ἐπιστολὴν ἐνηγγῆσαι συγχρόνως ταῖς εὐσεβείαις ἀκοαῖς ὑμῶν τε καὶ τῶν μεθ' ὑμᾶς τὰς περιφανεῖς ταύτας τοῦ Ὑπουργείου τῆς ὀρθοδοξοῦσης Ἑλλάδος θέσεις διαδέξομενους καὶ διατρανώσαι ὅσον μέγα καὶ ἱερὸν καὶ τῶν σπουδαίων φροντίδων ὑμῶν ἀντικειμένων τὸ κυριώτερον ὀφείλει ἤδη τε καὶ διὰ παντὸς λογίζεσθαι, ἡ τῆς ἐν Θεοσώτῳ ταύτῃ Ἐπικρατεῖα ἀρτισυστάτου Ἐκκλησίας εὐστάθεια καὶ μέχρι κεραίας διατήρησις τῶν ἱερῶν καθεστώτων, ἃ παρέλαβεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ διακρατεῖ ἀναλλοιώτως μέχρι τοῦ νῦν ἡ καθόλου τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῆ Ἐκκλησία». Καὶ κατωτέρω «Ὑποχωρεῖτωσαν τοῖνον πᾶσαι αἱ ἀφορμαὶ οἰφθήτινι πολιτικῷ καὶ κοσμικῷ καλυπτόμεναι σχήματι καὶ τὸν ἥττω λόγον ἐχέτωσαν ἐν παντὶ τῶν παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις κερρατηκότων, ἃ θεόπνευστοι Οἰκουμενικῶν Συνόδων ὄροι καὶ κανόνες παντὶ Πολιτείας εἶδει προσφυῶς συμφέροντα ἀνέδειξαν». Τοῦτο καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἱεροῦ κώδικος τῶν πρακτικῶν διακηρύττει λέγων ὅτι «Ἡ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὄροις καταστάσα καὶ ἐπὶ τούτων ἰσχυρῶς ἐστηρίχθαι δυναμένη Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀτάραχόν τε καὶ ἰσχύουσαν τὴν πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν πνευματικὴν κοινωνίαν τε καὶ ὁμόνοιαν διαφυλάξει», ἐξ οὗ πηγάζει ὅτι πᾶσα ἀντίθετος ἐνέργεια, ὡς ἡ διὰ νόμων τῆς Πολιτείας τροποποιήσις ἢ κατάργησις Ἱερῶν Κανόνων, θέλει καταστρέψῃ τὴν μετὰ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐνότητα.

* *

Διέρρευσε ἀπὸ τῆς μοναρχικῆς τοῦ Ὁθωνος ἐποχῆς ἀρετὸς χρόνος. Ἡ εὐσεβὴς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διάθεσις ὠριμένως δὲν ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, καὶ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι εἰς πολλὰς περιστάσεις ἀπεδείχθη καὶ διὰ τῆς λήψεως νομοθετικῶν μέτρων ἀπαξ ἔτι ἡ εὐσεβὴς θέλησις, ὅπως συνδράμωσι τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἐπιτέλειαν τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ πιστοποιήσωμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξαν ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχουσι ἐξαιρέσεις, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι δὲν κατέστη συνειδητὸς ἀκλόνητος. Τὸ παρελθὸν μὲ τὴν γοητευτικὴν τοῦ ἐπίδρασιν καὶ τὴν ὑπόθαλπιν τῆς ἐξουσίας καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας μαζὺ μὲ τὸ νεοτερικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἠμπόδισαν καὶ ἐμποδίζουσι τὴν ἀπόκτησιν πλήρως τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς πεποιθήσεως ἐπὶ τοῦ δικαίου τῶν αἰτημάτων τῆς Ἐκκλησίας, συνισταμένων εἰς τὴν ἐπάνοδον τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πολιτείας, καθ' ἃς αὕτη ἐσέβετο ἐν παντὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πάντα τὰ δικαιώματα αὐτῆς, μηδαμῶς ἐπιβαίνουσα εἰς ταῦτα, ἢ Ἐκκλησία δὲ ἐξ ἀμοιβαίου περιέβαλλε μὲ μητρικὴν στοργὴν, βοηθοῦσα τὴν Πολιτείαν εἰς τὴν ἐπιτέλειαν τῶν σκοπῶν τῆς, παρέχουσα πᾶσαν συνδρομὴν ἐκ τοῦ

ἠθικοῦ κύρους αὐτῆς παρὰ τῷ λαῷ. Ἀναφέρομεν ἐν ταῦθα τὴν γνώμην τοῦ κατὰ τὴν συντακτικὴν συνέλευσιν 1924—1925 Πρωθυπουργοῦ ἀειμνήστου Ἀνδρέου Μιχαλακοπούλου, εἰπόντος «...Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω αὐτὴν τὴν στιγμὴν ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ καταλληλότερος τρόπος διὰ νὰ διοικηθῇ ἡ Ἐκκλησία, διότι αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν νομοθετοῦμεν, ἐξετάζομεν μῆπως διὰ τοῦ συντάγματος καθιερούμεν ἐμπόδιον εἰς τὸ μέλλον, διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ διατάραξις τῶν σχέσεων τούτων μετὰ τῆς Πολιτείας ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιζητούμενην ὑπ' αὐτῆς ὑπερέχουσαν θέσιν τῶν ὑπὸ ταύτης τιθεμένων κανόνων δικαίου ἐναντι τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας, τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ζωὴν, καὶ ἥτις διατάραξις, κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάουρερ διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιβολῆς ἔχουσα τὴν ἀρχὴν, συνεχίσθη ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ χρόνου, αἱ δὲ πολιτειοκρατικαὶ αὐταὶ ιδέαι ἐκρατύνθησαν, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ, παρὰ τὴν ἀναγνωριζομένην, κατὰ τᾶλλα εὐσεβίαν, δεσμός καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ ξένον καὶ ὀθνεῖον τοῦτο σύστημα σχέσεων, καὶ προσπάθεια ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι αἱ πολλάκις παρατηρούμεναι, καὶ σήμερον ἀκόμη, προσβολαὶ τῶν δικαιωμάτων τούτων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἐρειδομένων εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, διὰ νομοθετικῶν τῆς Πολιτείας διατάξεων, δι' ὧν τροποποιῶνται ἢ καὶ αἰρῶνται κανονικὰ τῆς Ἐκκλησίας δικαιώματα, ὡς ἐπ' ἐσχάτων τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται ζημία καὶ βλάβη εἰς τὰ δικαιώματα αὐτῆς καὶ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐπιτέλειαν τῆς ἀποστολῆς τῆς. Ἐναντι τῶν ἐπιχειρουμένων τούτων ἡ Ἐκκλησία διεμαρτυρήθη καὶ διαμαρτύρεται, δηλοῖ τὴν ἐμμονὴν αὐτῆς εἰς τὰ ἀνεκαθεν κεχαραγμένα ὄρια τῶν σχέσεων, ἀπαιτεῖ τὴν μὴ ὑπερπῆδησιν αὐτῶν καὶ ζητεῖ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἔξ ἀρχῆς κρατοῦντος συστήματος, τοῦ σεβασμοῦ ἀμφοτέρωθεν τῶν ὑφισταμένων δικαιωμάτων. Ταῦτα, ὡς εὐνόητον, ἐπιφέρουσι διαταραχὴν τῶν σχέσεων, δημιουργοῦσι συγκρούσεις, γεννῶσι δυσαρρεσκείας καὶ ἐμποδίζουσι τὴν ὁμαλὴν ἐκ παραλλήλου ζωὴν καὶ ἐνέργειαν.

* *

Τὸ σύστημα τῆς οἰοεὶ συναλληλίας, ὅπερ ἡ Ἐκκλησία ἠκολούθει καὶ ἡ Πολιτεία ἐφήρμοξε, ζητεῖ ἤδη ἡ Ἐκκλησία καὶ διὰ λόγους ἱστορικοῦς, ἀλλὰ καὶ διότι τοῦτο ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ ἀπεδείχθη ἐπωφελὲς δι' ἀμφοτέρωθεν. Δὲν ζητεῖ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆς Πολιτείας, καίτοι τοῦτο θὰ ἤρμοξε καὶ θὰ ἀπέβαινε ἐξυπηρετικὸν διὰ τὴν πνευματικὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ θέλει κατανόησιν ἀπὸ μέρους τῆς Πολιτείας τῆς διακεκριμένης θέσεως καὶ ὑποστάσεως καὶ αὐτοτελείας αὐτῆς ὡς πνευματικοῦ καθιδρύματος, καὶ τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς ἐπίσης, ὅπερ δὲν ὑπηρετήθη ἐξ ἀνθρωπίνης θελήσεως. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπομάκρυνσιν παντός, ὅπερ δύναται νὰ ταράξῃ τὴν ταύτην σχέσιν καὶ κατανόησιν, τὴν ἄρσιν πάσης εἰς

τὸ μέλλον ἀφορμῆς πρὸς σύγκρουσιν, καὶ τὸν παραμερισμὸν παντός, ὅπερ θὰ ἦδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἀντιθέτως εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ πνεύματος τούτου στηριζομένας σχέσεις.

Ἡ Ἐκκλησία βασιζομένη ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω καὶ πιστεύουσα ὅτι πᾶσα εὐνομουμένη Πολιτεία ὑποχρεοῦται νὰ βοηθῇ καὶ ἐνισχύῃ τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐπιδιωκομένων ὑπ' αὐτῆς σκοπῶν, μὴ ἐπεμβαίνουσα εἰς τὰ δικαιώματα αὐτῆς, ἐπιθυμῶν νὰ καθορισθῶσι τὰ ὅρια τοῦ συστήματος τούτου τῆς οἰονεὶ συναλληλίας καὶ πιστεύει ὅτι τοῦτο δύναται εὐκόλως νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτῆς, συνταγματικῶς κατοχυρουμένης, διὰ τῆς ἀναγραφῆς καὶ ψηφίσεως ἐν τῷ νέῳ συντάγματι ὅτι «Οὐδεὶς νόμος ἐκκλησιαστικὸς θὰ εἰσάγεται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀν δὲν ζητηθῇ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πολιτείας ἐχούσης τὸ δικαίωμα οὐχὶ τῆς τροποποιήσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς ἀπορρίψεως μόνον, ἢ, εἰσαγόμενος ὑπὸ τῆς Πολιτείας νὰ φέρῃ καὶ τὴν σύμφωνον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας».

Τοῦτο ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία πρὸς ἀποφυγὴν ἐπεμβάσεων καὶ διαταράξεως ἐντεῦθεν τῶν μετὰ τῆς Πολιτείας σχέσεων αὐτῆς. Τὸ ζητούμενον εἶναι ἀπόρροια τῆς πεποιθήσεως ὅτι τὸ σύνταγμα χορηγεῖ συνταγματικὴν ἰσχύν εἰς πάντας τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας ἀδιακρίτως καὶ οἵτινες δι' ὅλων τῶν ἐλληνικῶν Συνταγμάτων κατοχυρώθησαν, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἔχει ὑπ' ὄψει αὐτοῦ τὸ Σύνταγμα, ὅταν ὀρίξῃ τὴν ἀπαρασάλευτον τήρησιν αὐτῶν, καὶ οὐχὶ τοὺς δογματικὸς ὅρους, οἵτινες οὐδεμιᾶς χρήσουσι συνταγματικῆς κατοχυρώσεως. Τὴν ἀνωτέρω ἐν τῷ Συντάγματι διατυπῶσιν ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἔκπαιλα κρατοῦντος καθεστώτος τῶν κανονικῶν τῆς Ἐκκλησίας δικαιωμάτων.

Εἰς ἐπίρροσιν τούτων ὁ κ. Θεμ. Τσάτσος, ἀποδεχόμενος τὴν ἐν τῷ Συντάγματι ἀναγραφὴν τῆς προτάσεως ταύτης τῆς Ἐκκλησίας, φέρει παραδείγματα 1) τὸ ἄρθρον 87 τοῦ σοβιετικοῦ συντάγματος, καθ' ὃ «Ἀπόκειται εἰς τὴν Βουλὴν ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ Βασιλέως νὰ θέτῃ, νὰ τροποποιῇ καὶ νὰ καταργῇ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς νόμους, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο συναπαιτεῖται καὶ ἡ συναίνεσις τῆς Γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς συνόδου. Ἄνευ τῆς συναίνεσεως ταύτης δὲν ἔχει κῦρος καμμία ψήφισις νέου νόμου, καμμία τροποποίησις καὶ καμμία κατάργησις ἰσχύοντος νόμου», καὶ τὸ ἄρθρον 88 τοῦ ἰδίου, καθ' ὃ «Προηγηθεῖσα ἐρμηνεῖα ἐκκλησιαστικῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου ἀποβάλλει τὸ κῦρος αὐτῆς ἐναντι τῶν δικαστηρίων, εὐθὺς ὡς ἡ μετὰ τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτην συνελθούσα πρώτη Γενικὴ ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος ἤθελε προβῆ εἰς ἰδίαν ἐρμηνεῖαν, ἢ ὅποια εἶναι ἔκτοτε καὶ διὰ τὰ δικαστήρια ἢ μόνῃ αὐθεντικῇ καὶ ἰσχύουσα», καὶ 2) τὸ ἄρθρον 21 τοῦ Καταστατικοῦ νόμου τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ ἐθέσπιζεν ὅτι «Οὐδεὶς νόμος ἢ κανονισμὸς ἀφορῶν τὴν Σερβικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Σερβικὸν Κλήρον δύναται νὰ ἐκδοθῇ ἢ ὑπάρχων μεταβληθῇ ἄνευ τῆς προηγουμένης συναίνεσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου». Ὅμοιος εἰς

τὸ ὑπόμνημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου παρατίθενται καὶ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα ξένων συνταγμάτων ἅτινα διαφυλάττουσι καὶ κατοχυροῦσι τὰ δικαιώματα ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὸ Ὁλλανδικόν, τὸ Ἀγγλικόν, τὸ Βελγικόν καὶ ἄλλα.

Καὶ ἐν τέλει τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ ὁ Εἰσηγητὴς κ. Θεμ. Τσάτσος συνιστῶν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀνωτέρω προτάσεως γράφει, «Ἴνα καθ' ἡμᾶς διαφυλαχθῇ τὸ κῦρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας χωρὶς ἢ Πολιτεία νὰ ἐκχωρήσῃ τι ἐκ τῆς προσιδαζούσης ταύτης ἐξουσίας, σκόπιμον εἶναι νὰ μὴ θεσπίζηται εἰς τὸ μέλλον νόμος ρυθμίζων τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει, ἄνευ προηγουμένης γνώμης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπόφασιν χρήζουσα, ἵνα ἐκτελεσθῇ, τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας, νὰ μὴ ἐκτελεῖται παρ' αὐτῆς ἄνευ τῆς κατὰ νόμον πολιτειακῆς ἐγκρίσεως. Τότε μόνον θὰ ἀποβῇ τὸ σύστημα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ὡληθῶς σύστημα οἰονεὶ συναλληλίας, τὸ ὅποιον ἐν Ἑλλάδι ἱστορικῶς δικαιολογεῖται, χωρὶς ἢ συναλληλία νὰ εἶναι λόγος κενὸς περιεχομένου».

*
**

Εἰδικῶς δὲ καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα πρέπει νὰ παρατηρησῶμεν καὶ τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως ἢ διακηρυσσομένη ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ σχεδίου συντάγματος ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον συνταγματικῆς προνοίας καὶ κατοχυρώσεως ἀπὸ παλαιωτάτων. Ἐξετάζοντες τὰ ἐλληνικὰ Συντάγματα, βλέπομεν ὅτι ἡ Ἑλλάς, κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, διεκήρυξε τὴν προσήλωσιν αὐτῆς εἰς τὸ δόγμα τοῦτο τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Οὕτω εἰς τὸ ψηφισθὲν σύνταγμα τῆς Γ' Ἐθνὸςυνελεύσεως ἐν ἔτει 1827 ὑπάρχει ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ ἡ διάταξις «Ὁ καθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπαγγέλλεται τὴν θρησκείαν τοῦ ἐλευθέως καὶ διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς ἔχει ἴσην ὑπεράσπισιν». Εἰς τὸ ἐν ἔτει 1832 ψηφισθὲν σύνταγμα ἐν Ναυπλίῳ ὀρίζεται ὁμοίως «Καθεὶς πρεσβεύει τὰ τῆς θρησκείας τοῦ ἀπολύτως». Εἰς τὸ τελευταῖον σύνταγμα τοῦ 1927 ἐτέθη ἡ γνωστὴ διάταξις ὅτι «ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος», ἐνῶ τὰ προηγουμένα δύο συντάγματα τοῦ 1844 καὶ τοῦ 1864 ὡς καὶ τὸ ἀναθεωρηθὲν τοῦ 1911, δὲν περιλαμβάνουσι μὲν τὴν διάταξιν ταύτην, παρέχουσιν ὅμως τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν διὰ τῶν φιλελευθέρων διατάξεων αὐτῶν. Τὰ τῆς λατρείας δηλονότι πάσης γνωστῆς θρησκείας τὰ συντάγματα αὐτὰ ἐπέτρεπον ὅπως τελῶνται «ἀκωλύτως», κατ' αὐτὰ, «ἐλευθέως» δὲ κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1927, τῆς εἰς τὰς λέξεις μόνον διαφορᾶς οὔσης οὐχὶ οὐσιαστικῆς, ἀλλ' ἐνδεικτικῆς τοῦ μετὰ ταῦτα κρατοῦντος φιλελευθέρου πνεύματος.

Ἡ διάταξις ὅμως τοῦ ἑδαφ. 4 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ σχεδίου νέου συντάγματος περὶ «θρησκευμάτων καὶ δοξασιῶν» δὲν νομίζει ἡ Ἐκκλησία ὅτι δύναται νὰ μείνῃ ἀπαράτητος. Τὴν ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἀσκη-

σιν τῶν τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας, ἐχούσης δηλαδή, κατὰ τὴν παραδεγεμένην ἐρμηνείαν γνωστὰ τὰ δόγματα καὶ τὴν λατρείαν αὐτῆς, καὶ μὴ διδασκούσης διδασκαλίαν ἀπόκρυφον καὶ μὴ ἀπαιτούσης μυστικὴν λατρείαν, ἡ Ἐκκλησία ἀπεδέξατο, θεωροῦσα συμβιβαζομένην πρὸς τὴν περὶ ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἀντίληψιν αὐτῆς.

Ἄλλὰ δὲν δύναται νὰ νοήσῃ ἐξ ἄλλου καὶ τοιαύτην ἔκτασιν ἐλευθερίας περιλαμβάνουσαν καὶ πᾶσαν δοξασίαν. Εἶνε ὑποχρεωμένη ἐκ τούτου νὰ πληροφορήσῃ τὴν Πολιτείαν ὅτι ὑπὸ τὸν συνταγματικὸν τοῦτον μανδύαν θὰ καλυφθῶσι καὶ θὰ προστατευθῶσιν ὄχι μόνον διαφοραὶ δογμάτων καίπιστεως ἀλλὰ καὶ ποικίλης φύσεως τοιαῦται, θὰ ἀναγνωρισθῶσι συνταγματικῶς αἱ ἐν τῇ Κράτει θρησκευτικαὶ μειονότητες, θὰ ἐνδυναμωθῶσι ἐθνικῶς διάφοροι μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ θρησκευματος, θὰ τύχῃ δὲ κατοχυρώσεως αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅπερ ἀκηρύκτως καὶ ὑποῦλως διενεργεῖται, ἡ ἀντεθνικὴ δηλαδή ἐργασία ὑπὸ τῆν σκέπην τῆς ὁμοδοξίας, συνταγματικῶς πλέον τώρα περιφρουρουμένη. Αἱ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσαι καὶ δρῶσαι ὁμόδοξοι μειονότητες, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ Βορείῳ Ἑλλάδι, οὕτω προστατευόμεναι ἐπισήμως, θέλουσιν ἐπεκτείνειν φανερώς πλέον τὸ ἀσκούμενον κρυφίως σήμερον ἔργον τῆς προπαγάνδας. Εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἀναφερθῇ ὅτι σήμερον οἱ πολέμοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ πᾶν μεταχειριζόμενοι μέσον πρὸς ὑπόσκαψιν τῶν θεμελίων τῆς ὑποστάσεως τοῦ Ἔθνους διενεργοῦσι τὸ ἀπαίσιον ἔργον αὐτῶν καὶ δι' ἄλλων ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου, ἐπὶ προφανεῖ παραβάσει καὶ τοῦ ἄρθρου 46 τῆς συνθήκης τοῦ Νεῖγν τοῦ 1919, ἔχοντος οὕτω, «Ἡ Ἑλλάς δέχεται συγκατατιθεμένη εἰς τὴν ἐν τῇ συνθήκῃ μετὰ τῶν προεχουσῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων δυνάμεων καταχώρησιν αὐτῶν, τὰς διατάξεις, ἃς αἱ δυνάμεις αὗται θὰ κρίνωσιν ἀναγκαίας πρὸς προστασίαν ἐν Ἑλλάδι τῶν συμφερόντων τῶν κατοίκων, οἵτινες διαφέρουσι τῆς πλειονότητος τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν φυλὴν, τὴν γλῶσσαν ἢ τὴν θρησκείαν. «Κατὰ τοῦτο ἡ Σερβία διατυποῦσα ἀξιώσεις προστασίας τῶν σλανοφώνων τῆς Βορείου Ἑλλάδος ὑπέβαλεν αἴτησιν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου, ὅταν δὲ τοῦτο ἀπεφάσισε τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἡ Σερβία ἐπεφυλάχθη νὰ προβῇ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ, συστήσασα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς σλανοφώνους νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον, καὶ ταῦτα διὰ λόγους προπαγάνδας, ἧτις εὐρύτατα σήμερον ἀσκεῖται μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Τὴν προσπάθειαν δ' αὐτῶν ἐπ' ἐσχάτων ἐνέτειναν ἔτι πλέον διὰ τοῦ προσχήματος τούτου, ὥστε ἡ περὶ τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου δοξασία νὰ ἀποτελέσῃ μέσον προπαγανδισμοῦ καὶ συνδέσεως, πρὸς ἐπιτυχίαν σκοπῶν ἀντεθνικῶν, μὲ θύματα τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἀπλοῖκους χριστιανούς μας.

Τονίζει καὶ ὑπογραμμίζει τὸν κίνδυνον τοῦτον ἡ Ἐκκλησία, ὅστις ἐπικρέμαται ἐπ' αὐτῆς, ἐφόσον οὕτω θὰ δύναται ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς, ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ ὑπάρχοντες, νὰ κηρύττωσι διαφο-

ρους ἀντιλήψεις καὶ δοξασίας θρησκευτικὰς μὴ ἀπομένους τοῦ δόγματος, πρὸ παντὸς δὲ ἐπὶ τοῦ Ἔθνους, καὶ δὲν νομίζει ἡ Ἐκκλησία ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ἧτις ἀρκούντως προστατεύεται διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἑλληνικῶν συνταγμάτων πρέπει νὰ ἐκτεθῇ τόσον εὐρέως, ὥστε νὰ προστατεύῃ τοιαῦτα ἄτομα, ἢ συστήματα ἢ ὁμάδας, καὶ χορηγήσῃ οὕτω αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος εἰς αὐτά, τὰ μέσα διὰ τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως, ὥστε ἀσφαλῶς νὰ βάλῃ καὶ νὰ ἐργάζωνται ἐντὸς τοῦ Κράτους κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐὰν ἡ συνταγματικὴ προστασία ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους δοξασίας, τότε ἀσφαλῆστα ἀνοίγει διάπλατα ἡ πύλη τῆς ἀναγνωρίσεως πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν διχασμὸν μὲ ὅλα τὰ ἐντεῦθεν χειρίστα ἀποτελέσματα, ὅστις ἐπὶ πλέον ὑποστηριζόμενος συνταγματικῶς, θέλει ἀποβῆ τρομερὰ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μελλόντων ἐντεῦθεν νὰ προκύψωσιν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κινδύνων, ζητεῖ τὴν ἀπάλειψιν τῆς λέξεως «δοξασίων» ἐκ τοῦ ἔδαφ. 4, διατυπομένου οὕτω «Τὰ τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας τελοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ἐφόσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστὰ ἥθη. Οἱ Λειτουργοὶ ὅλων τῶν θρησκειῶν καὶ δογμάτων ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι τῆς Πολιτείας ὑποχρεώσεις καὶ τὴν αὐτὴν ὑπὸ ταύτης ἐπιτήρησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ Λειτουργοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ διορισμὸς τῶν τοιούτων ἑτεροθρήσκων καὶ ἑτεροδόξων Λειτουργῶν, ὡς καὶ ἡ ἀνέργειαι Ναῶν, τεμενῶν, συναγωγῶν καὶ λοιπῶν εὐκτηρίων οἰκῶν αὐτῶν, ἀπαγορεύεται ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως».

* *

Ἄλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου συσχετιζόμενον ἐξετάζεται εἰδικῶς ἐνταῦθα, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀναγραφείσης ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 τοῦ σχεδίου συντάγματος ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως κατ' ἣν «Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως περιλαμβάνεται καὶ τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον». Εἶναι ὄντως δεδομένον ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος, σημαίνουσα ὅτι πᾶς τις δύναται νὰ πιστεύῃ ἢ μὴ, ὅ,τι νομίζει, καὶ τὴν τοιαύτην πίστιν αὐτοῦ νὰ ἐκδηλοῖ ἐλευθέρως. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ζητεῖται ἡ ἀναγνώρισις τῶν παλαιομερολογιτῶν ὡς ἰδίας θρησκευτικῆς κοινότητος.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι κατὰ τὸ σύνταγμα προστατεύονται αἱ γνωσταὶ θρησκείαι καὶ τὰ γνωστὰ δόγματα, τὰ ἔχοντα ἰδίαν διδασκαλίαν, πίστιν, παραδόσιν, τυπικὸν τελετουργίας. Ὁ παλαιομερολογισμὸς ὅμως, μὴ ἔχων ἴδια τοιαῦτα, ἀλλ' αὐτὰ ἄτινα κέκτηται ἢ ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ Κράτει Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, δὲν ἀνήκει εἰς τὰς τοῦ συντάγματος γνωστάς θρησκείας, ἐφ' ὧν ἐκτείνεται ἡ προστασία αὐτοῦ. Ὁ παλαιομερολογισμὸς δὲν εἶναι οὔτε αἵρεσις, οὔτε σχίσμα, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτὸν δὲν εἶναι οὔτε αἵρετικοί, ὡς διαφωνοῦντες πρὸς τὸ

δόγμα, ούτε σχισματικοί, ως διαφωνοῦντες εἰς τὴν διοίκησιν, οὔτε ἐκηρύχθησαν τοιοῦτοι, οὔτε καὶ αὐτοὶ ἐπισήμως ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τῆς εἰς ἡν ἐξακολουθοῦσιν ἀνήκοντες Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οἱ παλαιοημερολογίται ἁπλῶς διαφωνοῦσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτολογίου, ὅπερ εἰσήχθη δι' ἀποφάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κανονικῶς ληφθείσης. Συνεπῶς παλαιοημερολογισμὸς σημαίνει ἐπαναστάσιν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, διότι οἱ ἀκολουθοῦντες τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον δὲν πειθαρχοῦσι πρὸς τὴν τοιαύτην κανονικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν.

Ἡ τέλεσις τῶν ἑορτῶν κατὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἡμερολόγιον δὲν ἀποτελεῖ ζήτημα κἄν θρησκευτικόν, ἀλλὰ καθαρῶς ἐπιστημονικόν. Δὲν δύναται ἐπομένως νὰ θεωρηθῆται ὅτι συνταγματικῶς προστατεύεται, δυνάμει τῆς περὶ ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως διατάξεως τοῦ συντάγματος, τὸ ἄτομον ἢ πολλὰ ὁμοῦ τοιαῦτα, ὅταν χωρὶς νὰ εἰσάγῃσι νέαν θρησκείαν διαφωνοῦσιν ἁπλῶς πρὸς ἀπόφασιν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας εἶναι κατὰ τὰ λοιπὰ τέκνα πιστά. Οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζονται καὶ εἶναι στασιασταί, δὲν πειθαρχοῦσιν. Ἐὰν οἱ τοιοῦτοι ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ μὴ συμφωνῶσι πρὸς ἐκδοθεῖσαν κανονικῶς ἀπόφασιν, ἐφαρμοζομένην ὁμοιομόρφως ὑπὸ τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν ὁμοδόξων τῶν, καὶ ἐπὶ πλεόν, καὶ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρωτοστατούσης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, δὲν δικαιοῦνται ὅμως, ἐξ ἄλλου, καὶ νὰ θέλωσι νὰ ἐπιβάλωσι τὰς τοιαύτας ἀντιλήψεις τῶν, οὔτε δὲ καὶ νὰ ζητῶσι νὰ προστατευθῶσι συνταγματικῶς, διότι τὸ σύνταγμα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν προστασίαν του καὶ εἰς τὴν ἀνταρσίαν. Ἐν ἄλλοις λέξεσιν, ἡ Πολιτεία δὲν δικαιούται νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς νομικῶς ἰσχυρὰς τὰς πράξεις αὐτῶν, οὔτε ἴδρυσιν ναῶν, οὔτε καὶ ἀναγνώρισιν σωματικῆν, ἐφόσον στρέφονται κατὰ τῆς ἐπικρατούσης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως δὲν ἐξυπακούει ἐνταῦθα καὶ ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας, ὅπως ἐπιτρέπῃ τὴν ἀνάπτυξιν ἰοισαδῆποτε θρησκευτικῆς κοινότητος εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διότι, τούτου γενομένου, διὰ τῆς ψηφίσεως τῆς ἐρηνηνευτικῆς δηλώσεως, ἡ Ὁρθόδοξος ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία θὰ ἐμφανίζεται ἔχουσα δύο Ἱεράς Συνόδους, εἰς ἐκάστην Μητροπολιν παρὰ τὸν κανονικὸν καὶ νόμιμον Μητροπολίτην καὶ ἄλλον παλαιοημερολογίτην Ὁρθόδοξον καὶ τοῦτον, οἱ Ναοὶ θὰ πολλαπλασιασθῶσι, αἱ χειροτονίαι Ἱερέων θὰ αὐξηθῶσι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐφημεριῶν θὰ διπλασιασθῇ τοῦλάχιστον, καὶ ἀντι μίᾶς θὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ Κράτει δύο ἐπίσημοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

* *

Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο ἔχει καὶ ἄλλην ὄψιν. Τυχὸν παραδοχὴ τῶν ἀντιθέτων ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἐνθάρρυνσιν παντὸς ἐξ οἰουδήποτε κινουμένου λόγου, νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οὕτω, πᾶς ἀπὸ χαρακτῆρος ἀπειθαρχητός, θέλων νὰ γεννήσῃ ζητήματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι δυνατόν

νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ μίαν οἰανδήποτε ἀπόφασιν αὐτῆς ἀφορῶσαν γενικῶς εἰς τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ ἰδρῦν οὕτω ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα. Πρέπει δηλαδὴ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἐν τῇ τεθείσῃ ἐρηνηνευτικῇ δηλώσει πρόκειται νὰ ἐντοπισθῇ ἡ παλαιοημερολογικὴ ἀνταρσία, ἀλλὰ πᾶσα ἢ οἰαδήποτε ἀνταρσία, καὶ ὅτι ἡ ψήφισις τυχὸν τῆς δηλώσεως αὐτῆς θὰ σημάνη τὴν ἀπαρχὴν ὅλων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ὁμιλοῦντες «περὶ δοξασιῶν» ἀνεφέραμεν. Θὰ ἀποτελέσῃ ἀπαρχὴν πάσης ἀνωμαλίας ἐθνικῆς ἅμα καὶ ἐκκλησιαστικῆς, καὶ τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας πρὸς τοιαύτας ἐπαναστάσεις. Τότε ἐξ οἰουδήποτε λόγου πᾶς, εἴτε δυσαρεστοῦμενος ἐκ τῆς ἀντιθέτου ἐκβάσεως ὑποθέσεως αὐτοῦ ἢ μὴ ἐπιτυγχάνων ζητομένην ὑπὲρ αὐτοῦ παρανομίαν θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα, χορηγούμενον πλεόν εἰς αὐτὸν τόσον ἀφειδῶς ὑπὸ τῆς Πολιτείας, νὰ ἐγείρῃ πόλεμον καὶ νὰ βάλλῃ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἱ παλαιοημερολογίται. Ἐν ταύτῳ ὅμως θὰ παρέχῃ πράγματα καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ Κράτος, ὅπερ δὲν θ' ἀπαλλαγῇ οὕτω ἀπὸ διαρκεῖς ἐνοχλήσεις, ὧν τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἔκτασιν δύναται καὶ ἀπὸ τοῦδε νὰ ἀναμετρήσῃ.

Πρέπει νὰ ἐννοήσωσιν οἱ οὕτω ἐπαναστατοῦντες κατὰ τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας αὐτῶν, ὅτι ἡ συνταγματικὴ ἐλευθερία δὲν εἶναι τόσον ἀπεριόριστος, ἐξ ἄλλου δὲ ὅτι πρὸς παροχὴν αὐτῆς ἀπαιτοῦνται ὄρισμένοι ὅροι, οἵτινες ἐν προκειμένῳ διὰ τοὺς παλαιοημερολογίτας ἑλλείπουσι, διότι ὁ παλαιοημερολογισμὸς δὲν εἶναι ἰδίᾳ θρησκεία, οὔτε διάφορον δόγμα, οὔτε σχίσμα, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ οἱ παλαιοημερολογίται δὲν εἶναι οὔτε ἑτερόδοξοι οὔτε σχισματικοί, ἀλλ' εἶναι ὀρθόδοξοι χριστιανοί, καὶ μάλιστα «Γνήσιοι», ὡς ἐνασμενίζονται νὰ αὐτοτιτλοφορῶνται.

Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν τούτων στοιχείων ζητεῖ τὴν ἀπάλειψιν τῆς ἐρηνηνευτικῆς ταύτης δηλώσεως περὶ τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου. Ἐὰν ὅμως παρ' ἐλπίδα ἡ Πολιτεία, μετὰ ταῦτα, ἤθελε νομίσει ὅτι δύναται νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον, ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ δυσκολευθῇ, διότι ἀκριβῶς τὸ παλαιὸν ἑορτολόγιον δὲν εἶναι οὔτε δόγμα οὔτε σχίσμα, νὰ ἐπαναφέρῃ τοῦτο διὰ τὰς ἀκινήτους ἑορτάς. Πιστεύει ὅμως ὅτι ὁ ἐκ τούτου θόρυβος δὲν θὰ εἶναι μικρός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπήχησις ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως αὐτῆς δὲν θὰ εἶναι τόσον εὐμενῆς διὰ τὴν Πολιτείαν, ἥς θὰ ἐξετίθετο ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ σοβαρότης. Ἡ ἐκ τῆς ὑπάρξεως δύο ἡμερολογίων σύγκυσις εἰς τὸν λαὸν καὶ ὁ διαφορισμὸς ἐξωτερικῶς, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ νέου ἡμερολογίου εἰς τὰς λοιπὰς ὁμοδόξους Ἐκκλησίας, πλὴν μόνον τῶν Σλαυβικῶν, θὰ γεννήσῃ οὐκ ὀλίγας δυσχερείας καὶ ἀφορμὰς προστριβῶν ἀπὸ ἐθνικῆς πλευρᾶς.

* *

Τὴν ἐν τῷ ἔδαφ. 2 τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ σχεδίου τοῦ νέου συντάγματος διάταξιν «Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται», οὕτω γενικῶς διατυπωμένην, θεωροῦ-

μεν, προστατευτική μὲν, οὐχὶ ὅμως ὑφ' ἣν ἔννοιαν καθώριζον τὰ παλαιότερα συντάγματα. Εἶναι γνωστόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ πείρας βεβαιούμενον, ὅτι ἀνεκάθεν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη—καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει ὃ μὴ γνωρίζω τοῦτο, — ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ στόχον τῶν προσηλυτιστικῶν σκοπῶν τῶν ξένων θρησκευμάτων καὶ ἑτεροδιδασκαλιῶν. Ἐπ' ἐσχάτων μάλιστα ἡ Οὐνία καὶ ὁ Χιλιασμός εἰσεχώρησαν καὶ διὰ διαφορῶν μέσων, ἀθεμίτων ἐν πολλοῖς, ἀσκοῦσι προσηλυτισμὸν εἰς βάρος τῆς Ὁθοδοξίας. Ἡ Ἐκκλησία διαμαρτύρεται ἐπικαλουμένη τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ὑπάρχουσαν συνταγματικὴν διάταξιν τῆς ἀπαγορεύσεως προσηλυτισμοῦ κατ' αὐτῆς, διὰ τῶν ὀργάνων τῶν ἀνωτέρω, ὡς καὶ ἄλλων προπαγανδῶν, αἵτινα ἀφθονοῦσιν ἐν Ἑλλάδι, περιτρέχοντα τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ τὰς οἰκίας, ἐνεργοῦντα φανερῶν πολλὰς προσηλυτισμὸν. Οἱ Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς γνωρίζουσι πόσους κόπους καταβάλλουσι πρὸς διαφύλαξιν τῶν ὀρθοδόξων ἀπὸ τῆς τοιαύτης λύμης. Διαταγαὶ καὶ ἐγκύκλιοι ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργείων πρὸς τὰς ἐν τῷ Κράτει Ἀρχάς, πολλάκις ὅμως καταγγελλόμενοι οἱ προανδιστοὶ ἀθωοῦνται. Ἐὰν δὲ σήμερον, ὅτε ρητῶς διὰ τοῦ συντάγματος ἀπαγορεύεται ὃ κατὰ τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας προσηλυτισμὸς καὶ πᾶσα ἐπέμβασις, παρουσιάζεται ἡ κατάστασις αὕτη, δύναται τις νὰ φαντασθῇ τί δύναται νὰ συμβῇ, ἐὰν ψηφισθῇ ὡς ἔχει ἐν τῷ σχεδίῳ ἡ διάταξις, ἀπαλειφομένης τῆς ὑπαρχούσης ὑπὲρ τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας τοιαύτης εἰς τὰ προηγούμενα συντάγματα.

Ἀντιθέτως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδέποτε ἤσκησε προσηλυτισμὸν οὐδὲ ἀσκεῖ τοιοῦτον, οὐδ' ἐπεμβαίνει εἰς τὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν, ἀρκουμένη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἱεραποστολήν, τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν, ὑφισταμένην νομίμως, ζητοῦσα διὰ τῆς κανονικῆς καὶ εὐθείας ὁδοῦ τὴν διάδοσιν τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῆς ὅλης ζωῆς καὶ ἐνεργείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας τοιαύτης κατ' αὐτῆς κατηγορίας ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων θρησκειῶν καὶ δογμάτων, ἐνῶ αὕτη ἔχει πληθὺν παραδειγμάτων προπαγάνδας καὶ προσηλυτισμοῦ κατ' αὐτῆς, διενεργουμένων καὶ διὰ βιβλίων, καὶ διὰ φυλλαδίων, καὶ διὰ σχολείων, καὶ δι' ἐπισήμων ἐορτῶν καὶ διὰ χρημάτων ἀκόμη, ἐκτὸς ἄλλων μέσων.

Ἐὰν ψηφισθῇ ὡς ἔχει ἡ διάταξις αὕτη ἐν τῷ σχεδίῳ «Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται» κινδυνεύει, φρονοῦμεν, νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐπικρατοῦσα Θρησκεία ἐν τῷ κράτει ὡς ἐνεργοῦσα τοιοῦτον, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀναζήτησιν καὶ ἐπαναφορὰν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τῶν πεπλανημένων τέκνων αὐτῆς, διότι θὰ κατηγορηθῇ ὅτι, οὕτως ἐνεργοῦσα, προσηλυτίζει. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ προσηλύτου καὶ ἡ διδασκαλία καὶ προσπάθεια, ὅπως ἐπαιέλθη εἰς τὴν ἐξ ἧς ἀπεσπασθῆ ἐπικρατοῦσαν Θρησκείαν, διόλου ἀπίθανον, ἐφόσον οὕτω εὐρύτατα ὀρίζεται ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ προσηλυτισμοῦ, τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς προσηλυτισμὸς ὑπὲρ αὐτῆς, ὁπότε καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα Θρησκεία, καίτοι δὲν

ἐνεργεῖ κατ' οὐσίαν οὐδὲ κατὰ τύπους προσηλυτισμὸν, θὰ καναγγελθῇ, δυνατόν, ὅτι ἐνεργεῖ προσηλυτισμὸν.

Ἀποτέλεσμα ὅμως τοῦ χαρακτηρισμοῦ ὡς ἐπικρατοῦσης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ ἀπαγόρευσις διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ εἰς βάρος αὐτῆς προσηλυτισμοῦ, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον ἐπακόλουθον τῆς ἀναγνωρίσεως συνταγματικῶς αὐτῆς ὡς ἐπικρατοῦσης. Πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα Θρησκεία ἐν Ἑλλάδι καταπολεμεῖται, μὴ τυγχάνουσα ἐξ ἄλλου τῆς δεούσης προστασίας. Ἡ Ἑλλάς κατέστη πεδῖον δράσεως τῶν πάσης φύσεως προπαγανδῶν, αἵτινες τοῦτ' αὐτὸ ὀργίασαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατοχῆς, ἐκμεταλλευθεῖσαι τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν δυστυχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, μεταπολεμικῶς δὲ ἐξεχύθησαν, καὶ ἀνενόητοι ἐξακολουθοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν, πολλάκις δὲ καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Καὶ ἐπικαλεῖται πάντοτε ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς, τῆς προφυλάξεως τῶν τέκνων τῆς, τὰς συνταγματικὰς διατάξεις, καὶ τὴν ἐκ τῶν σχέσεων ἐπιβαλλομένην προστασίαν, δυστυχῶς ὅμως δὲν παρατηρεῖ ἀποτελέσματα.

Τὸν πόνον αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀριστα ἐκφράζει ὁ Εἰσηγητὴς τῆς πλειοψηφίας κ. Χ. Θηβαῖος γράφων «Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυστυχῶς μέχρι σήμερον ἀπετέλεσε στόχον προσπαθειῶν προσηλυτισμοῦ, παλαιότερον μὲν ἐκ μέρους προτεσταντῶν... βραδύτερον δὲ ἐκ μέρους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας... Ἡ Ἐκκλησία αὕτη διὰ τῶν διαφορῶν καθολικῶν σχολείων καὶ θρησκευτικῶν ταγμάτων διεξάγει ἀναφανδὸν προπαγάνδαν εἰς βάρος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐσχάτως δὲ διὰ τῆς Οὐνίας, διὰ κληρικῶν φερόντων τὸ σχῆμα Ὁρθοδόξων κληρικῶν πειρᾶται νὰ ἐξαπατήσῃ τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα». Καὶ ἐξακολουθεῖ γράφων «Ἐτέρα προσηλυτιστικὴ προσπάθεια ἀσκεῖται ἐπίσης ἐξ ἑτέρας αἰρέσεως τῶν χιλιαστῶν. Ἡ Ὁρθόδοξία ὅμως ἀποτελεῖ τὸ συστατικὸν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ τιμαλφὸς ἔθνικόν κειμήλιον, ὅπερ φωτίζει καὶ νοθετεῖ τὸν Ἑλληνισμόν. Σκόπιμον ὅθεν νὰ τεθοῦν φραγμοὶ εἰς τὰς ἀνιέρουσ αὐτὰς προσηλυτιστικὰς προσπαθείας, αἵτινες μαρτυροῦν τὸ μὲν μεσαιωνικὸν μισαλλόδοξον πνεῦμα, ἀσυμβίβαστον μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τὸ δὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ὃν ἐκλαμβάνουν ὡς χῶραν ἀγρίων, ἣν ἀναλαμβάνουν νὰ διαφωτίσουν». Ἐὰν οἱ λόγοι αὐτοὶ μελετηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οὐδέποτε δὰ θελήσωσι διὰ τῆς ψήφου των, ὡς Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες, νὰ καταλίπωσι τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα ἕρμαιον τῶν τοιούτων προπαγανδῶν.

Ἡ τεθεῖσα διάταξις ἐν τῷ σχεδίῳ εἶναι ἀτελής. Βεβαίως δεσμεύει τὴν Πολιτείαν, ὑποχρεομένην ὅπως ἐνεργῇ πᾶν ὅ,τι κεῖται πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας, «Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις» γράφει ὁ Εἰσηγητὴς τῆς μειοψηφίας κ. Θ. Τσάτσος, «τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας δὲν ἔχει βεβαίως τὴν ἔννοιαν ὅτι κατὰ συνταγματικὴν ἐπιταγὴν ἐπιτρέπεται ὃ εἰς βάρος ὄλων τῶν ἄλλων, θρησκειῶν προσηλυτισμὸς. Τοῦτο θὰ ἦτο ἀντικρὺς ἀντίθετον πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ συντάγματος καὶ μόνον ἐπὶ

τῆ βάσει ρητῆς διατάξεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτόν. Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας ἐν προκειμένῳ ἔχει τὴν ἔννοιαν μόνον ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ παραμείνῃ αὕτη ἀπροστάτευτος ἔναντι προσπαθείας προσηλυτισμοῦ ἢ ἐπεμβάσεως».

Ἡ διατύπωσις καὶ ἡ κατοχύρωσις ἐν προκειμένῳ, τὴν ὁποίαν ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὴν ὁποίαν εὐρίσκουμεν εἰς τὰ συντάγματα τοῦ 1844, 1864 καὶ τὸ ἀναθεωρηθὲν τοῦ 1911, δὲν σημαίνει ἐξ ἀντιδιαστολῆς ὅτι ἐπιτρέπεται ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας προσηλυτισμὸς, δηλοῖ ὅμως κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον ὅτι ἡ ἐπικρατούσα θρησκεία δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἄνευ τῆς κρατικῆς προστασίας ἀπέναντι τῶν ὀργανωμένων προπαγανδῶν, αἰτινες συστηματικῶς ἐνεργοῦσι προσηλυτισμὸν εἰς βάρος αὐτῆς.

Ἡ Ἐκκλησία, πιστεύομεν, ὅτι ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ζητήσῃ, καὶ ζητεῖ τὴν διατύπωσιν τῆς περὶ προσηλυτισμοῦ διατάξεως, ὡς αὕτη διευτυποῦτο εἰς τὰ συντάγματα τὰ ἀπὸ τοῦ 1844 προστατεύουσα τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα ἀπὸ τοῦ σιγήνους τῶν προπαγανδῶν, αἰτινες, τελευταίως μάλιστα, ἐπέπεσον κατὰ τῆς πολυπαθοῦς Ἑλλάδος. Οὕτω ζητεῖ ὅπως τὰ περὶ προσηλυτισμοῦ διατυπωθῶσιν ὡς ἑξῆς, «Τὰ τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας τελοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ἐφόσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστὰ ἦθῃ, ἀπαγορευομένου τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ πάσης ἄλλης ἐπεμβάσεως κατὰ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας».

* *

Ἐχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι οὕτω καὶ μόνον ἐπιτυγχάνεται ἡ συνεργασία Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἐξουσίας καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῶν Ἱερῶν Κανόνων βοηθεῖ καὶ στηρίζει τὴν Πολιτείαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς, ἡ δὲ Πολιτεία παρέχει τὸ κύρος καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς, ἀσφαλίζουσα τὴν κανονικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τούτων, ἀμφοτέρων ἐργαζομένων ἀπὸ κοινοῦ, χωρὶς ἢ μία νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν ἄλλην, οὔτε δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀποβαίῃ κράτος ἐν κράτει, ἐφαρμοζομένης οὕτω ἐπακριβῶς τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ. «Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ».

* *

Ὅθεν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἀνωτέρω αὐτῆς ἀφψεις διατυπώνει ὡς ἀκολούθως τὰ ὑπ' ὄψιν ἄρθρα τοῦ Συντάγματος.

Ἄρθρον 1.

Ἡ ἐπικρατούσα Θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑ-

πάρχει ἀναποσπαστῶς ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροῦς Μεγάλῃς καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκείνη, τοὺς ἱερὰς Ἀποστολικούς καὶ Συνοδικούς Κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς Παραδόσεις. Εἶνε δὲ Αὐτοκέφαλος, ἐνεργοῦσα ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα καὶ διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων.

Τὸ κείμενον τῶν Ἀγίων Γραφῶν τηρεῖται ἀναλλοίωτον. Ἡ εἰς ἄλλον γλωσσικὸν τύπον ἀπόδοσις αὐτοῦ ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύεται ἀπολύτως.

Οὐδεὶς νόμος ἐκκλησιαστικὸς εἰσάγεται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἂν δὲν ζητηθῇ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πολιτείας ἐχούσης τὸ δικαίωμα οὐχὶ τῆς τροποποιήσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς ἀπορρίψεως μόνον, ἢ, εἰσαγόμενος ὑπὸ τῆς Πολιτείας, νὰ φέρῃ καὶ τὴν σύμφωνον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐρμηνευτικαὶ δηλώσεις

1) Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἐπικρατούσης ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πολιτεία.

2) Εἰς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου δὲν ἀντίκειται ἢ εἰς τὰς Νέας Χώρας ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση.

Ἄρθρον 2

Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Τὰ τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας τελοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ἐφόσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστὰ ἦθῃ, ἀπαγορευομένου τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ πάσης ἄλλης ἐπεμβάσεως κατὰ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.

Οἱ Λειτουργοὶ ὅλων τῶν Θρησκειῶν καὶ δογμάτων ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι τῆς Πολιτείας ὑποχρεώσεις καὶ τὴν αὐτὴν ὑπὸ ταύτης ἐπιτήρησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ Λειτουργοὶ τῆς ἐπικρατούσης Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ διορισμὸς τῶν τοιούτων ἑτεροθρήσκων καὶ ἑτεροδόξων Λειτουργῶν ὡς καὶ ἡ ἀνέγερσις Ναῶν, τεμενῶν, συναγωγῶν καὶ λοιπῶν εὐκτηρίων οἴκων αὐτῶν, ἀπαγορεύεται ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως.

Οὐδεὶς δύναται ἔνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὴν Πολιτείαν καθηκόντων ἢ ν' ἀρνηθῇ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων τῆς Χώρας.

Οὐδεὶς ὄρκος ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου ὀρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΡΘ. 143

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς

Τὴν Δ'. 'Αναθεωρητικὴν Βουλὴν τῶν 'Ελλήνων.

Κύριε Πρόεδρε,

Εἰς τὸ Σχέδιον τῆς ἀναθεωρητικῆς 'Επιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος διευτυπώθησαν γνώμαι εἰς θέματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν ζωὴν τῆς 'Ελληνικῆς 'Εκκλησίας, αἱ ὁποῖαι τὴν ἔθλιψαν βαθύτατα. Δὲν εἶναι μόνον τὸ ζήτημα τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου τὸ ὁποῖον ἀπειλεῖται νὰ κατοχυρωθῇ δι' εἰδικῆς συνταγματικῆς ἐρμηνείας τοῦ δευτέρου ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, διὰ νὰ πληρωθῇ κοί ἐξευτέλισθῇ ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, διὰ νὰ θρυμματισθῇ ἡ ἐνότης τῆς καὶ σαλευθῇ ἀξιοθρηνητῶς ἡ πειθαρχία τῶν κληρικῶν τῆς, νὰ σκανδαλισθῇ ἡ συνείδησις μεγάλου μέρους τῶν τέκνων τῆς, διὰ νὰ νομιμοποιηθῶν πράξεις καὶ ἐνέργειαι στασιαζόντων κληρικῶν πού ἀπεργάζονται βαθύτατον τὸν διχασμὸν τοῦ "Ἐθνους, ἀλλὰ ἐπιδιώκεται νὰ ψηφισθῇ καὶ τὸ 143 ἄρθρον τοῦ σχεδίου τοῦ νέου Συντάγματος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται ἡ ἀπαλλοτριώσις τῆς ὑπολειφθῆσης περιουσίας τῶν 'Ιερῶν Μονῶν, τῶν 'Ι. Ναῶν καὶ τοῦ ΟΔΕΠ. Καὶ ἐνῶ γίνεται μία ἐπιφύλαξις ὡς πρὸς τὰς Κοινότητας καὶ τοὺς Δήμους, διὰ τὴν περιουσίαν τῆς 'Εκκλησίας οὐδεμία ἐπιφύλαξις σημειώνεται.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ πόλεμος ἐπέφερεν ἀναστατώσεις εἰς τὴν ζωὴν, ἡ οἰκονομία τῆς Χώρας ἐκλονίσθη, πολλοὶ παραμένουν ἀνεργοὶ καὶ ἄλλοι στεροῦνται γεωργικοῦ κλήρου καὶ ἀδυνατοῦν νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἡ ἀπαλλοτριώσις ἀγροτικῶν κτημάτων καὶ ἡ διανομὴ αὐτῶν εἰς ἀκτήμονας γεωργούς ἀποσκοπεῖ βεβαίως νὰ ἱκανοποιήσῃ μίαν κοινωνικὴν ἀνάγκην, νὰ ἀναστηλώσῃ μίαν μερικὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην διὰ νὰ ὑψωθῇ τὸ βιωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀγρότου καὶ στερεωθῇ μία σχετικὴ ὑλικὴ εὐημερία ἐντὸς τῆς ὑπαίθρου. Ἡ ἀλοψις αὕτη δὲν στερεῖται ἠθικῆς βάσεως καὶ μάλιστα ἡ 'Εκκλησία δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ εἰς μίαν τοιαύτην πρᾶξιν, ἀφοῦ τὸ πνευμά τῆς εἶναι πνεῦμα ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀπόρων τάξεων τοῦ λαοῦ. Ἄλλ' ἡ 'Εκκλησία ἐμφανίζεται παραπονουμένη ἐνώπιον τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς χώρας, διότι δὲν θέλει νὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ τὸ προσήκον μέτρον τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν τῆς. Πρόκειται νὰ ἀπαλλοτριωθῇ ἡ περιουσία τῆς. Ἡ Πολιτεία δὲν θέλει νὰ σκεφθῇ: ποῖα εἶναι ἡ οἰκονομικὴ βᾶσις τῆς 'Εκκλησίας; Πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὑψηλὸν τῆς προ-

ορισμὸν; Δὲν κατανοεῖ, δυστυχῶς, τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ θεοσυστάτου αὐτοῦ θεσμοῦ ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς σταδιοδρομίας τοῦ "Ἐθνους. Μία ἀστοργία, μία καταφρόνησις τῆς θέσεώς τῆς ἀπὸ μέρους τῆς Πολιτείας πρὸς αὐτὴν διαπιστοῦται, καὶ τοῦτο πληροὶ πικρίας τὴν καρδίαν τῶν Ποιμένων τῆς 'Εκκλησίας.

"Ἐλαβε γνώσιν ἡ 'Ιερά Σύνοδος, ὅτι ἐγίνε νόμος, περὶ ἀναγκαστικῆς ἐκμισθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων μετ' ἀνώτερον μισθωμα τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος. Ζητεῖ ἡ 'Εκκλησία νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν, νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀπόψεις τῆς, ἀνταλλάσσει γράμματα πρὸς τὸ 'Υπουργεῖον Γεωργίας, ἀλλὰ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας μισθώσεις ὁδηγεῖται εἰς τὴν ἀποξένωσιν τῆς ἐκ τῆς περιουσίας τῆς, δὲν εἰσακούεται ἡ αἴτησις τῆς. Τώρα πρόκειται νὰ ψηφισθῇ ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, διὰ τοῦ ὁποῖου νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἀπαλλοτριώσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας· πάλιν δὲν ἐρωτᾶται ἡ 'Εκκλησία, δὲν ζητεῖται ἡ γνώμη τῆς. Οὐδεμία 'Επιτροπὴ σχηματίζεται παρὰ τῶν ἀρμοδίων 'Υπουργείων, ἵνα μετ' ἀντιπροσώπων τῆς 'Εκκλησίας μελετήσῃ τὰς οἰκονομικὰς δυνατότητας τῆς 'Εκκλησίας καὶ ἐξασφαλισθῶν αἱ προϋποθέσεις τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς. Δὲν δεικνύεται κανὲν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ζωὴν τῆς, διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεομοῦ τῆς. Δὲν πρόκειται, περὶ ἀγρῶν καὶ δασῶν καὶ λειβαδίων, περὶ περιουσίας τῆς 'Εκκλησίας, τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ ἐκχώρησις εἰς τοὺς ἀγρότας. "Οπισθεν αὐτῆς τῆς μελετωμένης πράξεως γίνεται ἔκδηλος ἡ ἀστοργία καὶ ἡ καταφρόνησις πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς 'Εκκλησίας.

'Ἐδέχθη ἡ 'Εκκλησία κατὰ καιροὺς νὰ ἀπογυμνωθῇ ἀπὸ τῆς περιουσίας τῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ δὲν ἠθέλησε οὔτε νὰ ἀντιταχθῇ, οὔτε νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἐφ' ὅσον ἐβλεπεν, ὅτι διὰ τῶν ἀπαλλοτριώσεων ἐφαίνοντο ἐκπληρούμεναι ἀνάγκαι κοινωνικαί. Αὕτη δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ βαδίζῃ ἀπροσκόπτως τὴν πορείαν τῆς. Κατὰ τὸ 1833 εἶχον διαλυθῇ 413 'Ιεραὶ Μοναί· αἱ περιουσίαι τῶν ἀνήρχοντο εἰς δισεκατομμύρια ὀγῶν δραχμῶν· κατεκρατήθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ἄνεγράφετο εἰς τὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν ἕνα ποσὸν ὡς ὀφειλὴ ἔτησις εἰς τὴν 'Εκκλησίαν, διὰ νὰ καταργηθῇ καὶ αὕτη αὐθαίρετως ἀνευ παραπόνου τῆς 'Εκκλησίας. Ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ ἐντεῦθεν ἐνηργήθησαν ἀπαλλοτριώσεις μοναστηριακῶν γαιῶν, δι' ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων, ἀξίας ἐνὸς δισεκατομμυρίου προπολεμικῶν δραχμῶν. Ἀπέναντι αὐτῶν μόνον 46 ἑκατομμύρια δραχμῶν εἰς ὁμολογίας κατεβλήθησαν εἰς τὴν 'Εκκλησίαν ὡς ἀποζημίωσις, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξηνεμίσθησαν διὰ τοῦ Νόμου 18)1944. Καὶ ἀνυπολόγιστοι ἄλλαι ἀπαλλοτριώσεις ἀστικῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ γαιῶν μοναστηριακῶν, ἐνηργήθησαν ἐγγὺς καὶ ἐντὸς τῶν Ἀθη-

νών, πρὸς διαμόρφωσιν πλατειῶν, ἀλσυλλίων, πρὸς διανομὴν αὐτῶν ὡς οἰκοπέδων, οὐχὶ εἰς ἀνθρώπους τῶν λαϊκῶν τάξεων, διὰ νὰ ἐλύετο ἐπὶ τέλους μία ἄποψις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ἀλλὰ πρὸς πλουτισμὸν ὠρισμένων προσώπων προσκειμένων εἰς τὰ πολιτικά κόμματα τῆς Χώρας. Καὶ ὄχι μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ μία οἰκοπεδικὴ ἔκτασις ἐκ 200 χιλ. τετραγωνικῶν μέτρων, ἀξίας τριακοσίων ἑκατομμυρίων προπολεμικῶν δραχμῶν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὰ στρατιωτικὰ παραπήγματα, ἐξεχωρήθη ὑπὸ τοῦ ΟΔΕΠ, κατόπιν ἐξαναγκαστικῆς συμβάσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ Κράτους, ἀντὶ 63 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, χωρὶς νὰ εἰσπράξη ὁ ΟΔΕΠ ἐξ αὐτῶν οὐδὲ μίαν δραχμὴν. Καὶ κατήτησε σήμερον ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας νὰ μὴ καλύπτῃ παρὰ μόνον τὰ 40% τῶν ἀναγκῶν τῆς καὶ τὸ οἰκονομικὸν μέλλον τῆς νὰ φαίνεται σκοτεινόν, ἀφοῦ ὅλοι οἱ Ἱεράρχαι τῆς, οἱ Ἱεροκήρυκες τῆς, τὸ προσωπικὸν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν Γραφείων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων παραμένουν ἀπὸ μηνῶν ἄνευ μισθῶν, διότι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἔπαυσε νὰ χρηματοδοτῇ τὸν ΟΔΕΠ ὑπὸ τύπον δανείου, πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς τρεχούσας ἀνάγκας του. Τώρα εἰπικεῖται καὶ ἡ ὑπολειφθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ περιουσία νὰ δημευθῇ, διὰ νὰ μείνῃ ἡ Ἐκκλησία ἄνευ πλέον οἰκονομικῆς βάσεως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος βελτιώσεως τῆς θέσεώς τῆς, ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς σκοπῶν..

Ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας ἀπρηχαιωμένος θεσμός, ὃ ὁποῖος δὲν βαρύνει καὶ πολὺ εἰς τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ Ἔθνους, ὅτι μόνον τὸ Κράτος εἶναι ἡ πρώτη ἀξία, ἡ μόνη ποῦ ἐξασφαλίζει τὴν πολιτιστικὴν πορείαν τοῦ λαοῦ. Εἶναι θλιβερόν, θλιβερώτατον νὰ ἐκφῶνται τοιαῦτα κρίσεις καὶ σκέψεις ἀπὸ μέρους πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Χώρας. Τὸ Κράτος, δὲν εἶναι, παρὰ μόνον ἡ νομικὴ ἔκφρασις τοῦ Ἔθνους. Ἡ πολιτικοοικονομικὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους εἶναι τὸ Κράτος. Τὸ Ἔθνος εἶναι ὑψίστη πνευματικὴ ἀξία, τὸ βάθος του εἶναι ἡ θρησκευτικὴ του συνείδησις. Ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζει τὴν ψυχὴν του. Ἡ ἐλευθερία του δὲν ἐξαντλεῖται μέσα εἰς τοὺς Νόμους καὶ τοὺς πολιτικούς ἀγῶνας. Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἀναλύεται εἰς δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις ποῦ ἀναγράφονται ἐντὸς τῶν νόμων. Ἄλλ' ἡ ἐλευθερία ἔχει βαθύτερον νόημα. Εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἔθνους, εἶναι ἡ πίστις του, εἶναι ὁ Θεὸς του, εἶναι ὁ Χριστὸς ποῦ ἐβίωθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος διὰ μέσου τῶν ὡραίων μορφῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἔγινεν Ὁρθόδοξος πίστις, Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Ὁ Κύριος εἶναι τὸ κέντρον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἔθνους καὶ πηγὴ ἐμπνεύσεως τῶν γενεῶν. Τὸ Ἔθνος πιστεύει, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια ποῦ σφυρηλατεῖ καὶ ἐμβαθύνει τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἔθνους

εἶναι συνυφασμένη μετὰ τὴν ζωὴν τοῦ Κυρίου καὶ αἱ δημιουργαὶ του εἶναι ἀνθήσεις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ οἱ ἀγῶνες του εἶναι ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

Τὸ αἷμα τῶν ἡρώων του, τῶν μαρτύρων του εἶναι θυσία ὑπὲρ τοῦ θριάμβου ὑψηλοτέρων μορφῶν δικαιοσύνης. Ἡ συνοχὴ τοῦ Ἔθνους καὶ τὰ ἡρωικά κατορθώματα τῶν τέκνων του, ποῦ λαμπρύνουν τὰς σελίδας τῆς Ἱστορίας του, εἶναι γεννήματα τῆς χριστιανικῆς του πίστεως. Καὶ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὸν νεώτερον παγκόσμιον πόλεμον ἔλαμψεν ἡ ζωὴ του ὡς ἡρωικὴ προσπάθεια καὶ ἔγινε φῶς τοῦ κόσμου. Καὶ τώρα ἀγωνίζεται τὸ Ἔθνος, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, τὰς μορφὰς τοῦ πολιτισμοῦ του, ποῦ ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὰ ἱερὰ αἰσθήματα τῶν γενεῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς θεσμούς του. Δὲν δύναται ἡ Πολιτεία νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν ζωὴν ἐντὸς τῆς συνειδήσεως ὡς χρέος, ὡς μόχθον, ὡς ἀγῶνα. Τὸ Κράτος μετὰ τοὺς ψυχροὺς νόμους του ποῦ εἶναι ἀφηρημένοι ἐννοιαί, ἴσταται περισσότερο ὡς βία, ὡς ἐξαναγκασμὸς καὶ ὀλιγώτερον ὡς στοργή, ὡς ἀγάπη. Ἐντὸς τῆς λειτουργίας του συντριβεται πολλὰς ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀγάπη καὶ στοργή, συγγνώμη καὶ συγκατάβασις, συγκινεῖ βαθύτατα ἕνα ἕκαστον καὶ ὄλον τὸν λαόν. Τὸν ὀδηγεῖ διὰ τῶν ἀγῶνων, διὰ τῶν σταυρῶν εἰς τὴν νίκην κατὰ τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων, εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀναστάσεως. Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ διὰ τοῦ σταυροῦ εἰς τὴν ἀνάστασιν μεγάλη ἐκπολιτιστικὴ γραμμὴ τῆς Ἱστορίας. Τὸ πρόσωπόν του εἶναι τὸ κορυφῶμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης εἰς τὸν κόσμον, εἶναι τὸ περιμάχητον ἰδανικόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀτενίζον καὶ ὀραματιζόμενον τὸ Ἔθνος σταυροῦται διηνεκῶς, ἀλλὰ καὶ ἀνίσταται πάντοτε καὶ λάμπει ὡς φῶς ποῦ θερμαίνει τὰς καρδίας ὄλων τῶν λαῶν. Ἐάν ἡ Ἐκκλησία ἔπαυε νὰ συγκινῇ τὸ Ἔθνος θὰ παρεδίδοτο τοῦτο εἰς σκοτεινὰς κατευθύνσεις καὶ θὰ μετεβάλλετο ἀπὸ ὄργανον θείας δικαιοσύνης εἰς μέσον σατανικῶν σκοπῶν. Καμμία δύναμις δὲν δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ σημερινὴ μορφή τῆς Πολιτείας ἄνευ τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἐκρημνίζετο εἰς ἐρείπια.

Ἐάν ὑπάρχη σήμερον ἕνας κλονισμὸς εἰς τὴν πνευματικὴν πορείαν τῆς Ἱστορίας, τοῦτο εἶναι ἀπόρροια τῆς παραθεωρήσεως τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὴν καταπληκτικὴν πρόοδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν ἐκθαμβωτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ παρατηρεῖται ἐκπτώσις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ὡς πνεύματος, ὡς ἐλευθερίας, ὡς εἰκόνας Θεοῦ. Ἐλειψεν ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν, διότι ἐξησθένησεν ἡ χριστιανικὴ πίστις, παρεμερίσθη

ὁ Χριστὸς ὡς κέντρον τῆς ἱστορίας. Φρικτὰ παραδείγματα πρόκεινται οἱ γειτονικοὶ λαοὶ ποὺ μαρτυροῦν εἰς πόσον σκότος καὶ ἀπόγνωσιν, εἰς ποῖον ἐξευτελισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς ἐβυθίσθησαν μετὰ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν βιαιῶν ὕλιστικῶν οἰκονομικῶν συστημάτων εἰς τὴν ζωὴν των. Οἱ σκοτεινοὶ πολιτικοὶ των ἠγέται διήρπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, κατήργησαν τὴν μισθοδοσίαν τοῦ Κλήρου καὶ τὸ θρησκευτικὸν μάθημα ἀπὸ τὰ προγράμματα τῶν Σχολείων. Ἐνας καθολικὸς πόνος περισφίγγει τὰς καρδίας τῶν λαῶν αὐτῶν. Ὁ Κύριος ἄς προφυλάξῃ τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους καὶ τὴν ζωὴν ὅλου τοῦ κόσμου ἀπὸ φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικὰ συστήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων σταυροῦνται ὁ Θεός, στραγγαλιζέται ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἀνατρέπεται ἡ ἱεράρχησις τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιών, ἀνακηρύσσονται αἱ οἰκονομικαὶ ἀξίαι ὡς Πρῶται ἀξίαι, ὡς οἱ μόνοι ἀληθεῖς κανόνες τῆς ζωῆς.

Ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν σας ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω σκέψεών μας. Μὴ θέλετε νὰ πλῆττετε τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νομοθετικῶν μέτρων, τὰ ὅποια ἤμπορεῖ νὰ φαίνωνται ὅτι ἐξυπηρετοῦν ἐπιφανειακοὺς ὕλικους σκοποὺς, ἀλλ' ἀποσυνθέτουν τὴν πνευματικὴν ζωὴν, κλονίζουσι τὰς θεμελιώδεις πνευματικὰς ἀξίας καὶ ἀγιοτάτους θρησκευτικοὺς θεσμούς, ὡς εἶναι ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Ἔχετε πρόθεσιν νὰ προβῆτε εἰς τὴν ἀπαλλοτριώσιν καὶ τῆς ὑπολειφθείσης μικρᾶς πλέον ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας; Ἐπιβάλλεται προσοχή, ἵνα μὴ τυχὸν αἱ ἀποφάσεις σας χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ κυβερνήσεις ἀλλοθρήσκων ἐπικρατειῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων διαβιοῦν Ἕλληνικά Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα καὶ γίνουσι παρόμοια κατ' αὐτῶν δημεύσεις, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ σταθμισθοῦν σοβαρῶς αἱ συνέπειαι τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας.

Ἀπέναντι αὐτῆς ποία θὰ εἶναι ἡ μέριμνά σας διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς Ἐκκλησίας; Μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῆς ἐκκλ. περιουσίας, ἀξίας δισεκατομμυρίων προπολεμικῶν δραχμῶν, τί ἔπραξεν ἡ Πολιτεία ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς σταδιοδρομίας τῆς ἐντὸς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους; Ἐνῶ διὰ τῶν ἀποφάσεών της ἀφήρησε τοσοῦτον ὄγκον ἐκκλ. περιουσίας, οὐδὲν μόνιμον ἀντάλλαγμα ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Οὐδεμίαν ἀξιόλογον συμβολὴν παρέσχε πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου. Ἀντιθέτως ἐπέβαλε χεῖρα καὶ ἐπὶ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, τὴν ὅποian ἀνήγειρεν ἡ μεγαλόπνορος ψυχὴ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ Καλλιγᾶ. Ἐντὸς τῶν κονδυλίων τοῦ σημερινοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ποῦ ἀνέρχονται εἰς τρισεκα-

τομμύρια δραχμῶν, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ εὑρεθῇ τὸ ἀνάλογον ποσὸν διὰ νὰ στηριχθῇ ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς δυσχερεῖς τούτους χρόνους τῆς δυστυχίας, νὰ μισθοδοτοῦνται οἱ Ἱεράρχαι της, οἱ Ἱεροκήρυκές της, οἱ ὑπάλληλοι τῶν Γραφείων τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων της. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταρρεύσῃ ἡ διοίκησίς της; νὰ ἀφεθῇ ἔρημος ὁ οἶκός της; Καὶ ἐν τούτοις εἰς ξένα εὐρωπαϊκὰ κράτη ὅπου δὲν ὑπάρχει τόση βαθεῖα ἔνωσις Ἐκκλησίας καὶ Ἔθνους, δεικνύεται μεγάλη εὐλάβεια πρὸς τὰς ἐκκλ. περιουσίας, δυνάμει τῶν ὁποίων συντηροῦνται ὑπὸ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν διάφορα Κοινωφελῆ Ἰδρύματα καὶ ἐπιπροσθέτως καταβάλλεται καὶ ἡ μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ταμείου. Καὶ ὅμως ἐνταῦθα μελετᾶται νὰ δημευθοῦν καὶ ὅσα ψυχία μετὰ τόσας ἀπαλλοτριώσεις ἐναπέμειναν ἐκ τῆς περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Πολιτείας ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας, στάσις τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀστοργίας, μᾶς ἐμβάλλει εἰς σκέψεις μελαγχολίας, ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Εὐλαβούμεθα τὴν ἱερότητα τοῦ Ἀγῶνος, τὸν ὅποιον μετὰ τὴν γενναϊότητα διεξάγουσι τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ κατὰ σκοτεινῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουσι τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, τὴν ἐκπόρθησιν, τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰς κρίσεις στιγμὰς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας οὐδέποτε παρέμεινεν ἀσυγκίνητος, ἀμέτοχος τῶν γενικῶν παλῶν καὶ τῶν περιμαχῶν πολιτικῶν ἀναζητήσεων τοῦ Ἔθνους, ἀλλ' ἔδιδε τοὺς ταγούς της, τοὺς Πατριάρχας της, τοὺς Ἱεράρχας της, τοὺς Ἱερεῖς της ὀλοκαυτώματα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἱερῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων, ὅπως συνέβη κατὰ τὸ εἰκοσιένα, κατὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς διάσωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν ἀπαισίαν μνήμης γερμανοϊταλικὴν κατοχὴν, ὅποτε κατέρρευσαν τὰ πάντα καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἀρχηγοὶ της καὶ ὁ Κλῆρὸς της ὑπῆρξε τὸ στήριγμα καὶ ἡ παρηγορία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον μετὰ τοὺς σταυρουμένους Ἰσραεῖς ὑπὸ βαρβάρου καὶ ἀνιέρου ἐχθροῦ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ φρικτοτέρου τῶν πολέμων κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τοιαύτης Μητρὸς Ἐκκλησίας τὴν φωνὴν πόνου καὶ διαμαρτυρίας, διὰ πᾶν κατ' αὐτῆς ἀδικημα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρίδητε. Πιστεῦμεν ὅτι διατηρεῖτε εἰς τὴν καρδίαν σας στοιχειώδη πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ ὅτι θὰ θελήσητε ἐν πνεύματι ἀγάπης καὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως ὅπως ἐξευρεθοῦν τὰ μέσα πρὸς στερῶσιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς Ἐκκλη-

σίας, πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς, πρὸς ἔξασφάλισιν ὄλων τῶν προϋποθέσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι νὰ καταστήσουν ἀπρόσκοπτον τὴν λειτουργίαν τῆς, τὴν ἐπιδιώξιν τῶν ἀγίων σκοπῶν τῆς, ποῦ τῆς ἐπιβάλλουν ὁ θεῖος χαρακτήρ τῆς καὶ ἡ ὑψηλὴ τῆς ἀποστολὴ ἐντὸς τῆς 'Ιστορίας τοῦ 'Ἐθνους.

ΠΕΡΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΗΜΕΡΟΛΟΓΙΤΙΚΟΝ

ΤΡΟΠΟΛΟΓΙΑΙ

προτεινόμεναι ἐπὶ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τοῦ Σχεδίου τοῦ Συντάγματος τῆς ἐπὶ τῆς 'Αναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος 'Επιτροπῆς.

Μέρος Α'.

«Περὶ Θρησκείας».

Ἄρθρον 1.

Προτείνω τὴν διαγραφὴν τῆς εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον γενομένης ὑπὸ τῆς 'Επιτροπῆς προσθήκης... «μόνον ὡς πρὸς τὸ δόγμα».

Ἡ προτεινόμενη ὑπὸ τοῦ Σχεδίου τροποποίησις περιορίζει τὴν συνταγματικὴν κατοχύρωσιν τῶν ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν κανόνων, μόνον εἰς τοὺς δογματικούς τοιούτους. Παρέχεται ἐπομένως ἡ δυνατότης εἰς τὸν συντεταγμένον νομοθέτην νὰ θεσπίσῃ διατάξεις ἀντιθέτους πρὸς τοὺς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνους τῆς 'Ορθοδοξίας, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ δὲν ἀφοροῦν τὸ δόγμα. 'Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἠγέρθησαν εἰς τὸ παρελθὸν ἔριδες ἀρκεταί, καὶ δὴ εἰς μίαν περιπίπτωσιν οὐχὶ ἄνευ σημασίας διὰ τὴν 'Εκκλησίαν. Οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς τροπολογίας ἐπικαλοῦνται τὴν πρακτικὴν ἀνάγκην νὰ μὴ δεσμεύεται ἡ πολιτεία ἀπὸ κανόνους ἐκκλησιαστικούς οἱ ὁποῖοι δὲν θίγουν τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἀπηρχαιωμένοι καὶ ἀντίθετοι πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις. Οἱ κηρυχθέντες ἐναντίον τῆς τροπολογίας ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ 'Εκκλησία τοὺς καταστάντας ἀντικωνωνικούς κανόνους θεωρεῖ κατηγορημένους δι' ἀχρησίαν, καὶ οὐδέποτε ἐπεδίωξε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν. Οὐδὲν ἐπομένως ἐν τῇ πράξει γεννᾶται ἐκ τῆς διατηρήσεως τῆς διατάξεως αὐτῆς πρόσκομμα διὰ τὴν νομοθετικὴν θέσπισιν κανόνων, ἀντιθέτων πρὸς ἀπηρχαιωμένους ἐκκλησιαστικούς κανόνους.

Καθ' ἡμᾶς δύο κυρίως λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἀπόψεως. Πρῶτον, ὅτι γενικῶς εἰς τὰ ζητήματα τῆς 'Εκκλησίας ὀφείλει ἡ Πολιτεία νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὴ, καὶ νὰ ἀποφεύγῃ μεταρρυθμίσεις, ἐφ' ὅσον ἐντελῶς ἐξαιρετικοὶ λόγοι δὲν τὰς ἐπιβάλλουν. Τοιοῦτοι δὲ ἐν προκειμένῳ δὲν συντρέχουν. Δεύτερον, τὸ ὅλον σύστημα τῆς 'Εκκλησίας δὲν πρέπει νὰ θίγεται ἀπὸ τὴν 'Ελληνικὴν Πολιτείαν, τὰ δὲ δικαιώματά τῆς ἐναντι αὐτῆς δὲν πρέπει νὰ περιορίζονται, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον προηγούμενον διὰ τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους 'Εκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν νὰ κάνουν μὲ ξένας μὴ ὀρθοδόξους πολιτείας. Διότι θὰ ἔσπευδον βεβαίως αὐταὶ αἱ ξέναι πολιτείας νὰ περιορίσουν εἰς τὸν τόπον τους

τὰ δικαιώματα τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τὴν 'Ελλάδα περιορίζονται. Καὶ θὰ τὸ ἔπραττον ἀσφαλῶς, κατὰ τρόπον κατ' ἐξοχὴν ἐπιζήμιον διὰ τὰ ἔθνικα συμφέροντα.

Ἄρθρον 2.

Προτείνω τὴν διαγραφὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Σχεδίου διατυπωθείσης ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως, πρὸς κατοχύρωσιν τοῦ παλαιοημερολογισμοῦ.

Ἡ προσθήκη αὕτη θὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἓνα ζήτημα τοῦ ὁποίου εἶναι ἄδηλοι ἀκόμη αἱ δυσάρεστοι ἐξελίξεις.

Ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀφοῦ καθιεροῦται ἀπόλυτος ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, θὰ ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ὑπάρχῃ ἐλευθερία τοῦ θρησκευέσθαι κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν κατ' ἐξοχὴν ἀληθοφανῆ ἀποψιν καὶ ἐνῶ ἠκούσαμεν πανταχόθεν φωνὰς διαμαρτυρίας, διὰ τὴν ἀτυχή αὐτὴν ἐρμηνευτικὴν δήλωσιν, κανεὶς μέχρι τοῦδε δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ διατὶ συμβιβάζεται ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως μὲ τὴν ἀπόρριψιν ὁρισμένων ἀξιώσεων τῶν ὁπαδῶν τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου.

Εἰρησθῶ ἐν πρώτοις ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν νὰ ἐπιλύσωμεν τὸ ζήτημα, τοῦ ποῖος ἔχει δίκαιον ἀπὸ ἀπόψεως ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ δόγματος, οἱ παλαιοημερολογίται ἢ οἱ ἄλλοι. Ἡμεῖς ἐν ζήτημα ἔχομεν νὰ ἐπιλύσωμεν, ἐὰν ὁ παλαιοημερολογισμὸς, ὀρθὸς ἢ ἐσφαλμένος ἐκκλησιαστικῶς, ἐμπίπτει καὶ πῶς εἰς τὴν συνταγματικὴν προστασίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως.

*

**

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει μίαν νομικὴν καὶ μίαν πολιτικὴν πλευράν.

Ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως σημαίνει ὅτι πᾶς τις δύναται 1) νὰ πιστεύῃ ἢ νὰ μὴ πιστεύῃ εἰς ὅ,τι θέλει, 2) δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐκδηλοῖ τὴν πίστιν του καὶ νὰ τελῇ τὰ τῆς λατρείας του καὶ 3) δύναται νὰ ἰδρῆν ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα.

Οὐδεὶς δύναται νὰ τιμωρηθῇ ἢ ἐμποδισθῇ εἰς τὴν πίστιν του καὶ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς. Δικαιοῦται ἐπομένως ὁ παλαιοημερολογίτης νὰ πιστεύῃ ὅ,τι θέλει καὶ νὰ τελῇ τὰς λειτουργίας καὶ τὰς εορτὰς του ὁπόταν θέλῃ. Δικαιοῦται ἐπίσης νὰ ἰδρῆσῃ, ἂν θέλῃ, ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα, χωριστὴν ἀπὸ τὴν Αὐτοκέφαλον 'Ελληνικὴν 'Εκκλησίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγνωρισμένην, καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἐπίσημον ἐν τῇ 'Ελληνικῇ Πολιτείᾳ 'Εκκλησίαν. Αὐτὰ εἶναι τὰ δικαιώματα τὰ ἐκ τοῦ Συντάγματος πηγάζοντα, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποχρέωσιν ἡ Πολιτεία νὰ σεβασθῇ.

*

**

Οἱ παλαιοημερολογίται προβάλλουν τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς ἰδία θρησκευτικὴ κοινότης. Ἐξεταστέον ἐὰν ἡ προβολὴ τῆς αὐτῆς ἀξιώσεως ἀρκεῖ διὰ τὴν δημιουργίαν ἰδίας θρησκευτικῆς Κοινότητος, ἢ ἐὰν χρειάζεται καὶ ἡ συνδρομὴ ὁρισμένων πραγματικῶν ὄρων.

Ποία είναι η πραγματική θέσις τῆς λεγομένης παλαιοημερολογιτικῆς Κοινότητος; Πρῶτον, ἡ κοινότης αὕτη παρ' οὐδεμιᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας ἀνεγνωρίσθη. Δεύτερον, οἱ ἠγούμενοι ὡς ἱεράρχαι τῆς κοινότητος αὐτῆς προσέφυγον εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικά Δικαστήρια τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀναγνωρίσαντες οὕτω ὅτι δὲν ἀπεσχίσθησαν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἀποδέχονται τὴν ἐπ' αὐτῶν πειθαρχικὴν αὐτῆς δικαιοδοσίαν. Τρίτον, οἱ ἴδιοι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου οὐδαμοῦ φαίνονται δηλοῦντες ὅτι ἀποσχίζονται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἢ ὅτι ἀποδέχονται τὴν ὑπαρξίν δύο Ἀυτοκεφάλων Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν.

Οὐδέποτε ἐτόλμησαν νὰ ἀναλάβουν τὴν ἠθικὴν εὐθύνην ἑνὸς τοιούτου ἐθνικοῦ πραξικοπήματος. Ἐφ' ὅσον ὅμως εἰς τοιαύτην ρητὴν δήλωσιν ἀποσχίσεως δὲν προσέβησαν, δὲν ἴδρυσαν ἰδίαν θρησκευτικὴν Κοινότητα, παρὰ τὰς ἀντιθέτους ἄλλας δηλώσεις των, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν καθόλου στάσιν των, δὲν συγκεντροῦν ἐπομένως ἐκεῖνα τὰ γνωρίσματα, δι' ὧν δύναται νὰ ἰδρυθῇ ἰδίᾳ καὶ νέα ἐκκλησιαστικὴ Κοινότης.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου, ἀπλῶς διαφωνοῦν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτολογίου μὲ τὴν κρατήσαν ἐν τῇ Ἀυτοκεφάλῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ γνώμην, καὶ ἀντὶ νὰ ὑποταχθῶν εἰς αὐτήν, ἐφήρμοσαν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὰς ἰδίας μειοψηφούσας ἀντιλήψεις.

Πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἀνταρσίας ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας, καὶ ἐρωτᾶται, ἂν αὕτη ἡ ἀνταρσία ἐναντίον τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας προστατεύεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος.

Ἐὰν τοιοῦτό τι ἠλήθευε, τότε θὰ παρείχετο εἰς πᾶν ἄτομον, ἂν καὶ ἀρνείται ὅτι θέλει νὰ εἰσαγάγῃ νέαν θρησκευτικὴν αἵρεσιν ἢ θρησκευτικὸν σχίσμα, ἂν καὶ παραμένει τέκνον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας, τὸ δικαίωμα νὰ καινοτομῇ ἐφ' οἴουδήποτε σημείου τῆς λατρείας καὶ νὰ θεωρῆται τοῦτο δικαίωμα συνταγματικῶς προστατευόμενον. Θὰ δύναται νὰ ἐφορτάξῃ τὰ Χριστούγεννα τὸ θέρος, ἢ νὰ μεταβάλλῃ τὸ ρυθμὸν τῆς ἐνδυμασίας τοῦ ἱερωμένου, κατὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ νὰ θεωρῆται τοῦτο δικαίωμα συνταγματικῶς προστατευόμενον. Ἐν μὲν λέξει πᾶσα ἀπειθαρχία ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ταύτης τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως.

Πᾶς ὁ μὴ συμφωνῶν πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἐν μὲν Ἐκκλησίᾳ τάξιν, δικαιούται νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς καὶ νὰ τελῇ τὰ τῆς λατρείας του κατ' ἀρέσκειαν. Δὲν δύναται ὅμως νὰ θέλῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ Ἐκκλησίᾳ νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς ἰδικὰς του ἀντιλήψεις δι' ἄλλων μέσων, παρὰ ἐκεῖνα πῶς ἀναγνωρίζῃ ὡς νόμιμα ἢ ἐκκλησιαστικὴ τάξις. Ἐὰν καταπατῶν ταῦτα θέλῃ, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ δηλοῖ ρητῶς ὅτι ἀποσχίζεται μὲς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιβάλλῃ ἐντὸς αὐτῆς ἀθεμίτως τὰς θελήσεις του, τότε αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ δὲν κατοχυροῦνται ὑπὸ τῶν περὶ θρησκείας διατάξεων.

Οἱ παλαιοημερολογίται δὲν δύναται νὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν θέσιν των. Ἡ θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἰδρύνουν νέαν αἵρεσιν καὶ θὰ δηλώσουν ὅτι ἀποσχίζονται ἀπὸ τὴν Ἀυτοκέφαλον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἰδρύνουν δευτέραν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, θὰ ἀναδεχθῶν δὲ τότε εὐθαρσῶς ὅλας τὰς συνεπείας μὲς τοιαύτης στάσεως ἢ θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι ἀπλῶς θέλουν νὰ ἀπειθαρχήσουν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς, ὁπότε ὅμως δὲν δικαιούνται ὑπὲρ τῆς ἀπειθαρχίας των νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν προστασίαν τοῦ Συντάγματος.

Ἄλλὰ καὶ ἐὰν δὲν ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα, ἔξω τῆς Ἑλληνικῆς Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι στεροῦνται τῆς συνταγματικῆς προστασίας τῆς συνισταμένης εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ τῆς διαδηλώσεως αὐτῆς διὰ τῆς λατρείας. Ὁ σεβασμὸς τῶν ἐλευθεριῶν τούτων ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.

Ἄλλὰ πέραν αὐτῶν οὐδεμίαν ἄλλην ὑποχρέωσιν ἔχει ἡ Πολιτεία ἐναντι τῶν παλαιοημερολογιτῶν. Συγκεκριμένως δὲν ὑπάρχει ἐκ τοῦ Συντάγματος ὑποχρέωσις τῆς Πολιτείας, χωροῦσης περαιτέρω, νὰ προσδώσῃ νομικὸν κύρος εἰς θρησκευτικὰς πράξεις οἰασδήποτε θρησκευτικῆς κοινότητος. Δὲν εἶναι ἐπίσης ὑποχρέωσις τῆς Πολιτείας νὰ δίδῃ ἀδειαν πρὸς ἰδρύνειν ναῶν, ἐφ' ὅσον κρίνει ὅτι ἡ ἰδρῦσις αὐτῶν δὲν πληροῖ τὸς ὅρους τοὺς ὁποίους αὕτη κυριαρχικῶς θέτει ἢ καὶ κινδυνεύει ἐξ αὐτῆς νὰ διασαλευθῇ ἡ δημοσία τάξις. Ἀκόμη ὀλιγώτερον δὲν εἶναι ὑποχρέωσις τῆς Πολιτείας νὰ ἀνέχεται τὴν διασάλευσιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως οἰασδήποτε θρησκευτικῆς κοινότητος, πρὸ παντὸς δὲ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπισήμου Ἐκκλησίας.

Οἱ παλαιοημερολογίται ἐν τούτοις ἰσχυρίζονται ὅτι ὑποχρεοῦται ἡ Πολιτεία νὰ τοὺς χορηγῇ τοιαύτας ἀδείας ἰδρύσεως ναῶν ἢ νὰ τοὺς παραχωρῇ ναοὺς. Ἰσχυρίζονται ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ προσδίδῃ νομικὸν κύρος εἰς τὰς ἱεροπραξίας των. Ἰσχυρίζονται ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ἀναγνωρίξῃ τὸ κύρος τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, δι' ὧν καθηρέθησαν ὠρισμένοι κληρικοὶ των. Αὐτὰς δὲ τὰς ἀξιώσεις οἱ παλαιοημερολογίται τὰς στηρίζουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ὅμως ἐγκτεται ἡ πλάνη των. Ἡ ἐλευθερία αὕτη δὲν ἐξικνεῖται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν οἰασδήποτε θρησκευτικῆς Κοινότητος, καὶ διὲ εἰς βᾶρος μὲς ἄλλης. Ἐλεύθερος εἶναι πᾶς τις νὰ ἐφορτάξῃ τὰ Χριστούγεννα τὸ καλοκαῖρι καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν νὰ ἐνδύεται ὅπως θέλει. Ἄλλὰ ὑποχρέωσις τῆς Πολιτείας νὰ τοῦ παραχωρήσῃ πρὸς τοῦτο ναοὺς ἢ νὰ προσδώσῃ νομικὸν κύρος εἰς τὰς οὕτω τελοῦμένας ἱεροπραξίας δὲν ὑπάρχει, δυνάμει τοῦ Συντάγματος ἢ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας συνειδήσεως.

Ἄλλ' ἂν τὰ νομικὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς κρατήσεως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἀπόψεως εἶναι καθ'

ἡμᾶς ἔδραϊα, τὰ πολιτικά ἐπιχειρήματα εἶναι αὐτόχρονα ἀποφασιστικά. Ἐν πρώτοις, ὡς ἐτονίσθη ἤδη, ἀνοίγεται διάπλατα ἡ θύρα τῆς ἀναρχίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἀπειθαρχῶν ἢ ἐπιθυμῶν νὰ δημιουργήσῃ πράγματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν θὰ δύναται νὰ μεταβάλλῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι ἰδρύει ἰδίαν κοινότητα καὶ ὅτι δι' αὐτὸ προστατεύεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα. Ἡ ἐν τῇ ἐρμηνευτικῇ δηλώσει καθιερωμένη ἀρχὴ δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ μείνῃ περιορισμένη εἰς τὴν παλαιοημερολογικὴν ἀνωμαλίαν. Θὰ εἶναι συνεπὲς καὶ δίκαιον νὰ ἰσχύσῃ διὰ πᾶσαν ἀνωμαλίαν, πού θὰ ἐπικαλεῖται τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως. Ἄλλ' αὐτοὶ εἶναι οἱ κίνδυνοι τοῦ μέλλοντος. Τὸ παρὸν μᾶς διδάσκει ὅτι πᾶς ἱερωμένος, τιμωρούμενος ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν ἢ πᾶς μὴ γινόμενος δεκτός, ἐλλείπει προσόντων, ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν, εὐρίσκει καὶ θὰ εὐρίσκη καταφύγιον εἰς τοὺς παλαιοημερολογίτας καὶ οὕτω α') χάνει τὴν πειθαρχικὴν τῆς ἐπιβολῆς ἢ ἐπίσημος Ἐκκλησία, β') δημιουργεῖται ἐν σῶμα κληρικῶν συνήθως στερουμένων προσόντων, διωχθέντων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οἱ ὅποιοι, ὡς κληρικοὶ τῶν παλαιοημερολογιτῶν, μετ' εὐλόγων φανατισμοῦ καταπολεμοῦν τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν.

* *

Ὁ παλαιοημερολογιστὸς ἀρέσκειται εἰς τὸ ἐπιχειρήματα τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ ἐπιχειρήματα εἶναι ὀρθότατον. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἔχουν ὡς ἑξῆς: Ἀπὸ τοῦ 1923 τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐφαρμόζει τὸ νέον ἡμερολόγιον καὶ κατ' αὐτὸ τελοῦνται αἱ ἑορταὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὸ κλίμα του, κατόπιν συμφωνίας μετὰ τῆς Ἀυτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἐφαρμόζει ἐπίσης τὸ Νέον ἡμερολόγιον μέχρι σήμερον. Μόνον τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων διατηρεῖ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον διὰ λόγους εἰδικούς καὶ τοπικούς, τοὺς ὁποίους δι' ἐγγράφου ἔχει ἐκθέσει πρὸς τὴν Ἀυτοκέφαλον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα, καὶ οἱ ὅποιοι δικαιολογοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς κατ' ἐξαιρέσιν διατηρήσεως εἰδικῶς ἐκεῖ τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου. Τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον διατηροῦν ὅλοι οἱ Σλαῦοι Ὁρθόδοξοι, πλὴν τῶν Ρουμάνων. Ἐὰν ἐπομένως ἐπεκράτει ἡ ἀποψὶς τῶν παλαιοημερολογιτῶν, θὰ διεκόπτετο ὁ χρονικὸς συντακτικὸς μετὰ τὰ κλίματα Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας, μετὰ τὰς δύο μεγαλειτέρας ἀδελφὰς Ἐκκλησίας, καὶ θὰ ἐσυγχρονιζόμεθα πρὸς τὰς σλαβικὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας. Καὶ μόνον αὐτὸ τὸ ἐξωφρενικὸν ἀποτέλεσμα, πού ἔρχεται εἰς τοιαύτην ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θεωρίας περὶ ἐνότητος τῆς ὀρθοδοξίας θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγκασίῃ τοὺς ἐθνικῶς σκεπτομένους, ἀπὸ τὴν ἀπόπειραν συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τοῦ παλαιοημερολογισμοῦ.

Ὁ παλαιοημερολογιστὸς, ζήτημα τὸ ὅποιον, χάρις εἰς τὴν ἀνεκτικότητά τῆς Ἐπισήμου Ἐκκλησίας, εἶχε περιορισθῆ εἰς θέμα, πού ἀπησχόλει μίαν ἐλάχιστην μειοψηφίαν, μετὰ τὴν προταθεῖσαν ἐρμηνευτικὴν

κὴν δήλωσιν κινδυνεύει νὰ ἀναδημιουργηθῆ εἰς γενικὸν τοῦ ἔθνους ζήτημα. Φαίνεται ὅτι δὲν εἶχομεν ἀρκετὰ προβλήματα μετὰ τὰ ὁποῖα νὰ ἀντιπαλαίσωμεν κατὰ τὴν παρούσαν ὥραν, καὶ ἐχρειάσθη νὰ ἀναζωπυρήσωμεν καὶ τὸ παλαιοημερολογιστικόν. Ἡ Ἐκκλησία προέβη εἰς τὴν ἐπίσημον δήλωσιν, ὅτι ἂν ἡ Βουλὴ δεχθῆ τὴν πρότασιν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐν ὅψει ἑνὸς εὐρύτερου καὶ σοβαροῦ πλέον διχασμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, θὰ ἐξαναγκασθῆ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Καὶ ἡ μὲν Ἐκκλησία δι' αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως θὰ ἐκμηδενίσῃ διὰ μίαν τὸν ἐκ τοῦ παλαιοημερολογισμοῦ διχασμὸν καὶ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ποικιλοτρόπως τὸν ἐξεμεταλλεύοντο. Ἄλλ' ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐξαναγκασμένης ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀπήχησις εἶναι εἰς πάντα ὀρθοφρονούντα φανερόν ὁποῖα θὰ εἶναι καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Θὰ δοθῆ ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑποκύπτει εἰς ἕνα πνεῦμα ὀπισθοδρομικότητος καὶ ἀντιδραστικότητος, πού σήμερον θεωρεῖται ὅτι δικαίως ἢ ἀδίκως κυριαρχεῖ εἰς τὴν χώραν μας.

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, πρὸς τούτους, θὰ εὐρεθῆ πρὸ μεγάλων δυσχερειῶν, ἐσωτερικῶν μὲν διὰ τὴν καταπράυνσιν τῶν πνευμάτων, πού θὰ ἐξαφθοῦν εἰς ὅλην τὴν χώραν, καὶ διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἑορτολογίου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος Ἑλληνικὰ Πατριαρχεῖα.

Πρέπει δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους νὰ πιστεύωμεν ὅτι, παρ' ὅλας τὰς γνωστὰς πιέσεις, οἱ κ. κ. βουλευταὶ, σταθμίζοντες τοὺς κινδύνους ἐκ τῆς δημιουργίας διχασμοῦ ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ, ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, θὰ δεχθοῦν τὴν παρ' ἡμῶν προτεινομένην διαγραφὴν τῆς ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως τοῦ ἀρθρ. 2 τοῦ Σχεδίου.

Ὁ βουλευτὴς Ἀθηνῶν

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΤΣΟΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰουνίου 1948

ΠΕΡΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΗΜΕΡΟΛΟΓΙΚΟΝ

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Βῆμα» τῆς 6 Ἰουλίου τὸ ἀκόλουθον ἀρθρον τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Δ. Σ. Μπαλάου.

Οἱ ἀνακινούντες τὸ παλαιοημερολογιστικὸν ζήτημα κύκλοι, ὡς κύριον ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου φέρουν ὅτι αὕτη ἐγένετο ἄνευ κοινῆς ἀποδοχῆς τούτου ὑπὸ πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἰρομένης οὕτω τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ταῦτα διισχυριζόμενοι λησμονοῦν ὅτι οὐδέποτε ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων ἐθεώρησε χρονολογικὰ ζητήματα ὡς «οὐσιωδέστατα», καὶ οὐδέποτε ἀπεδέχθη ὅτι ἡ περὶ αὐτὰ ποικιλία αἴρει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς εἶνε γνωστὸν, ἤδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος ὑπῆρχε διαφορά ὡς πρὸς τὸν χρόνον τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν Ἀνατολῆς καὶ

Δύσεως, χωρίς τοῦτο νά ἐπιφέρῃ τὸν χωρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὸς ἄρσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης Πολύκαρπος ἦλθε περὶ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος εἰς Ρώμην, διὰ νὰ συνεννοηθῇ σχετικῶς μὲ τὸν Πάπαν Ἀνίκητον. Συμφωνία ὅμως δὲν κατωρθώθη, ἀμφοτέρων ἐπικαλουμένων παραδόσεις ἀρχαίωθεν κρατούσας, χωρίς τοῦτο νά ἐμποδίσῃ νά κοινωνήσουν ἀπὸ κοινοῦ τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ νά χωρισθοῦν ἐν εἰρήνῃ. Ὅταν δὲ ὀλίγον βραδύτερον, κατὰ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ὁ αὐταρχικὸς ἐπίσκοπος Ρώμης Βίκτωρ, ἐχόμενος τοῦ ὁμοιομορφωτικοῦ πνεύματος, τοῦ κρατοῦντος εἰς τὴν Δύσιν, ἠθέλησε νά ἀποκηρύξῃ ὡς ἑτεροδόξους τὰς ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου τὸ Πάσχα ἐωρτάζετο κατ' ἄλλην ἡμέραν ἢ ἐν Ρώμῃ, ὁ ἐπίσκοπος Λουγδούνου Εἰρηναῖος ἔγραψε πρὸς αὐτὸν διαμαρτυρούμενος καὶ ὑπενθυμίζων ὅτι ἂν καὶ ἀνέκαθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχε ποικιλία ὡς πρὸς τὸν χρόνον τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς πρὸ αὐτοῦ νηστείας, «οὐδὲν ἔλαττον πάντες εἰρήνευσάν τε καὶ εἰρηνεύομεν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησιν». Καὶ ὁ Ἐφέσου Πολυκράτης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Μικρασιατικῶν Ἐκκλησιῶν ζωηρότατα διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἀποπείρας τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης.

Βραδύτερον ἢ ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆ Σύνοδος τὸ 325 κατεδίκασε τὸν μετὰ τῶν Ἑβραίων συνεορτασμὸν, χαρακτηρίσασα τοῦτο ὡς σχίσμα, καὶ ὥρισε τὸν τρόπον κοινοῦ καθορισμοῦ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Καὶ ὅμως κατ' αὐτὸ τὸ ἐπόμενον τῆς συγκλήσεώς της ἔτος, εἰς διάφορον ἡμέραν ἐωρτάσθη τὸ Πάσχα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ Ἀλεξανδρινῶν, καὶ κατὰ τὸ 387 οἱ Ρωμαῖοι ἐώρτασαν πέντε ἑβδομάδας βραδύτερον ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 526 διάφορος ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα Ρωμαίων καὶ Ἀλεξανδρινῶν, χωρίς τοῦτο νά προκαλέσῃ σχίσμα. Μόλις οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Σκύθου μοναχοῦ Διονυσίου τοῦ μικροῦ, κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἐκάνονισάν πως τὸ ζήτημα.

Αἱ χρονολογικαὶ διαφοραὶ οὐδέποτε ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς, «οὐσιωδέσταται» οὐδὲ θιγούσαι τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι καὶ πρὸ τοῦ σχίσματος, ἡ μνήμη πολλῶν ἁγίων ἐωρτάζετο εἰς διάφορον ἡμέραν εἰς τὴν Δύσιν ἢ τὴν Ἀνατολήν, χωρίς τοῦτο νά φέρῃ χωρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν, οὐδὲ νά προβληθῇ κἂν ὡς εἰς ἐκ τῶν λόγων τοῦ σχίσματος, παρ' ὅλην τὴν ὀξύτητα τῆς ἔριδος.

Ἄλλως πόσον ὀλίγην σημασίαν ἀπέδιδεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν χρονολογικὸν καθορισμὸν τῶν ἑορτῶν μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πολλῶν ἁγίων ὁ ἑορτασμὸς τῆς μνήμης καθωρίσθη ἄλλην ἡμέραν τῆς τοῦ θανάτου. Οὕτω ὁ ἑορτασμὸς τῆς

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἄνευ σχολίων.

Εἰς ἄλλην σελίδα δημοσιεύεται μία ἀπροσδόκητος ἐπιστολὴ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Μόσχας πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ἀπάντησις. Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη τόσον εὐφραδῶς ἀφ' ἑαυτῆς ὁμιλεῖ, ὥστε οἰονδήποτε σχολίον θὰ ἐμείου τὴν ἐκ τῆς ἀγαπώσεως αὐτῆς ἄμεσον ἐντύπωσιν. Μία ἐπὶ πλέον ἀφορμὴ θλίψεως δι' ὅσα κατὰ τοῦ κόσμου δεινὰ ἐξαπολύονται ἀπὸ τὴν ὄπισθεν τοῦ γνωστοῦ παραπεισματος ἀξιοθρήνητον περισχῆν, ἧς τὴν ἀτμόσφαιραν ὑποχρεοῦται νά ἀναπνέῃ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ Ἐκκλησία.

Ἐκκλησία καὶ Ἔθνος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπελήφθη, ἐν Συνόδῳ τῆς Ἱεραρχίας αὐτῆς, τῆς μελέτης τῶν ἐπασχολούντων αὐτὴν σοβαρῶν ζητημάτων. Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα εἰς τε τὸν θρησκευτικόν, τὸν ἐθνικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, κατ' ἐσχῆν, κατέχει κορυφαίαν θέσιν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἔθνους. Δὲν παρέλειπε δὲ ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν θρησκευμάτων, κατὰ τὴν ἐναρκτήριον ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱεραρχίας νά τονίσῃ τοῦτο, εἰπὼν, ὅτι τὸ Ἔθνος τὸ ἑλληνικὸν αἰσθάνεται βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος στοργικὴ Μήτηρ. Μὲ τὴν ἱστορίαν της συνέχονται αἱ

μνήμης τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, θανόντος τὴν 14ην Σεπτεμβρίου, μετετέθη εἰς τὴν 13ην Νοεμβρίου, διὰ νά μὴ συμπίπῃ μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἡ μνήμη Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, θανόντος τὴν 27ην Ἰουνίου, καθωρίσθη τὴν 9ην Ἰουνίου. Ὅπως ὀρθότατα ἔγραφον οἱ Πατριάρχαι τῆς Καθολικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ἄγγλους Ἀρχιεπισκόπους: «Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων δηλὸν ἔστιν ὅτι ἔθη μὲν καὶ τάξεις παρηλλαγαμένα ἦσαν τε καὶ εἰσὶν ἐν διαφόροις τόποις καὶ ἐκκλησίαις, ἡ ἐνότης δὲ τῆς πίστεως καὶ ὁμοφροσύνη περὶ τὰ δόγματα σώζεται ἡ αὐτή».

Εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τόσα σοβαρώτατα ζητήματα ἀπασχολοῦν τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, εἶνε ἀληθῶς ἀκατανόητος ἡ προσπάθεια ἀναγωγῆς εἰς περιωπὴν ζητημάτων ὅλων ἐπουσιωδῶν.

Ἡ ἐνότης μετὰ τὰς ἄλλας ὁμοδόξους Ἐκκλησίας δὲν διακινδυνεύει καθόλου ἀπὸ τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Ἄρκει νά ὑπάρχῃ ἡ κοινότης τοῦ πνεύματος, τῆς πίστεως καὶ πρὸ πάντων τῆς ἀγάπης. Ἐν τέλει, ἄς μὴ λησμονῆται ἡ ρῆσις τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νομηνίας ἢ σαββάτων, ἃ ἔστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ».

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ώραιότεραι σελίδες της εθνικής ημῶν παλιγγενεσίας. Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶναι μόνον τὸ θεόδητον καθίδρυμα, ἐν ᾧ εὐρηται ἀποτεταμιευμένη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν ταύτῳ εἶναι καὶ ἡ Κιβωτός τῆς εθνικής ημῶν σωτηρίας.

Κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς εθνικής δουλείας παρέμεινε ὁ ἀπρόσβλητος φάρος, καταλαμπρῶν διὰ τῆς πίστεως καὶ διὰ τῆς παιδείας τὴν εθνικὴν ἡμῶν συνειδησιν. Τὸ αἷμα τῶν Λειτουργῶν τῆς ἐχύθη πρώτον ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ Γολγοθᾶ. Εἶναι αἷμα ἡρώων τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατριδος. Μνήμων τῶν ὑψίστων ὑπηρεσιῶν τούτων ἡ ἑλληνικὴ συνειδησις εἶναι εὐλόγως εὐγνώμων πρὸς τὴν εθνικὴν ἡμῶν Ἐκκλησίαν.

Τὰς δ' εθνικὰς τῆς παραδόσεις συνεχίζουσα ἡ Ἐκκλησία, εὐλογεῖ τὰ ἀγωνιζόμενα ἡρωϊκά τῆς τέκνα, εὐλογεῖ τὸν ἱερόν ἡμῶν ἀγῶνα, εὐλογεῖ μίαν ἀκόμη φορὰν τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Κολαφιζόμενοι ὑπομένομεν.

Με προφανῆ ὀδύνην καὶ ἀδελφικὴν θλίψιν, ἀλλὰ καὶ με ἐπαιετὴν χριστιανικὴν παρηγοσίαν ἀπαντῶν ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὸν Μακ. Πατριάρχην Μόσχας, σημειώνει αὐτῷ: «ἡ πικρὰ ἀλήθεια δὲν εὖρε φαίνεται, τρόπον νὰ θραύσῃ τοὺς περιβάλλοντας Ὑμᾶς ὑψηλοὺς φραγμούς, ὥστε νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς χριστιανικῆς Ὑμῶν συνειδήσεως».

Πνιγόμενος ἀπὸ τὴν ἐσκεμμένην ἄδικον μομφὴν τοῦ Ρώσου Πατριάρχου, τὴν ὁποίαν ὡς κόλαφον κατέφραξε οὗτος κατὰ τοῦ μαρτυρικοῦ ἡμῶν Ἔθνος, ἠραγκάσθη ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος νὰ ἀνασύρῃ εὐθαρσῶς ἐνώπιον τῆς παγκοσμίου ἠθικῆς συνειδήσεως τὴν αὐλαίαν τῆς σκοτεινῆς πραγματικότητος, ἐν τῇ ὁποίᾳ συντάξῃ, καθ' ὑποβολήν, τὸ τολμηρὸν καὶ ἄστοχον πασχάλιον γράμμα του, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλ' ὡς σημειοῦμεν ἀλλαχοῦ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σχολιασθῇ παρόμοιον τόλμημα ἐθνικῆς προσβολῆς, γινόμενον δῆθεν ἐν πνεύματι χριστιανικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀλληλεγγύης. Ἀναφέρομεν εὐκαίρως μόνον τοὺς λόγους τοῦ προφ. Ἡσαίου: «Ὅσαι οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν» οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκύν, καὶ τὸ γλυκύν πικρόν!»

Σύμβολα καὶ πραγματικότης.

Κατὰ τὸν ἐγκαινιαστικὸν διάπλουν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἐτηρήθησαν, ὡς εἴθισται, παρὰ τῶν ἐπισήμων, οἱ καθωρισμένοι διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐγκαινιαστικῶν τελετῶν συμβολικοὶ τύποι.

Διὰ ψαλίδος ἀπεκόπη ταινία «ἀποκλειούσα» συμβολικῶς τὸν διάπλουν τοῦ πλοίου, μεθ' ὃ, ἐλεύθερον διέπλευσε τοῦτο τὸν ἐγκαινιαζόμενον Ἰσθμόν.

Ὑπὸ τὴν διὰ τῆς ψαλίδος ἀποκοπεῖσαν ταινίαν νοεῖται συμβολικῶς, διὸ πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀνατρέπεται πᾶν κώλυμα, ὅπερ παρεμβάλλεται εἰς τὸν δρόμον τῆς προόδου.

Ὁραῖος, τῷ ὄντι, συμβολισμὸς τῆς ἀκατανίκητου βουλητικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἶχε πληρέ-

στατα δίκαιον ὁ Μ. Ναπολέων ταυτίζων τὴν ὀλικὴν ἐννοίαν τῆς ἰσχύος πρὸς τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς θελήσεως.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ψυχολογία καὶ ἡ ἠθικὴ, ἀναγνωρίζουν ἀπεριφράστως ὡς κυρίαρχον τὴν δύναμιν τῆς βουλήσεως ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἧτις εἶναι ἡ κινουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν διάνοσιν, εἰς τὸ αἶσθημα καὶ εἰς τὴν πράξιν. Ὁ δὲ Κύριος θεμελιώνει διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως δλόκληρον τὸ ἀναμορφωτικὸν οἰκοδόμημα τῆς θρησκείας Του.

Με τὴν δυνάμιν τῆς αὐτῆς τὴν ἀκατανίκητον προώρισται ἡ ψυχὴ νὰ ἐκτοπίσῃ ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐξελίξεως, ὅσα ἐμπόδια ἐπισωρεῦει τὸ κακόν. Τὸ δὲ κακόν εἶναι ἄρνησις ὕφ' ὄλας του τὰς μορφάς.

Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, με τὴν διδασκαλίαν τῆς καὶ τοὺς καινοὺς τρόπους τῆς ζωῆς ἀξιοποιεῖ ὄλας τὰς ψυχικὰς ιδιότητας καὶ ἰσχυροποιεῖ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν. Κατὰ τρόπον δὲ τοιοῦτον, ὥστε αἴτη οὐχὶ συμβολικῶς, καθὼς ἡ ψαλὶς τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ θανατοουργικῶς, διὰ πίστεως ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τῶν πραγματικότητων τῆς ζωῆς, νὰ ἀνατρέψῃ πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παρεμβλλόμενα κωλύματα.

Ὅτι ἀνεκόπη σήμερον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἡ πνευματικὴ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος, μόλις εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸ εἴπωμεν. Ὑπερεπλέονασε τὸ κακόν. Ὁ δὲ πνευματικὸς Ἰσθμὸς τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ ἔχει ἐμφραχθῆ ἐπικινδύνως ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἡ δὲ ἁμαρτία αὐτὴ «ᾠδίνθησεν ἄδικίαν, συνέλαβε νόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν».

Ἡ ἀνθρωπότης πάσχει, στενάζει, ὀδυνᾶται. Ἀνάγκη ὅπως συνεισθῆ ἐκ τῶν παθημάτων τὰ ὁποῖα τῇ ἐπεσώρευσε ἡ ἁμαρτία. Νὰ θελήσῃ ὅπως ἀνασυγκροτημένη πνευματικῶς ἐγκαινιάσῃ τὸν νέον δρόμον τῆς ἀνασυγκροτήσεώς της. Νὰ θελήσῃ ὅπως ἐπανασυνδέσῃ ἐαυτὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἰδιαιτέρως ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ περιούσιος λαὸς τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ἄς ἀναλάβῃ γοργῶς καὶ συντόμως τὸ ἔργον τῆς πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεώς του. Ἡ πίστις πρὸς τὸν Χριστόν, δι' ἧς ἐμεγαλοῦρησαν οἱ πατέρες του, ἐλάμπρυνε μὲν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ τὸ ἑλληνικὸν Πνεῦμα, ἐδόξασε δὲ καὶ ὑπερέψασε τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα.

Ἄλλως αἱ ἱκεσίαι μας πρὸς τὸν Θεὸν ἀποβαίνουν μάταιαι. Διότι, κατὰ τὴν γραφικὴν παρατήρησιν, «μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ Κυρίου τοῦ σῶσαι; ἢ ἐβάρυνε τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι; Ἄλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν διῆστῶσιν ἀναμέσον ἡμῶν καὶ ἀναμέσον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἄφ' ἡμῶν».

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἐπιθυμοῦσα ὅπως λάβῃ γνώσιν τοῦ ἐπιτελουμένου ἔργου τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων ἐν ταῖς φυλακαῖς ταῖς εὐρισκομέναις ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν, παρεκάλεσε δι' ἐγκυκλίου (22 Ἰουνίου 1948, ἀρθ. 518) τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἀρχιερεῖς, ἵνα ἀπο-

στείλωσι λεπτομερή έκθεσιν πάσης επίτελουμένης εργασίας, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατουμένων.

Ἀποστολική Διακονία: Δι' ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον, ὁ Μητροπολίτης Καλαβρυτίων καὶ Αἰγιαλείας κ. Ἀγαθόνικος ἐγνώρισεν ὅτι ὁ κ. Ἰωάννης Κουτσούκος ἐδώρησε εἰς τὸ Τοπικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς ὡς ἄνω Μητροπόλεως μέγα οικόπεδον ἐν Αἰγίῳ, πρὸς ἵδρυσιν ἐπ' αὐτοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου. Τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον διὰ γράμματος ἠχαρίστησε τὸν Δωρητὴν διὰ τὴν σημαντικὴν ταύτην δωρεάν, ἐνέκρινε δὲ πίστωσιν ἐκ τοῦ περισσεύματος τοῦ Ταμείου τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου τῆς Μητροπόλεως Καλαβρυτίων καὶ Αἰγιαλείας πρὸς ἀνέγερσιν Κατηχητικοῦ Σχολείου.

Δι' ἀποφάσεως τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου ἀνετέθησαν τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Θρησκευτικῆς Διαφωτιστικῆς καὶ Τύπου εἰς τὸν Πρεσβύτερον Ἰωάννη Παπαδόπουλον.

Κατόπιν προτάσεως τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ ἀποφάσεως τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου διορίσθη βοηθὸς Ἱεροκήρυξ τῆς Μητροπόλεως ταύτης ὁ κ. Σάββας Νασάκος, Θεολόγος.

Ὁμοίως κατόπιν προτάσεως τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἱεριασοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἀποφάσεως τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου, διορίσθησαν βοηθοὶ Ἱεροκήρυκες τῆς ὡς ἄνω Μητροπόλεως οἱ Θεολόγοι Ἀρχιδ. Διονύσιος Κυράτσος καὶ Γεώργιος Λαλιώτης.

Ἐξεδόθη ὁ 8ος τόμος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀποστ. Διακονίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐξομολόγησιν», περιέχον δύο ἐργασίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κερκύρας κ. Μεθοδίου καὶ τοῦ Ἀρχιμ. Πολυκάρπου Ἀνδρόν. Τὸ ἔργον προορίζεται διὰ τοὺς Ἱερεῖς (Δρχ. 3000).

Κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀποστ. Διακονίας καὶ τοῦ Ἰγουμενοσυμβουλίου τῆς Ἱ. Μονῆς Πετράκη, ὑπεγράφη συμφωνητικὸν περὶ παραχωρήσεως ὑπὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Πετράκη εἰς τὴν Ἀποστ. Διακονίαν τοῦ ἰσογείου χώρου τῶν κελλιῶν τῆς Μονῆς πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τῆς Σχολῆς Ἱεροκηρύκων, Ἐξομολόγων καὶ Κατηχητῶν καὶ τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αἰδεσι, ωτάτους Γεώργιον Λέδεν Ἰστιαίαν καὶ **Μαθιδὸν Θεόδωρον** Λεύκην Τριφυλλίας. Αἱ διευθύνσεις σας ἐτακτοποιήθησαν.— **Αἰδεσ. Διονύσιον Σπανὸν** Νεμέαν, τὸ φύλλον ἐστέλλετο εἰς Παράδεισον Συκωνίας συμφωνῶνς μὲ διευθύνσιν καταστάσεως Μητροπόλεώς σας' ἐπιστραφέν διεκόπη' σας ἐπαναφέραμεν.— **Αἰδεσ. Εὐγένιον Χαγαλαμπίδην** Πλαγιά' ἐτεγράφητε.— κ. **Γεώργιον Παπαθανασίου** Αὐλωνάριον' ἐτακτοποιήθη διευθύνσις σας.

Συνδρομαὶ καὶ ἐμβήσματα διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς: Πρὸς τὸν Διχειριστὴν τοῦ Περιοδικοῦ «Ἐκκλησιας», Ἀθήνας (Κ), ὁδὸς Φιλοθέης 19.

Πᾶσα μεταβολὴ διευθύνσεως δέον νὰ μᾶς ἀνακοινῶνται ἕμέσως, **σημειουμένης ἀπαραιτήτως τῆς θέσεως, ἐξ ἧς ἢ μεταθέσις.** Ἄνευ τῆς σημειώσεως ταύτης ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ ἀποστολὴ τοῦ φύλλου εἰς τὴν νέαν διεύθυνσιν.

= Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α =

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΙΕΡΕΩΝ

Ἱ. Μητρόπολις Κερκύρας καὶ Παξῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἄρθρα 46 καὶ 47 τοῦ Νόμου 2200)1940 «περὶ ἰ. ναῶν καὶ ἐφημερίων», τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 536)1945 «περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ὀρθοδόξου ἐφημεριακοῦ κλήρου κλπ.» τὸ ἄρθρον 28 τοῦ Ἀναγκ. Νόμου 540)1945 «περὶ ἐκκλησι. ἐκπαιδεύσεως», καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 83719 καὶ ἀπὸ 7-10-46 Ἐγκύκλιον τοῦ Ὑπουργείου Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ

χωρίου Σταυροῦ—Κερκύρας, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 48 τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά, ἵνα ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι ἐφημέριοι τῆς ἐν, λόγῳ ἐνορίας. Περισσότερας πληροφορίας οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ λάβωσι προσερχόμενοι εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως. Ἐν Κερκύρῃ τῇ 28 Ἰουνίου 1948.

† Ὁ Κερκύρας καὶ Παξῶν Μεθόδιος

Ἱ. Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ «περὶ ἰ. ναῶν καὶ ἐφημερίων» Νόμου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα ἵνα καταλάβωσι τὴν κενὴν θέσιν τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας ἁγ. Γεωργίου—Ροῦνοῦ, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω νόμου ὀριζόμενα προσόντα.

Ἐν Τριπόλει 5 Ἰουλίου 1948.

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Προκόπιος

Ἱ. Μητρόπολις Χαλκίδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 2200)1940 «περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρωσὴν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων 1) Καμαρίτης. 2) Γουγουβίτης καὶ 3) Δραξίου—Τρούπων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ δικαιολογητικά των, διὰ τὴν ἀνακηρύξιν των ὡς ὑποψηφίων. Ἐν Χαλκίδι τῇ 26 Ἰουνίου 1948.

† Ὁ Χαλκίδος Γρηγόριος

Ἱ. Μητρόπολις Ναυπакτίας καὶ Εὐρυτανίας

Προκειμένου νὰ πληρωθῶσιν αἱ κεναὶ θέσεις τακτικῶν Ἐφημερίων τῶν ἐνοριακῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) ἁγ. Ἀθανασίου Περίτης 2) ἁγ. Ταξιαρχῶν Σαργιάδος 3) ἁγ. Νικολάου Πωκίστης 4) ἁγ. Τριᾶδος Ἐλατοβρύσης 5) ἁγ. Ἀθανασίου Μαράθια 6) ἁγ. Χαραλάμπους Ἁγ. Χαραλάμπους 7) ἁγ. Γεωργίου Νεραΐδας 8) ἁγ. Ταξιαρχῶν Μαράθου 9) ἁγ. Τριᾶδος Γοργιανάδων 10) ἁγ. Γεωργίου Ἀσπριά καὶ 11) ἁγ. Παρασκευῆς Βονώρητης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις ταύτας ὅπως ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Ναυπάκτῳ τῇ 8 Ἰουλίου 1948

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Χριστοφόρος

Ἱ. Μητρόπολις Καλαβρυτίων καὶ Αἰγιαλείας

Στερουμένης τῆς ἐνορίας Νικολεϊκῶν τακτικοῦ ἐφημερίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικά προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ Ἀναγκ. Νόμου 2200 «περὶ ἰ. ναῶν καὶ ἐφημερίων» προβλεπόμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἄγιον τῇ 28 Ἰουνίου 1948.

† Ὁ Καλαβρυτίων καὶ Αἰγιαλείας Ἀγαθόνικος

“ΕΚΚΛΗΣΙΑ,”

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ
† Ὁ Φιλίππων ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
† Ὁ Πολυανῆς ΙΩΑΚΕΙΜ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΑΤΗΧΗΤΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Π. Σ. ΜΑΝΩΛΕΣΣΗΣ

Ἐν Ἀθήναις τύποις «Φοῖνικος» Λεωνάντου 4